

Strategija razvoja urbanog područja grada Požege za financijsko razdoblje od 2021.-2027. godine

PRILOG 1.

Analiza stanja

1. Uvod	2
2. Društvo	3
2.1 Demografija	3
2.2. Socijalno uključivanje i usluge socijalne skrbi	12
2.3. Društvena i zdravstvena infrastruktura	13
2.4. Obrazovanje	18
3. Gospodarstvo	25
3.1. Opća gospodarska kretanja	25
3.2. Tržište rada	28
3.3. Poslovno okruženje	35
3.4. Poljoprivreda	39
3.5. Turizam i kultura.....	41
4. Urbano okruženje	46
4.1. Kvaliteta urbanoga okoliša, izloženost ekološkim rizicima i klimatskim opasnostima.....	46
4.2. Primarna infrastruktura.....	48
4.3. Infrastruktura za mobilnost i internetsku povezanost	55
4.4. Urbani prijevoz	58
5. Okvir upravljanja razvojem.....	60
6. SWOT analiza	61
7. Popis grafikona, tablica i slika.....	66

1. Uvod

Analiza stanja dio je Priloga Strategiji razvoja urbanog područja grada Požege za financijsko razdoblje od 2021. do 2027. godine (dalje: SRUP) te kao Prilog 1. izrađena je zajedno sa SWOT analizom po predmetnim područjima kroz koje se preslikava unutarnje i vanjsko okruženje urbanog područja. Izrađena je sukladno Dodatku 5. *Smjernica za uspostavu urbanih područja i izradu strategija razvoja urbanih područja* (dalje: *Smjernice*) „Smjernice za izradu analize stanja i indikativni sadržaj analize stanja“.

U analizi se stanja po sektorima društva, gospodarstva i urbanog okruženja daju relevantne informacije o unutarnjem i vanjskom okruženju urbanog područja te se brojčanim podacima izražava trenutna situacija i prateće tendencije. Sve je to podloga za izradu SRUP-a, naročito u dijelu koji se odnosi na opis srednjoročnih razvojnih potreba i potencijala te definiranje strateškog okvira. Konačno, SWOT analiza donosi tablični prikaz pozitivnih i negativnih unutarnjih i vanjskih čimbenika

Analiza stanja tako je podijeljena na tri osnovna dijela prema sektorima po kojima je podijeljeno i Partnersko vijeće urbanog područja za izradu SRUP-a:

- **društvo** (demografsko stanje, društvena i zdravstvena infrastruktura, institucije socijalne skrbi, odgojno-obrazovna infrastruktura i druga kulturna i sportska infrastruktura, stanovanje)
- **gospodarstvo** (opća gospodarska kretanja, tržište rada, poslovno okruženje, poduzetništvo i obrtništvo, turizam i kultura, poljoprivreda)
- **urbano okruženje** (opće okolišno stanje, primarna infrastruktura, komunalna infrastruktura, vezna i internetska infrastruktura, urbani prijevoz)

Prilikom izrade analize stanja u obzir se uzimaju i druge postojeće analize, istraživanja, revizije, strateška izvješća i dokumenti koji mogu biti relevantni za dane sektore. Kao izvori koriste se podaci relevantnih institucija poput Državnog zavoda za statistiku, Hrvatske gospodarske komore, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje i drugih. Analiza se temelji, osim na drugim dokumentima i službenim podacima, također i na radionicama sa svim dionicima. Prema tome, neki su podaci noviji, odnosno ažurniji od drugih, a neki su dostupni samo za županijsku razinu ili razinu područne nadležne institucije. Konkretno, podaci o očekivanom životnom vijeku, BDP-u, stopi kriminala, stopi zaposlenosti i nezaposlenosti i drugi slični dostupni su samo za županijsku razinu, odnosno za razinu nadležne institucije (primjerice, Policijska uprava Požeško-slavonska ili Područni ured Požega Hrvatskog zavoda za zapošljavanje). U tim slučajevima navode se podaci za tu razinu, koja djelomično zadovoljavajuće odražava i stanje na UP-u Požega.

2. Društvo

Analiza stanja u sektoru društva podrazumijeva demografsku analizu, podatke vezane uz društvene i zdravstvenu infrastrukturu, stambeni fond, obrazovne institucije na svim razinama te usluge socijalne skrbi, razinu siromaštva, nejednakosti i kriminala, kao i općenito na kvalitetu života. Prema tome, ovo je poglavlje podijeljeno na sljedeće dijelove:

- demografija
- socijalno uključivanje i usluge socijalne skrbi
- društvena i zdravstvena infrastruktura
- obrazovanje

2.1 Demografija

Demografska analiza uključuje podatke o broju stanovnika i njihovu kretanju, podjelu po dobi, spolu, etnicitetu, o migracijskim kretanjima i prostornoj distribuciji stanovništva.

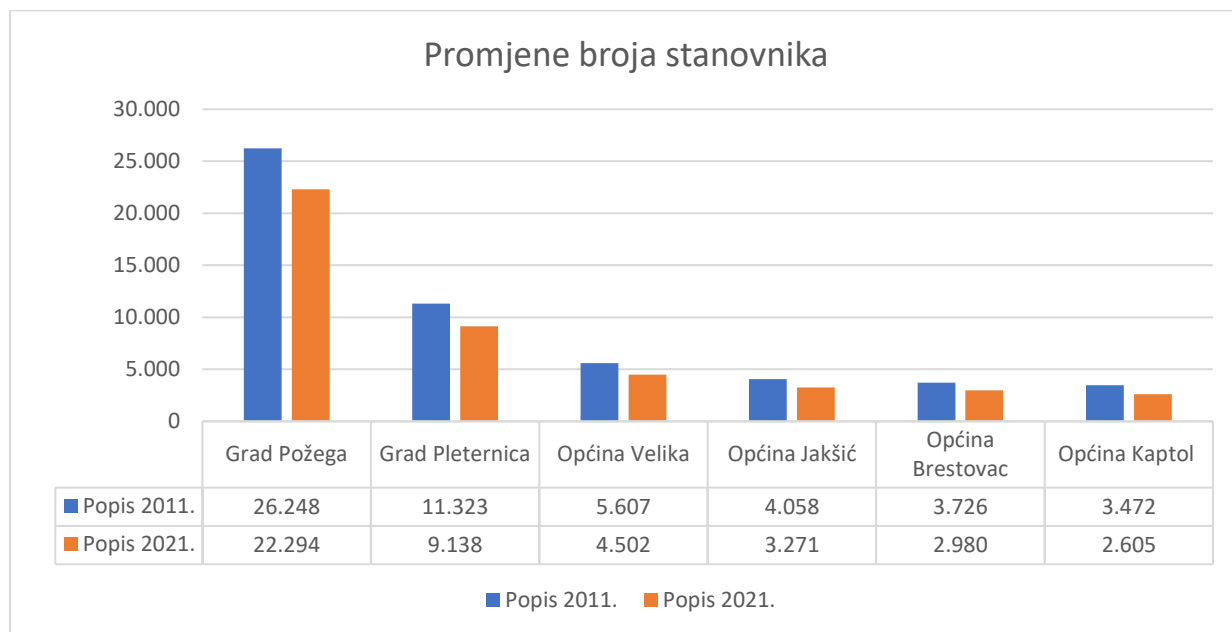
Podaci o **broju stanovnika** temelje se na *Popisu stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2021. godine* (u nastavku: *Popis stanovništva 2021.*) godine dostupnom putem Državnog zavoda za statistiku (u nastavku: *DZS*). Ti se podaci uspoređuju s onima iz *Popisa stanovništva 2011.* radi utvrđivanja i analize promjena u desetogodišnjem razdoblju. Prema najnovijim podacima, na prostoru UP-a Požega živi ukupno 44.890 stanovnika. Po gradovima i općinama to iznosi:

- Grad Požega: 22.294 (49,66%)
- Grad Pleternica: 9.138 (20,36%)
- Općina Velika: 4.502 (10,03%)
- Općina Jakšić: 3.271 (7,51%)
- Općina Brestovac: 2.980 (6,64%)
- Općina Kaptol: 2.605 (5,80%)

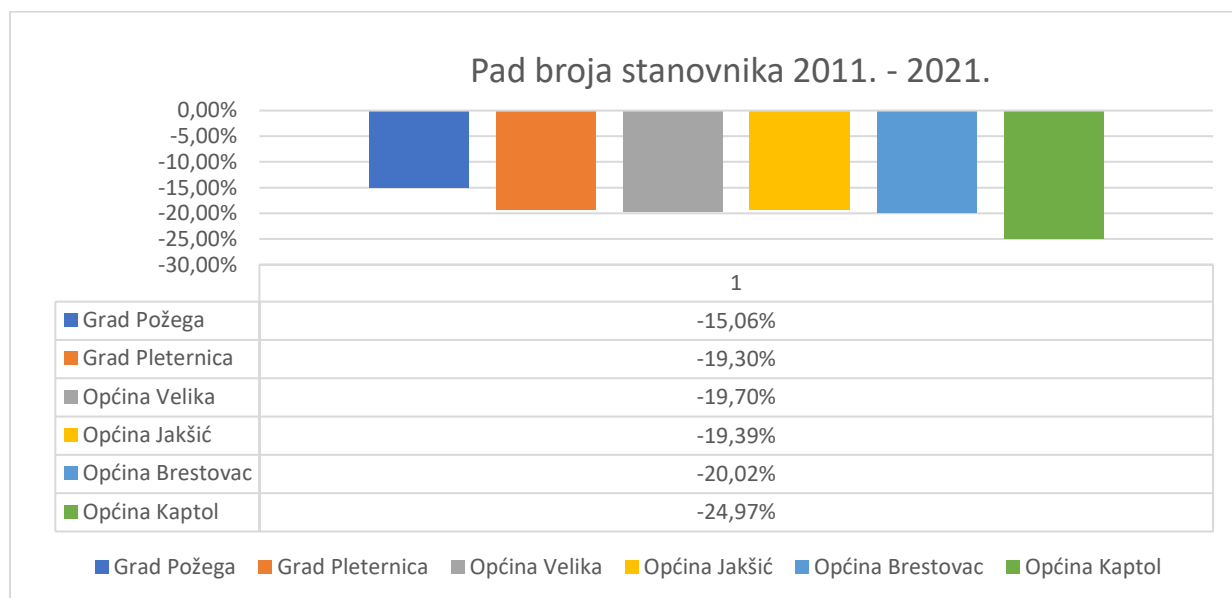
Kada usporedimo te podatke s onima iz 2011. godine, primjećujemo pad broja stanovnika na cijelom prostoru UP-a Požega, računajući sve gradove i općine. Godine 2011. broj stanovnika na UP Požega bio je 54.688, što je za cijelo UP pad za 9.798 stanovnika, odnosno za 17,92%. Najveći pad bilježi Kaptol (-24,97%), a onda slijede redom Brestovac (-20,02%), Velika (-19,7%), Jakšić (-19,39%), Pleternica (-19,3%) te Požega (-15,06%). Iz ovih podataka može se primijetiti da općine s manjim brojem stanovnika bilježe i postotno najveći pad broja stanovnika. Taj se trend može povezati i s funkcionalnom te teritorijalnom koncentracijom u gradu središtu urbanog područja, što povlači potrebe za planiranjem policentričnog razvoja cijeloga kraja.

Tako Grad Požega čini skoro polovicu stanovništva cijelog UP-a, a zajedno s drugim gradom, Pleternicom, oko 70% stanovništva ovoga UP-a. Promjene u broju stanovnika, odnosno prilični pad u odnosu na raniji popis stanovništva, nisu značajno izmijenile udio stanovništva pojedinih gradova i općina u obuhvatu UP-a. Prema tome, Grad Požega nije samo središte UP-a i Požeško-slavonske županije u administrativnom smislu, nego i grad s uvjerljivo najviše

stanovnika u odnosu na ostale gradove i općine, pa je pretpostavka da je i funkcionalno središte u svakom drugom smislu – gospodarskom, komunalnom, obrazovnom, kulturnom, turističkom itd. Kao takav, nazire se potreba da bude i predvodnikom lokalnog urbanog razvoja, s posebnim naglaskom na razvoj okolice koja je s Požegom funkcionalno i teritorijalno povezana. U tom se smislu adekvatnom razvojnom jedinicom nameće upravo urbano područje.

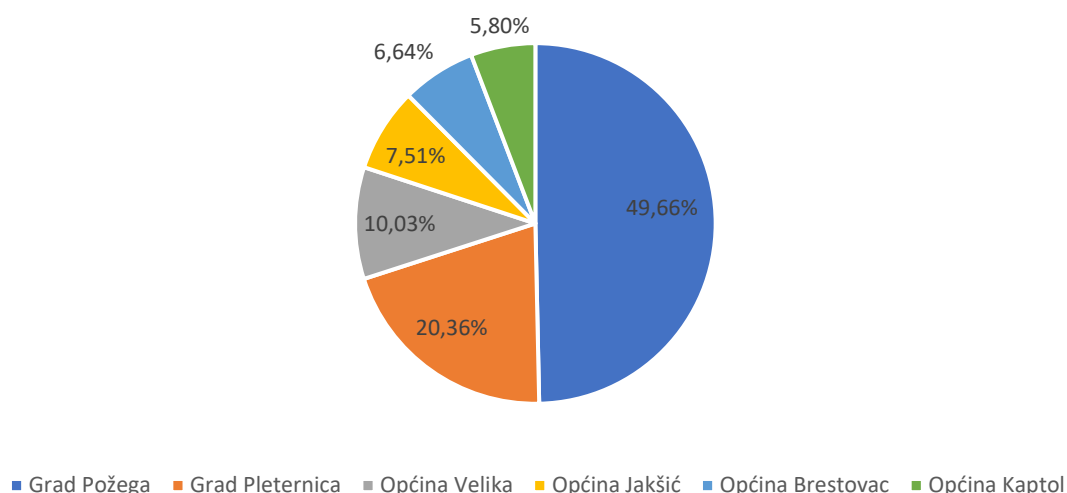

Grafikon 1. Promjene broja stanovnika – *Popis 2011.* i *Popis 2021.*; izvor: DZS; obrada autora

Grafikon 2. Pad broja stanovnika u postocima 2011. – 2021.; izvor: DZS, *Popis stanovništva 2021.*; obrada autora

Udio stanovništva pojedinih gradova i općina u UP-u

Grafikon 3. Udio stanovništva pojedinih gradova/općina u UP-u; izvor: DZS, *Popis stanovništva 2021.*; obrada autora

Dobno-polna struktura stanovništva ukazuje na kontinuirano starenje stanovništva, naročito u ženskoj populaciji. Piramidom dobno-polne strukture to se vidi kroz suženost donjeg dijela, dok je srednji dio ispupčen, pa „piramida“ poprima blagi oblik urne. Takav oblik „piramide“ predstavlja nisku stopu rodnosti i smrtnosti. U stanovništvu u kojem je udio osoba starih 65 i više godina iznosi više od 12% smatra se izrazito starim stanovništvom. U Požeško-slavonskoj županiji 22,8% stanovništva ima 65 i više godina, te je po klasifikaciji stanovništvo izrazito staro ili izrazito kontraktivno.

U **spolnoj strukturi** nešto malo prevladavaju žene u odnosu na muškarce, što ustvari reflektira i nacionalni prosjek. To je na *Popisu stanovništva 2021.* bilo 31.200 muškaraca (48,69%) i 32.884 žena (51,31%).

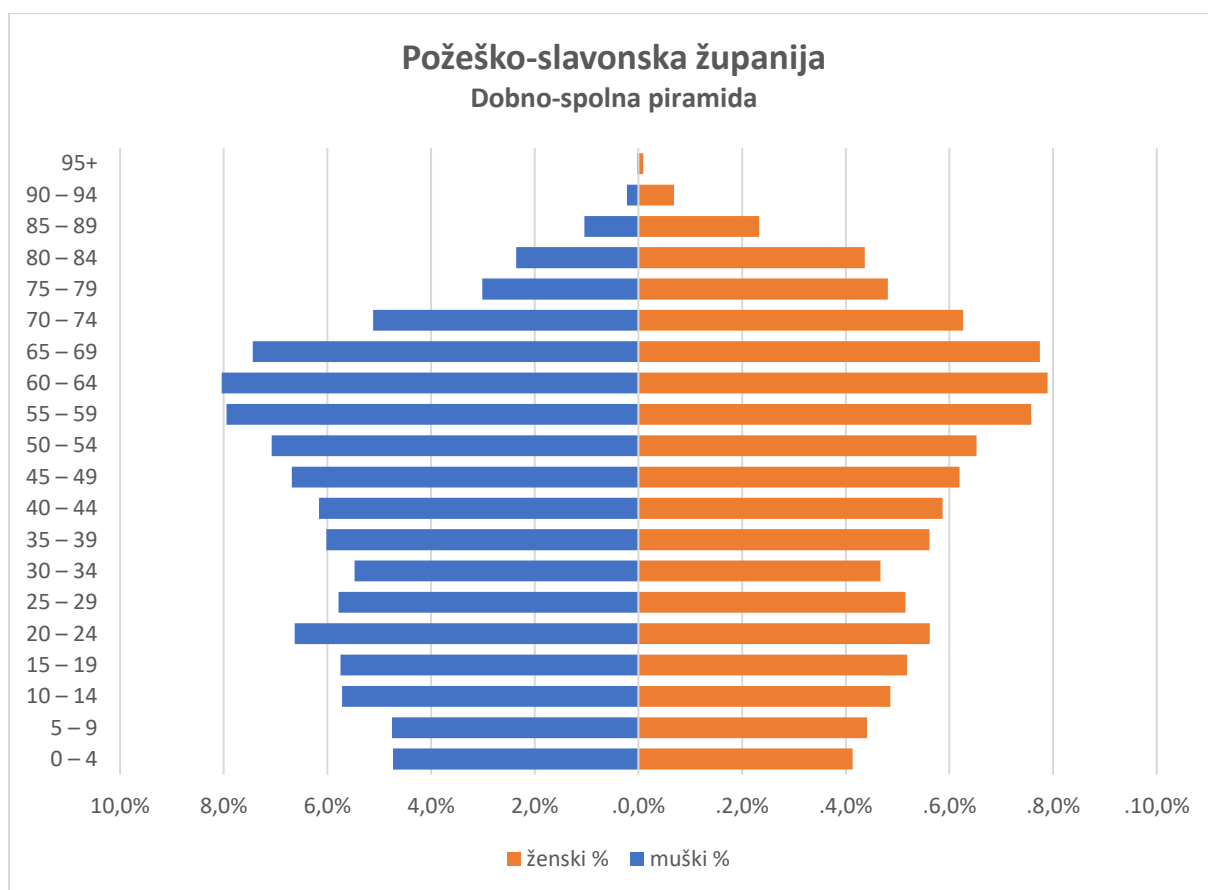
U **dobnoj strukturi** stanovništva podjednak je broj muškaraca i žena u mlađim i zrelim dobnim skupinama, dok se broj žena povećava s porastom godina starosti. Podaci iz *Popisa stanovništva 2021.* navode 30,8% stanovništva Požeško-slavonske županije starijih od 60 godina, što je malo iznad nacionalnog prosjeka (29,9%). Prosječna je starost stanovništva nešto iznad 40 godina (žene od 43 do 46 godina, muškarci od 41 do 44 godina, prosjek 44,1 za UP te 44,4 za županijsku razinu). Omjeri promatranih parametara (prosječna starost, indeks starenja, koeficijent starenja) unutar dobne i spolne strukture stanovništva na UP-u Požega otprilike reflektiraju i omjere na razini Požeško-slavonske županije. Prosječna je starost stanovništva tek nešto manja na UP-u u odnosu na županijski prosjek, pri čemu je najmlađe stanovništvo na području općine Jakšić (42,4), a najstarije na području općine Brestovac (45,1).

Podaci o dobnoj i spolnoj strukturi stanovništva, koji ukazuju na trend starenja stanovništva, važna su analitička podloga za razmatranje demografskih politika usmjerenih na povećanje nataliteta pomoću stvaranja većih prilika za mladu populaciju, uključujući i obiteljsko i radno-poslovno planiranje. Potreba je područja da mlado i radnoaktivno stanovništvo ostane na

prostoru UP-a živjeti i raditi, što sa sobom povlači gospodarsku revitalizaciju i jačanje društvene infrastrukture. Dizanje kvalitete života, osim za mladu populaciju, naročito je značajno za brojniju populaciju - staro stanovništvo koje uglavnom nije radnoaktivno, a koje se nalazi, prema tome, i u većem riziku od siromaštva te im je otežan pristup zdravstvenim i socijalnim uslugama. Dodatno tom zaključku može prisnažiti i činjenica da je staro stanovništvo znatno više skoncentrirano na perifernim dijelovima općina i gradova, što ih čini još udaljenijim od javnih usluga, ali i društvenoga života u cjelini.

	<i>Spol</i>	<i>Ukupno</i>	<i>Radno sposobno stanovništvo (15 – 64 godine)</i>	<i>60 i više godina</i>	<i>65 i više godina</i>	<i>75 i više godina</i>	<i>Prosječna starost</i>	<i>Indeks starenja</i>	<i>Koeficijent starenja</i>
Požeško-slavonska županija	sv.	64.084	40.288	19.747	14.644	6.120	44,4	156,09	30,8
	m	31.200	20.460	8.505	5.997	2.078	42,6	130,1	27,3
	ž	32.884	19.828	11.242	8.647	4.042	46,3	183,9	34,2
Grad Požega	sv.	22.294	19.253	6.849	5.136	2.117	44,7	163,6	30,7
	m	10.687	9.073	2.882	2.081	731	42,5	130,6	26,9
	ž	11.607	10.180	3.967	3.055	1.386	46,7	200,3	34,2
Grad Pleternica	sv.	9.138	7.790	2.634	1.925	846	43,6	139,9	28,8
	m	4.551	3.866	1.202	815	309	42,3	165,2	35,1
	ž	4.587	3.924	1.432	1.110	537	45,0	156,2	31,2
Općina Velika	sv.	4.502	3.816	1.342	1.009	441	43,8	142,2	29,8
	m	2.215	1.857	571	406	156	41,6	114,9	25,8
	ž	2.287	1.959	771	603	285	46	172,5	33,7
Općina Jakšić	sv.	3.371	2.800	950	703	265	42,4	121,3	28,2
	m	1.639	1.369	426	315	94	41,6	113,0	26,0
	ž	1.732	1.431	524	388	171	43,1	129,1	30,3
Općina Brestovac	sv.	2.980	2.556	988	760	304	45,1	163,0	33,2
	m	1.467	1.250	429	321	109	43,5	141,1	29,2
	ž	1.513	1.306	559	439	195		183,9	36,9
Općina Kaptol	sv.	2.605	2.254	727	510	188	42,9	136,7	27,9
	m.	1.314	1.134	345	246	75	42	125	26,3
	ž.	1.291	1.120	382	264	113	43,9	149,2	29,6
UKUPNO UP POŽEGA	sv.	44.890	38.469	13.490	10.043	4.161	44,1	151	30,1
	m.	21.873	18.549	5.855	4.184	1.474	42,3	126,6	26,8
	ž.	23.017	19.920	7.635	5.859	2.687	45,9	177,1	33,2

Tablica 1. Dobno-polna struktura stanovništva; izvor: DZS, *Popis stanovništva 2021.*; obrada autora

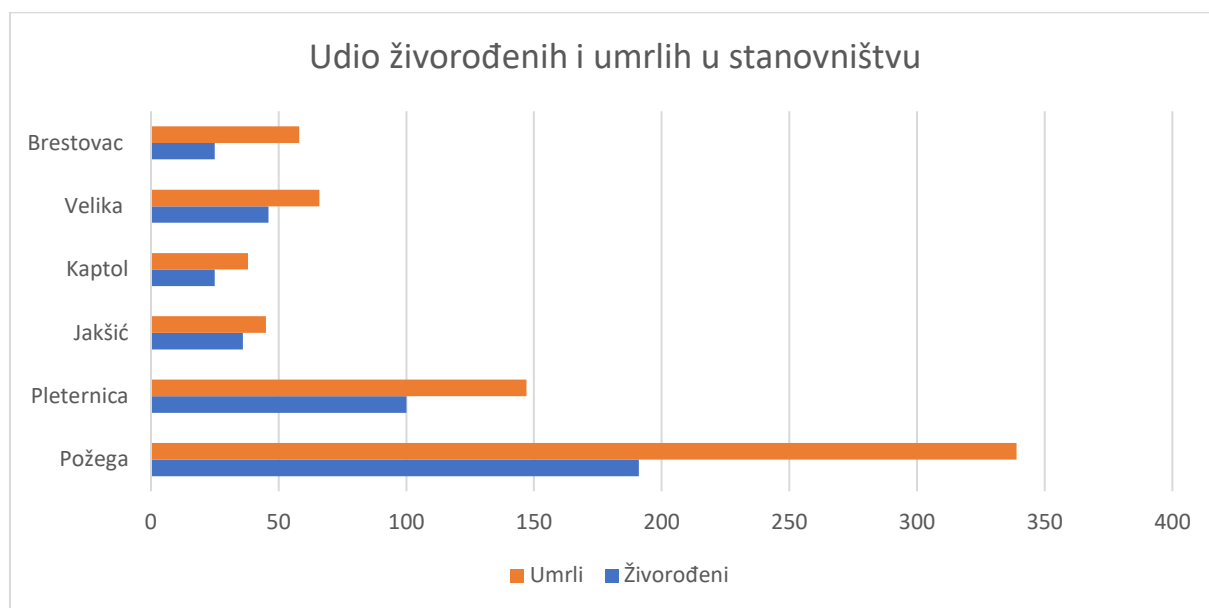

Grafikon 4. Dobno-spolna piramida; izvor: DZS, Popis stanovništva 2021.; obrada autora

Prirodno kretanje stanovništva ukazuje da je Hrvatska zemlja s niskim natalitetom u kojoj je razlika između broja živorođenih i broja umrlih sve veća u korist broja umrlih, ponajviše zbog pada nataliteta. Drugim riječima, na 100 umrlih dolazi u Republici Hrvatskoj otprilike 69,8 živorođenih. Taj trend prirodnog pada stanovništva ne zaobilazi ni Požeško-slavonsku županiju i UP Požega. Tako je 2020. godine, prema podacima DZS-a, na području Požeško-slavonske županije na 608 živorođena došlo 1.073 umrlih, što odgovara na 100 umrlih 56,7 živorođenih (vitalni indeks: 56,7%), i time je Požeško-slavonska županija ispod nacionalnog prosjeka. Prirodni prirast jest -465. Nadalje, prema podacima DZS-a za 2020. godinu, stanje po gradovima i općinama na UP Požega jest sljedeće:

- Grad Požega: 191 živorođeni na 339 umrlih (prirodni prirast: -148, vitalni indeks: 56,3%)
- Grad Pleternica: 100 živorođenih na 147 umrlih (prirodni prirast: -47, vitalni indeks: 68%)
- Općina Jakšić: 36 živorođenih na 45 umrlih (prirodni prirast: -9, vitalni indeks: 80%);
- Općina Brestovac: 25 živorođenih na 58 umrlih (prirodni prirast: -33, vitalni indeks: 43,1%)
- Općina Kaptol: 25 živorođenih na 38 umrlih (prirodni prirast: -13, vitalni indeks: 65,8%)
- Općina Velika: 46 živorođenih na 66 umrlih (prirodni prirast: -20, vitalni indeks: 69,7%).

Sumarni podaci za UP Požega (2020. godina) tako su 423 živorođena na 693 mrtva, što čini prirodni pad od -270 te vitalni indeks od 61%.

Grafikon 5. Udio živorođenih i umrlih u stanovništvu; izvor: DZS; vlastita obrada

Očekivani je životni vijek na prostoru Republike Hrvatske prema podacima za 2020. godinu 77,8 godina, od čega 74,7 godina za muškarce i 81 godina za žene. Za Požeško-slavonsku županiju to je nešto ispod nacionalnog prosjeka, uz podatak da na tom području nema stogodišnjaka.

Cijelo UP Požega jest područje s **negativnim migracijskim saldom**, i što se tiče unutarnjih, i što se tiče vanjskih migracija. Prema podacima dostupnima u *Planu razvoja Požeško-slavonske županije za razdoblje 2021. – 2027. godine*, negativan trend migracijskog salda višegodišnji je kontinuitet, a podaci DZS-a daju detaljan pregled trenutnog stanja. Tako je u Požeško-slavonsku županiju u periodu od 2011. do 2020. godine ukupno doseljeno 15.238 ljudi, a odseljeno 25.102 ljudi, što čini negativan migracijski saldo od čak 9.864. Stanje po gradovima i općinama UP Požega jest sljedeće:

-**Grad Požega:** 4.767 ukupno doseljenih (1.950 iz drugog grada ili općine iste županije, 1.272 iz druge županije i 478 iz inozemstva) i 7.128 ukupno odseljenih (1.436 u drugi grad ili općinu iste županije, 2.451 u drugu županiju te 2.174 u inozemstvo)

- **Grad Pleternica:** 1.831 ukupno doseljenih (528 iz drugog grada ili općine iste županije, 475 iz druge županije i 213 iz inozemstva) i 3.519 ukupno odseljenih (774 u drugi grad ili općinu iste županije, 1037 u drugu županiju i 993 u inozemstvo)

- **Općina Jakšić:** 690 ukupno doseljenih (408 iz drugog grada ili općine iste županije, 108 iz druge županije i 94 iz inozemstva) i 1.305 ukupno odseljenih (449 u drugi grad ili općinu iste županije, 360 u drugu županiju i 427 u inozemstvo)

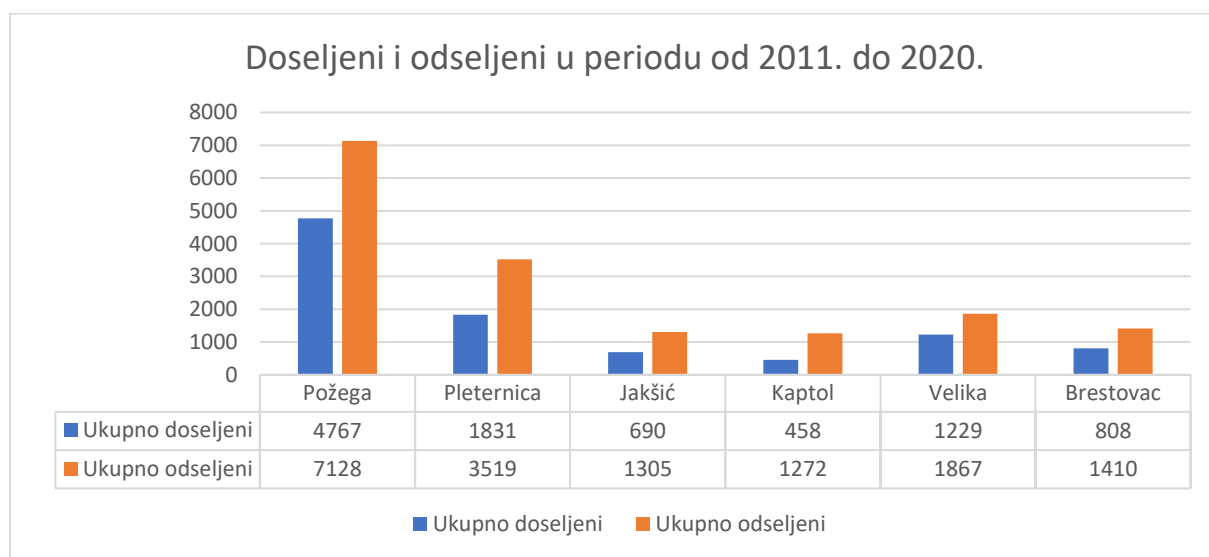
- **Općina Brestovac:** 808 ukupno doseljenih (377 iz drugog grada ili općine iste županije, 157 iz druge županije i 98 iz inozemstva) i 1.410 ukupno odseljenih (365 u drugi grad ili općinu iste županije, 274 u drugu županiju i 571 u inozemstvo)

- **Općina Kaptol:** 458 ukupno doseljenih (239 iz drugog grada ili općine iste županije, 86 iz druge županije i 38 iz inozemstva) i 1.272 ukupno odseljenih (450 u drugi grad ili općinu iste županije, 258 u drugu županiju te 469 u inozemstvo)

- **Općina Velika:** 1.229 ukupno doseljenih (677 iz drugog grada ili općine iste županije, 184 iz druge županije i 138 iz inozemstva) i 1.867 ukupno odseljenih (500 u drugi grad ili općinu iste županije, 412 u drugu županiju te 685 u inozemstvo).

Sumarni su tako podaci za UP Požega **9.783 ukupno doseljenih** (od toga 4.179 iz drugog grada ili općine iste županije, 2.282 iz druge županije i 1.059 iz inozemstva) i **16.501 ukupno odseljenih** (3.974 u drugi grad ili općinu iste županije, 4.792 u drugu županiju te 5.319 u inozemstvo), što čini negativni migracijski saldo od **6.718**.

Prema tim podacima vidljivo je da znatno više ljudi odseljava nego što doseljava, i to najviše odseljavaju u inozemstvo, ali relativno visoko je i odseljavanje u druge gradove iste županije, osim u slučaju Požege gdje je veći udio odlaska u drugu županiju, kao i u slučaju Pleternice. Također, što se tiče doseljavanja, u Požegu se najviše doseljava iz drugog grada ili općine iste županije, a taj korak hvataju i ostali gradovi i općine. Najmanje je doseljavanja iz inozemstva. Ovi nam podaci pokazuju, osim trenda samog iseljavanja iz Republike Hrvatske koje se znatno povećalo ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju, a nešto smanjilo tek zadnjih godina, da postoji i relativno visoka razina migracija unutar same županije (a time i unutar UP Požege), veća nego prema drugim županijama, osim u slučaju gradova Požege i Pleternice. To ukazuje na sve veće koncentriranje stanovništva prema bližem razvijenijem području – za manje gradove i općine to je obično već grad središte županije, a za veće gradove i općine to bude veći grad izvan županije (ako ne inozemstvo). U vremenskom kontinuumu od deset godina najveći rez predstavlja ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju nakon čega se odseljavanje povećava, da bi se zadnjih godina smanjilo, odnosno prešlo u fazu stagnacije, s malom tendencijom pada trenda odseljavanja.

Grafikon 6. Doseljeni i odseljeni u periodu od 2011. do 2020.; izvor: DZS; obrada autora

Prema tome, **prostorna distribucija stanovništva** pokazuje da najviše stanovnika, otprilike polovica ukupnog stanovništva UP-a, živi u gradu Požegi. Ukupna je površina UP-a Požega 895,40 km². Gustoća naseljenosti na području UP-a je 50,13 stanovnika po km², što je u odnosu na nacionalni prosjek ispodprosječno (75 st./km²), a u odnosu na Županiju (35 st./km²) iznadprosječno. Dio Županije izvan UP-a Požega (pakračko-lipički kraj) znatno je rjeđe naseljen. Tako je UP Požega naseljenije područje u Požeško-slavonskoj županiji, ali je ona nejednako raspoređena:

- Grad Požega: 167 st./km²
- Općina Jakšić: 76 st./km²
- Grad Pleternica: 47 st./km²
- Općina Kaptol: 31 st./km²
- Općina Velika: 29 st./km²
- Općina Brestovac: 11 st./km².

Primjećuje se velika razlika u **gustoći naseljenosti** unutar samog UP-a – Požega, kao središte UP-a i Županije, apsolutno i uvjerljivo se ističe u gustoći, dok sve ostale jedinice lokalne samouprave imaju mnogo manju gustoću naseljenosti, što ukazuje na neujednačen razvoj i na mnogo ruralnog i nenaseljenog prostora koje zauzimaju neke općine. Neravnoteža u gustoći naseljenosti može utjecati na razvoj, što znači da slabo i rijetko naseljene općine postaju infrastrukturno i funkcionalno vrlo zavisne od najbližeg i najvećeg grada, u ovom slučaju Požega. Tako je prema indeksu razvijenosti jedino Požega svrstana u šestu razvojnu skupinu, u četvrtoj je razvojnoj skupini Jakšić, u trećoj su Pleternica i Velika, dok drugoj razvojnoj skupini pripadaju općine Brestovac i Kaptol. Migracijska kretanja koja se mogu pratiti na dnevnoj razini (radi posla, zdravstvenih i socijalnih usluga) ukazuju da je to stvarno i posrijedi.

Gledajući po **naseljima**, najviše ih je u sastavu Brestovca (48), a najmanje u Jakšiću i Kaptolu (10). U sastavu Požega nalazi se 31 naselje, Pleternice 38 naselja i Velike 24 naselja. Naselja su nejednako prostorno raspodijeljena unutar gradova i općina, što je posljedica i prirodnih specifičnosti, poput npr. toga da veliki dio površina zauzimaju šume i brda koja okružuju i čine Požešku kotlinu. Prema tome, gustoća naselja, koja se mjeri omjerom njihova broja na 1.000 km², najveća je na području Jakšića (228,57), pa onda slijedi Požega (231,5), Pleternica (191,79), Brestovac (171,9), Velika (154,96) te na kraju Kaptol (116,97).

Što se tiče **etniciteta**, apsolutno su dominantni Hrvati koji čine oko 90% stanovništva Požeško-slavonske županije. Od nacionalnih manjina ima najviše Srba (6%), a nakon njih slijede Česi i Talijani (nešto ispod 1%). Na UP-u Požega udio Hrvata još je veći nego na županijskoj razini – od 93% (Jakšić i Požega) do 97% (Kaptol i Pleternica). Prema tome, može se reći da je UP Požega u velikoj mjeri monoetničko područje, a status se nacionalnih manjina regulira prema postojećim nacionalnim pozitivnim propisima.

	<i>Požeško-slavonska županija</i>	<i>Grad Požega</i>	<i>Grad Pleternica</i>	<i>Općina Velika</i>	<i>Općina Jakšić</i>	<i>Općina Brestovac</i>	<i>Općina Kaptol</i>	<i>Ukupno UP Požega</i>
Hrvati	58.506	21.085	8.855	4.325	3.196	2.700	2.555	42.716
Hrvati %	91,30	94,58	96,90	96,07	94,81	90,60	98,08	95,6
Albanci	113	56	13	7	-	-	-	76
Albanci %	0,18	0,25	0,14	0,16	-	-	-	0,2
Austrijanci	3	-	2	-	-	-	-	2
Austrijanci%	0,00	-	0,02	-	-	-	-	0,0
Bošnjaci	48	20	3	1	-	2	-	24
Bošnjaci %	0,07	0,09	0,03	0,02	-	0,07	-	0,1
Bugari	3	-	-	-	-	-	-	-
Bugari %	0,00	-	-	-	-	-	-	-
Crnogorci	13	10	-	-	1	1	-	12
Crnogorci%	0,02	0,04	-	-	0,03	0,03	-	0,03
Česi	491	35	2	1	7	1	27	73
Česi %	0,77	0,16	0,02	0,02	0,21	0,03	1,04	0,2
Mađari	108	12	-	2	-	-	-	14
Mađari %	0,17	0,05	-	0,04	-	-	-	0,03
Makedonci	48	14	2	-	2	1	-	19
Makedonci %	0,07	0,06	0,02	-	0,06	0,03	-	0,04
Nijemci	46	13	2	7	1	2	3	28
Nijemci %	0,07	0,06	0,02	0,16	0,03	0,07	0,12	0,06
Poljaci	9	2	1	2	-	-	-	5
Poljaci %	0,01	0,01	0,01	0,04	-	-	-	0,01
Romi	30	20	-	-	-	-	-	20
Romi %	0,05	0,09	-	-	-	-	-	0,04
Rumunji	2	-	-	-	1	-	-	1
Rumunji %	0,00	-	-	-	0,03	-	-	0,00
Rusi	7	3	-	-	-	1	-	4
Rusi %	0,01	0,01	-	-	-	0,03	-	0,01
Rusini	5	4	1	-	-	-	-	5
Rusini %	0,01	0,02	0,01	-	-	-	-	0,01
Slovaci	63	6	5	3	13	-	-	27
Slovaci%	0,10	0,03	0,05	0,07	0,39	-	-	0,06
Slovenci	25	6	3	5	1	-	3	18
Slovenci%	0,04	0,03	0,03	0,11	0,03	-	0,12	0,04
Srbi	2.801	698	99	103	133	169	7	1209
Srbi %	4,37	3,13	1,08	2,29	3,95	5,67	0,27	2,7
Talijani	419	7	2	1	-	-	-	10
Talijani %	0,65	0,03	0,02	0,02	-	-	-	0,02
Turci	-	-	-	-	-	-	-	-
Turci %	-	-	-	-	-	-	-	-
Ukrajinci	17	9	-	1	-	-	-	10
Ukrajinci %	0,03	0,04	-	0,02	-	-	-	0,02
Vlasi	-	-	-	-	-	-	-	-
Vlasi %	-	-	-	-	-	-	-	-
Židovi	1	-	-	-	-	-	-	-
Židovi %	0,00	-	-	-	-	-	-	-
Ostali	73	31	3	-	1	1	1	37
Ostali %	0,11	0,14	0,03	-	0,03	0,03	0,04	0,08

Tablica 2. Etnička struktura stanovništva UP-a Požega; izvor: DZS, Popis stanovništva 2021.; obrada autora

Zaključno, negativni demografski pokazatelji, iseljavanje stanovništva i izraženi trend starenja stanovništva nisu obilježje samo UP-a i Požeško-slavonske županije, već je riječ o trendu koji je uočljiv na razini Republike Hrvatske. Isti ima izražen utjecaj na cjelokupno socioekonomsko okruženje kao i javne politike. Smanjenje broja stanovnika, čemu najviše doprinosi iseljavanje mladog, radnoaktivnog stanovništva, snažno utječe na razvoj gospodarstva, a nedostatku radne snage doprinosi i smanjenje broja radno aktivnog stanovništva koje je posljedica starenja stanovništva. Zbog svega navedenog dolazi do veće potražnje za socijalnim i zdravstvenim uslugama, što dodatno opterećuje ionako preopterećen sustav. Sve ranije navedeno ukazuje na neophodnost promišljanja o javnim politikama, odnosno uvođenje novih politika u području demografske revitalizacije, poticanja gospodarskog rasta i razvoja, te usklađivanja poslovnog i obiteljskog života.

2.2. Socijalno uključivanje i usluge socijalne skrbi

Analiza socijalnog uključivanja i usluga socijalne skrbi podrazumijeva podatke o stanovništvu prema razini prihoda, podatke o stanovništvu koje živi ispod granice siromaštva, podatke o korištenju socijalnih usluga, kao i o njihovim pružateljima. Također se u ovom dijelu iznose podaci o stopama kriminala.

Stanovništvo koje živi **ispod granice siromaštva** brojčano je natprosječno u odnosu na nacionalnu razinu na području Požeško-slavonske županije, a tako i na UP-u Požega, čak 27,7% socijalno isključenih prema istraživanju UNDP-a (Program Ujedinjenih naroda za razvoj). Visoka stopa socijalno isključenih i osoba ispod granice siromaštva predstavlja veliki izazov za lokalnu, regionalnu i nacionalnu politiku, a kako je vidljivo iz drugih analitičkih podataka, korelira i sa starošću stanovništva i manjim brojem radnoaktivnog stanovništva.

Pružatelji usluga socijalne pomoći na području UP-a Požega uključuju ustanove socijalne skrbi za smještaj starijih i nemoćnih osoba, obiteljski domovi za smještaj starijih i nemoćnih osoba, domovi za smještaj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi i pružatelji socijalnih usluga pomoći u kući. Neke od tih ustanova jesu pod kontrolom područnog Centra za socijalnu skrb Požega, neki su privatni obiteljski domovi, a nekim subjektima to nije osnovna djelatnost, ali sukladno mogućnostima pružaju i usluge takvoga tipa.

a. Ustanove socijalne skrbi za smještaj starijih i nemoćnih osoba:

- Dom za starije i nemoćne osobe Požega: 188 mjesta
- Dom za starije i nemoćne osobe Velika: 130 mjesta
- Dom za starije i nemoćne osobe „Baketarić“ u Pleternici: 68 mjesta

b. Obiteljski domovi za smještaj starijih i nemoćnih osoba:

- „Branko Vukašinić“ u Velikoj: 16 korisnika
- „Mihael Zelić“ u Pleternici: 20 korisnika

c. Ostali subjekti za smještaj starijih i nemoćnih osoba kojima to nije osnovna djelatnost:

- Kap veselja d.o.o. za graditeljstvo, trgovinu i usluge u Eminovcima (Općina Jakšić): 20 korisnika
- TIHO-MIR j.d.o.o. u Požegi: 8 korisnika

d. Obiteljski domovi za djecu bez roditelja ili odgovarajuće roditeljske skrbi:

- Obiteljski dom za djecu bez roditelja ili bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Srednjem Selu (Grad Pleternica): 10 korisnika

e. Pružatelji socijalnih usluga pomoći u kući:

- Poduzetnički centar Pleternica d.o.o.
- Udruga „Veličanka“
- Dom za starije i nemoćne osobe Požega
- Dom za starije i nemoćne osobe „Baketarić“ u Pleternici
- Caritas Požeške biskupije
- Gradsko društvo Crvenog križa Požega
- Udruga „Ruka podrške“
-

Stope kriminala prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova za 2020. godinu ukazuje da je Požeško-slavonska županija jedna od županija s najmanjom stopom kriminala u Republici Hrvatskoj, s daljnjom tendencijom pada. Tako je u 2020. godini na području županije prijavljeno 800 kaznenih djela, od čega ih je 700 razriješeno. Kriminal na području Policijske uprave Požeško-slavonske čini svega 1,5% ukupnih kaznenih djela u Republici Hrvatskoj u 2020. godini. Broj kaznenih djela na 100.000 stanovnika na području PU Požeško-slavonske iznosi 1.207, prema čemu Požeško-slavonska županija spada u one županije s nižom incidencijom kriminala od prosjeka Republike Hrvatske.

2.3. Društvena i zdravstvena infrastruktura

Društvena i zdravstvena infrastruktura uključuje podatke o ustanovama koje pružaju neki oblik zdravstvene zaštite i podatke o stambenom fondu na prostoru promatranog UP-a. Podaci o društvenoj i zdravstvenoj infrastrukturi pokazuju da je njezin znatan dio u ingerenciji gradova, općina i županije.

Društvenu infrastrukturu čine društveni domovi, domovi za kulturu, mjesni domovi, vatrogasni domovi, sportsko-rekreacijski centri, sportske dvorane, klubovi i druga mjesta namijenjena provođenju slobodnog vremena, organizaciji društvenih događanja, izvedbi kulturnih priredbi i bavljenju sportskim aktivnostima. U nastavku se donosi popis društvene infrastrukture na UP-u Požega:

a. Društveni, mjesni i domovi Dobrovoljnih vatrogasnih društava:

Sljedeća tablica prikazuje broj mjesnih, društvenih i vatrogasnih domova na područjima JLS-ova iz obuhvata UP Požega.

<i>JLS</i>	<i>Mjesni domovi</i>	<i>Društveni domovi</i>	<i>Dobrovoljna vatrogasna društva</i>
Požega	8	4	-
Pleternica	-	17	12
Jakšić	2	5	2
Kaptol	-	3	-
Velika	-	15	-
Brestovac	13	-	4
UKUPNO UP POŽEGA:	23	44	18

Tablica 3. Broj mjesnih i društvenih domova te dobrovoljnih vatrogasnih društava na UP-u Požega po JLS-ovima i ukupno; obrada autora

Cijelo UP Požega ukupno broji 161 naselje (u svim JLS-ovima iz obuhvata). Ranije prikazana tablica prikazuje veliku neujednačenost JLS-ova po pitanju odnosa broja naselja unutar pojedinog JLS-a i postojeće društvene infrastrukture unutar istog JLS-a. Primjerice, Općina Brestovac koja u svom sastavu ima najviše naselja, njih 48, ima samo 17 objekata društvene infrastrukture što podrazumijeva kako gotovo trećina naselja nema nikakav oblik društvene infrastrukture, dok primjerice Općina Jakšić koja u svom sastavu ima samo 10 naselja ima ukupno 9 objekata društvene infrastrukture što podrazumijeva kako gotovo svako naselje ima neki oblik društvene infrastrukture. Svakako je potrebno dodatno istaknuti kako na cijelom UP Požega postoji samo 18 dobrovoljnih vatrogasnih društava što podrazumijeva 11,18% pokrivenosti u odnosu na broj naselja cijelog UP Požega. U kriznim situacijama DVD-i su najčešće prvi koji reagiraju u spašavanju ljudi i imovine svakako se posebna pozornost treba posvetiti njihovim domovima te razini opremljenosti.

a. Sportska infrastruktura (sportsko-rekreacijski centri, dvorane, igrališta):

1) U gradu Požegi:

- Sportska dvorana „Tomislav Pirc“
- Gradski bazen
- Gradska kuglana
- Gradska streljana
- Judo centar
- Teniski tereni

- Nogometni klub Slavonija Požega
- Gimnastička dvorana Sokol
- Rekreativski centar

2) U gradu Pletenici:

- Športsko-rekreativski centar Slavija
- Športsko-rekreativski centar Brodski Drenovac
- Športsko-rekreativski centar Bučje
- Športsko-rekreativski centar Zagrađe
- Športsko-rekreativski centar Sulkovci
- Športsko-rekreativski centar Gradac
- Športsko-rekreativski centar Buk
- Športsko-rekreativski centar Kuzmica

3) U općini Jakšić:

- Sportski centar NK Eminovci
- Sportski centar Jajare, NK Jakšić
- Sportski centar Rajsavac, NK Dinamo
- Rukometno-malonogometno igralište Stanica Jakšić
- Rukometno-malonogometno igralište u Eminovcima
- Športsko-rekreativski dom Slavonac Jakšić
- Športsko-rekreativski dom Zelena laguna
- Športsko-rekreativski dom Šaran Eminovci

4) U općini Kaptol:

- Športsko-rekreativski centar Kaptol (s igralištima i dvoranom)

5) U općini Velika:

- SRC Velika
- Stadion Sloga Trenkovo
- Stadion BSK Biškupci

6) U općini Brestovac:

- Stadion Nogometnog kluba „Mladost“ Pavlovci

Na temelju dostupnih podataka pokrivenost sportskom infrastrukturom na području UP Požega neujednačena je, a prednjače gradovi Požega i Pleternica dok pojedine općine imaju svega jedan objekt sportske infrastrukture. Također je bitno za istaknuti kako je unatoč relativno dobroj pokrivenosti nekih JLS-ova sportskom infrastrukturom ista je u velikom broju slučajeva zastarjela, neadekvatno opremljena i neprilagođena standardima za održavanje brojnih sportskih natjecanja. Iz toga se može zaključiti da je jačanje sportske infrastrukture jedna od

prioritetnih radnji za UP Požega, pogotovo uzimajući u obzir potrebe mlade populacije za raznim društvenim sadržajima.

Zdravstvenu infrastrukturu čine svi pružatelji zdravstvenih, odnosno medicinskih i ljekarničkih usluga, neovisno o tipu usluge. U nastavku se donosi popis zdravstvene infrastrukture na UP-u Požega:

a. Primarna zdravstvena infrastruktura:

- Zavod za javno zdravstvo Požeško-slavonske županije u Požegi
- Zavod za hitnu medicinu Požeško-slavonske županije
- Dom zdravlja Požeško-slavonske županije

b. Opća (obiteljska) medicina:

- Ukupno 37 ordinacija u Županiji
- Privatni zdravstveni radnici: 12 u Požegi, 4 u Pleternici, 2 u Velikoj, 1 u Jakšiću, Kaptolu i Brestovcu

c. Usluge dentalne medicine:

- U sklopu Doma zdravlja: 2 tima u Požegi, 3 tima u Pleternici, 2 tima u Velikoj
- Privatni zdravstveni radnici: 12 u Požegi, 2 u Pleternici, 1 u Kaptolu, Jakšiću i Brestovcu

d. Pedijatrijska zaštita:

- 2 tima privatnih zdravstvenih radnika u Požegi i 1 tim u Pleternici

e. Zdravstvena zaštita žena:

- 3 tima Doma zdravlja u Požegi

f. Medicina rada:

- 1 ordinacija u Požegi i 1 tim Ustanove za zdravstvenu skrb Intermed

g. Zdravstvena njega u kući:

- Ustanova za zdravstvenu njegu u kući „Filomena Lovrić“ (4 tima – 2 u Požegi)
- Ustanova za zdravstvenu njegu „Zlata Katić“ (10 timova – 4 u Požegi, 3 u Pleternici, 2 u Velikoj, 1 u Kaptolu)
- Dom zdravlja (4 tima – 2 u Požegi, 1 u Brestovcu, 1 u Jakšiću)

h. Sekundarna razina zdravstvene zaštite:

- Opća županijska bolnica Požega

Na području Požeško-slavonske županije ima 3,8 bolnica na 100.000 stanovnika, pri čemu Županija pripada u sâm nacionalni vrh, a na UP-u Požega 2,2 bolnice na 100.000 stanovnika. Što se tiče broja kreveta na 10.000 stanovnika, Požeško-slavonska županija bilježi 81 krevet na 10.000 stanovnika, pri čemu je u nacionalnom vrhu, te 13,8 liječnika na 10.000 stanovnika što je nešto malo iznad nacionalnog prosjeka (13,5). Hrvatski je prosjek općenito dosta loš i ispod je prosjeka Europske unije, a ima problema i s nedostatkom liječničkog kadra i medicinskih sestara. Kao što je ranije navedeno cijelu RH pa tako i PSŽ i UP Požega pogađa trend starenja stanovništva što podrazumijeva veće opterećenje postojeće zdravstvene infrastrukture koje se će se u budućnosti samo povećavati. Također, nemoguće je ne spomenuti utjecaj pandemije koronavirusa na sve razine zdravstvenog sustava čime je potreba za zdravstvenim uslugama bila daleko veća od mogućnosti pružanja istih. U tom slučaju kao jedan od problema zdravstvenog sustava je generalna slaba opremljenost ustanova, ne postojanje digitaliziranih baza podataka kao i velika ovisnost o ljudskom faktoru. Svakako je potrebno spomenuti kako njegu u kući osim ranije spomenutih registriranih ustanova kroz program zapošljavanja žena ZAŽELI provode i JLS-ovi kao i pojedine udruge civilnog društva.

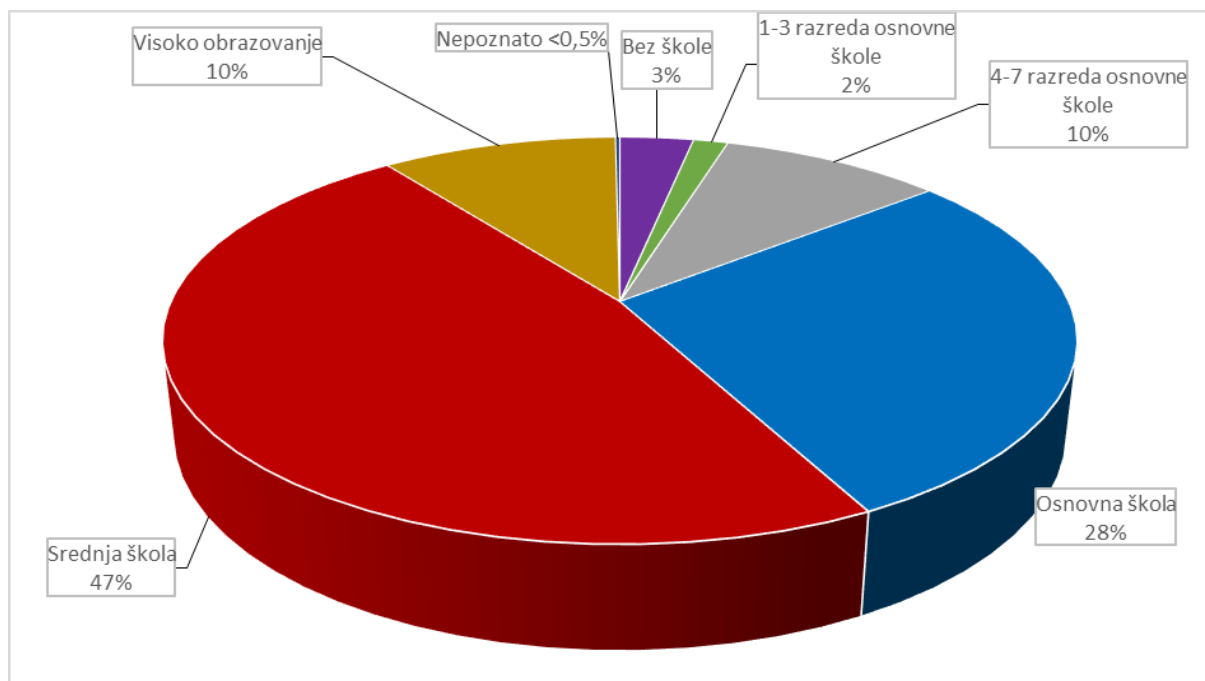
Stambeni fond na području UP Požega može se podijeliti na ukupan broj stambenih jedinica i stanova za stalno stanovanje. Prema tome, ukupan je broj stambenih jedinica na UP Požega 22.566, od čega je stanova za stalno stanovanje 21.856. U Gradu Požegi ima ukupno 11.042 stambenih jedinica, od čega 10.748 za stalno stanovanje; u Gradu Pleternici ukupno 4.448, a 4.356 za stalno stanovanje; u Općini Jakšić ukupno 1.455, za stalno stanovanje 1.412; u Općini Kaptol ukupno 1.247, za stalno stanovanje 1.218; u Općini Velika ukupno 2.346, za stalno stanovanje 2.183; u Općini Brestovac ukupno 2.028, a za stalno stanovanje 1.939. Razlika između ukupnog broja stambenih jedinica i onih za stalno stanovanje („aktivnih“) predstavljaju napuštene, odnosno nenaseljene stambene jedinice ili one koje (više) nemaju svrhu stanovanja. Ovi podaci ukazuju da je na području Grada Požega skoro polovica ukupnog stambenog fonda UP-a Požega, što otprilike odgovara i udjelu stanovništva.

Zaključno, društvena i zdravstvena infrastruktura na UP-u Požega relativno je odgovarajuća s obzirom na broj stanovnika i druge negativne trendove, no prati je dugogodišnja stagnacija i nemogućnost da njezina kvantiteta bude obilježena i odgovarajućom kvalitetom, naročito ne kvalitetom koja bi omogućila dizanje kvalitete života za sve skupine stanovnika. Prema tome, jačanje društvene i zdravstvene infrastrukture, najviše u smislu obnove, rekonstrukcije i/ili revitalizacije postojećeg, isto zauzima jedno od prioritarnih područja u koje treba intervenirati kako bi se podigla kvaliteta života, a što podrazumijeva povećanje materijalnih, tehnoloških i ljudskih kapaciteta na razini infrastrukture, povećanje broja dostupnih sadržaja i posebno jačanje onih usluga koje su usmjerene na smanjivanje socijalnog isključivanja.

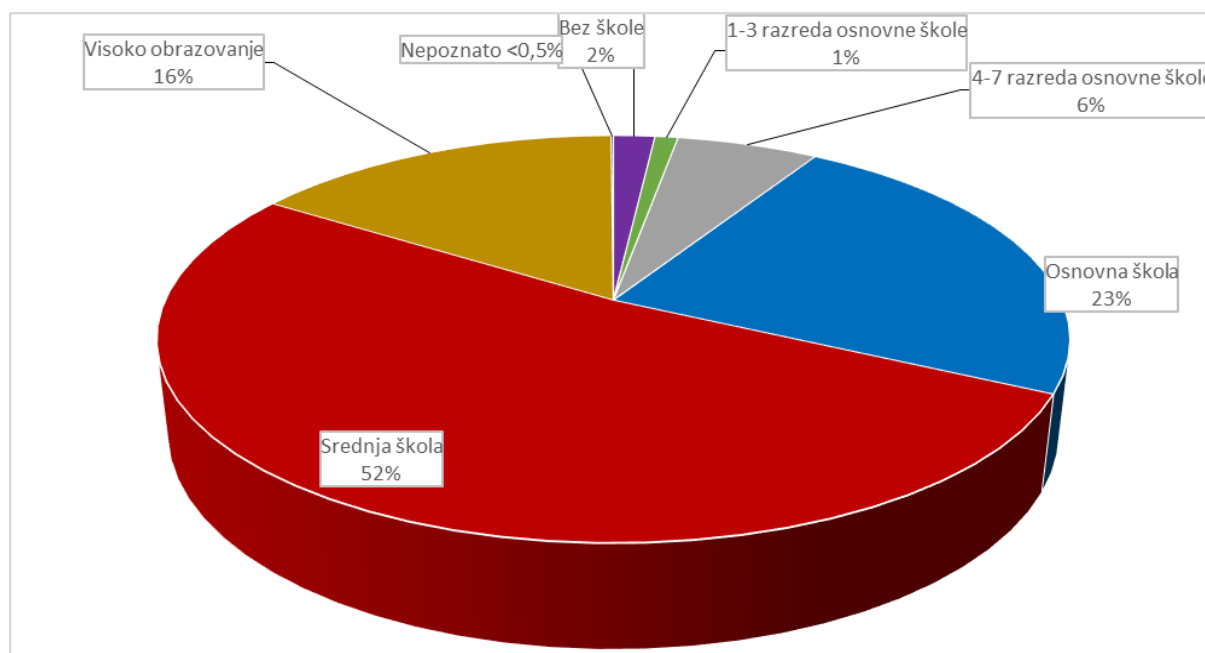
2.4. Obrazovanje

Prema dostupnim podacima iz *Popisa stanovništva 2021.*, u Požeško-slavonskoj županiji bez škole je ukupno 2.030 stanovnika, odnosno 440 muškaraca i 1.590 žena. Završena prva tri razreda osnovne škole ima ukupno 953 stanovnika, što znači ukupno 222 muškarca i 731 žena. Završeno školovanje od četvrtog do sedmog razreda osnovne škole ima 6.154 stanovnika, od kojih su 2.086 muškarci i 4.068 žena. Osnovnu školu završilo je 18.382 stanovnika Požeško-slavonske županije, što čini ukupno 7.847 muškaraca i 10.535 žena. Završenu srednju školu čini najveća skupina stanovnika, odnosno 30.752, malo više muškaraca nego žena, odnosno 17.194 muškaraca i 13.558 žena. Stanovništvo s visokim obrazovanjem, 6.498, čini 3.185 muškaraca i 3.313 žena. Najveća diskrepancija u podacima koji govore o obrazovanju muškaraca i žena je podatak da ima skoro tri puta više žena bez škole nego muškaraca. No, osnovnu školu, prema podacima, završava više žena. Visoko obrazovanje ima podjednak broj muškaraca i žena. Najveći postotak stanovništva čine ljudi sa završenom srednjom školom, odnosno 47%. Zatim slijede osnovna škola s 28% i visoko obrazovanje s 10%. Najmanju skupinu čine ljudi sa samo završena tri razreda osnovne škole, odnosno 2% stanovništva u Požeško-slavonskoj županiji.

U gradu Požegi stanovništvo bez ikakve škole čini 390 ljudi, odnosno 66 muškaraca i 324 žene. Završena prva tri razreda osnovne škole ima ukupno 216 stanovnika, što znači ukupno 45 muškarca i 171 žena. Završeno školovanje od četvrtog do sedmog razreda osnovne škole ima 1 330 stanovnika, od kojih su 431 muškarci i 899 žena. Osnovnu školu završilo je 5 176 stanovnika Požeško-slavonske županije, što čini ukupno 1.981 muškaraca i 3.195 žena. Završenu srednju školu čini opet najveća skupina stanovnika, odnosno 11 451 , malo više muškaraca nego žena, odnosno 6.082 muškaraca i 5.369 žena. Stanovništvo s visokim obrazovanjem čine 1.733 muškaraca i 1.746 žena, odnosno sveukupno 3.479 ljudi. Najveća razlika u obrazovanju između spolova je opet u stanovništvu bez škole, gdje ima gotovo 5 puta više žena bez škole nego muškaraca. U gradu Požegi je najviše stanovnika sa završenom srednjom školom i čine 52% stanovništva, te slijedi skupina sa završenom osnovnom školom, 23% i visoko obrazovanje, 16%. Najmanju skupinu opet čine stanovnici sa završena samo tri razreda osnovne škole, koji čine 1%.

Grafikon 7. Obrazovna struktura stanovništva Požeško-slavonske županije; izvor: DZS, *Popis stanovništva 2021.*; obrada autora

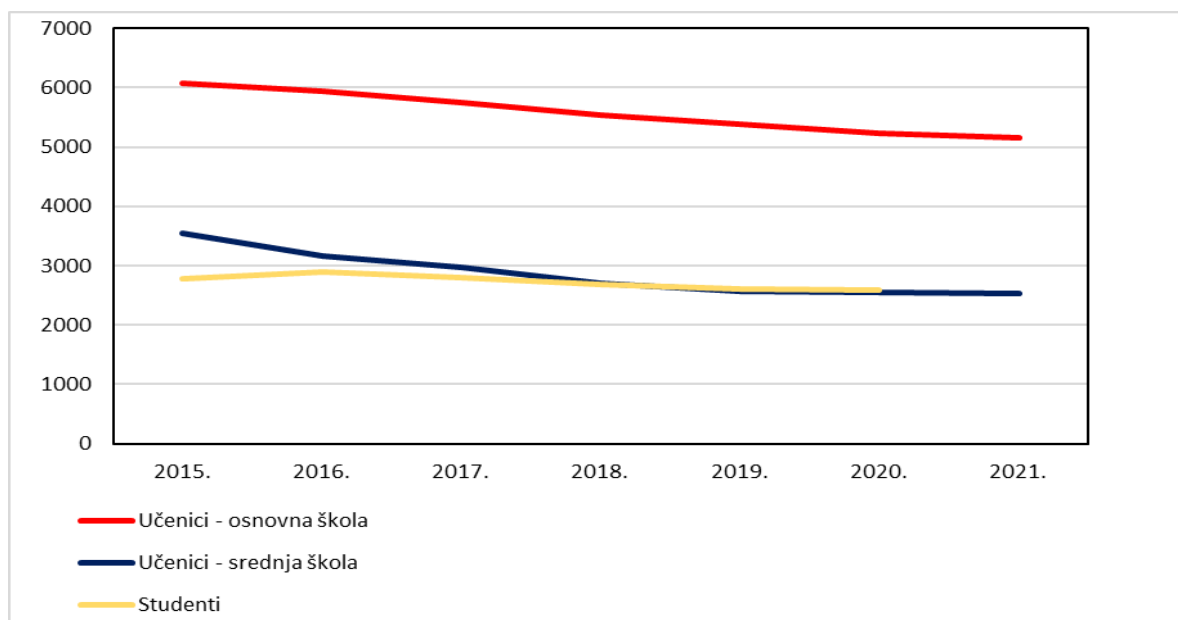
Grafikon 8. Obrazovna struktura stanovništva grada Požege; izvor: DZS, *Popis stanovništva 2021.*; obrada autora

Broj upisanih učenika i studenata u kontinuiranom je padu u cijeloj Požeško-slavonskoj županiji. U sljedećoj tablici prikazan je broj upisanih učenika u osnovnu i srednju školu na području Požeško-slavonske županije u razdoblju od 2015. do 2021. godine.

<i>Broj upisanih učenika u Požeško-slavonskoj županiji po godinama</i>		
	<i>Osnovna škola</i>	<i>Srednja škola</i>
2015.	6068	3546
2016.	5938	3158
2017.	5752	2977
2018.	5540	2702
2019.	5389	2570
2020.	5233	2550
2021.	5154	2529

Tablica 4. Broj upisanih učenika u Požeško-slavonskoj županiji od 2015. do 2021.; obrada autora

U razdoblju od 2015. do 2021. godine zabilježen je pad od 15,1 % upisanih učenika u osnovnim školama na području Požeško-slavonske županije. U razdoblju od 2015. do 2021. godine zabilježen je pad od 28,7% manje učenika srednjih škola na području Požeško-slavonske županije. Broj studenata 2015. godine je bio 2.778, 2016. godine 2.888, 2017. godine 2.797, 2018. godine 2.676, 2019. godine 2.611, 2020. godine 2.583. U razdoblju od 2015. do 2020. godine zabilježen je pad od 7% studenata na području grada Požege.

Grafikon 9. Kretanje broja upisanih učenika i studenata u Požeško-slavonskoj županiji od 2015. do 2021.; izvor: DZS; obrada autora

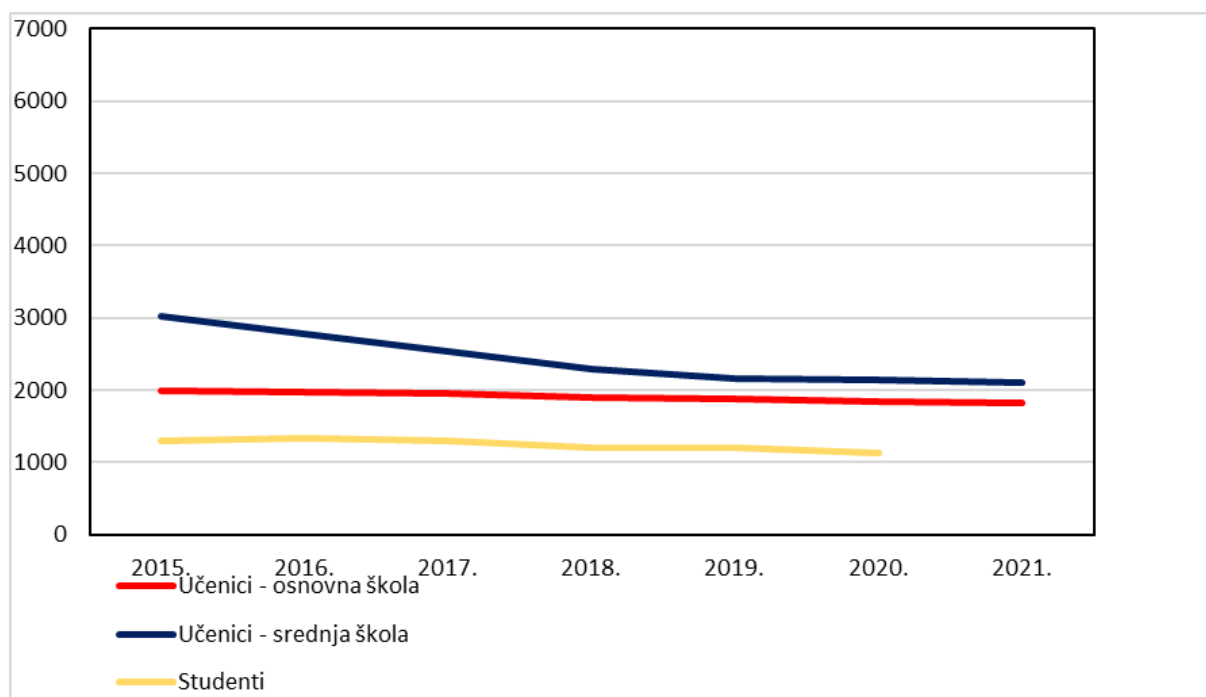
Pad broja upisanih učenika u osnovne i srednje škole te pad broja upisanih studenata jasno je vidljiv i iz gornjeg grafikona.

U sljedećoj tablici prikazani su brojevi upisanih učenika u osnovne i srednje škole na području grada Požege za razdoblje od 2015. do 2021. godine.

<i>Broj upisanih učenika u gradu Požegi po godinama</i>		
	<i>Osnovna škola</i>	<i>Srednja škola</i>
2015.	1992	3027
2016.	1981	2776
2017.	1945	2544
2018.	1983	2299
2019.	1886	2164
2020.	1834	2147
2021.	1813	2100

Tablica 5. Broj upisanih učenika u gradu Požegi od 2015. do 2021.; obrada autora

Broj upisanih učenika i studenata je u kontinuiranom padu i u gradu Požegi. U razdoblju od 2015. do 2021. godine zabilježen je pad od 9% učenika osnovnih škola. U razdoblju od 2015. do 2021. godine zabilježen je pad od 30,6% manje učenika srednjih škola. Broj studenata 2015. godine je bio 1.300, 2016. godine 1.334, 2017. godine 1.293, 2018. godine 1.196, 2019. godine 1.199, 2020. godine 1.137. U razdoblju od 2015. do 2020. godine, zabilježen je pad od 12,5% studenata na području grada Požege. Možemo zaključiti da je najveći pad u broju upisanih učenika u srednje škole i u gradu Požegi i Požeško-slavonskoj županiji.

Grafikon 10. Kretanje broja upisanih učenika i studenata u gradu Požegi od 2015. do 2021.; izvor: DZS; obrada autora

Podaci o obrazovnoj infrastrukturi uključuju podatke za sve razine obrazovanja s posebnim fokusom na sveučilišne institucije i ustanove za strukovno obrazovanje i osposobljavanje. U ovaj dio uračunati su i podaci o predškolskom odgoju, odnosno vrtićkoj infrastrukturi. Uz podatke o infrastrukturi navode se i podaci o dnevnim migracijama učenika i studenata unutar UP-a Požega.

Na prostoru UP-a Požega ima ukupno 18 školskih ustanova, od kojih je čak 13 na području Grada Požega, dok ostale jedinice lokalne samouprave u sklopu UP imaju svaka po jednu osnovnu školu. Na UP-u Požega provode se i programi strukovnog obrazovanja i osposobljavanja za odrasle, kao i programi cjeloživotnog učenja i obrazovanja. Te programe provode uglavnom pučka otvorena učilišta.

Što se tiče obrazovanja odraslih, te djelatnosti obavlja u ograničenom opsegu više škola. Veleučilište u Požegi, kao najveća institucija, registrirano je, između ostalog, i za obrazovanje odraslih, a od 2021. godine kontinuirano se izvodi Program usavršavanja za poslove pripreme i provedbe EU projekata koji mogu upisati osobe s navršenih 18 godina i završenim minimalno preddiplomskim sveučilišnim ili stručnim studijem. Nadalje, Ekonomska škola u Požegi ima suglasnost MZO-a za programe ekonomista, komercijalista i prodavača. Trenutno su ti programi neaktivni zbog nedostatka zainteresiranih. Obrtnička škola isto ima suglasnost MZO-a, i to za programe krojača, odjevnog tehničara, stolara, drvotokara, drvodjeljskog tehničara, zidara, klesara, tesara, građevinskog tehničara, soboslikara, tapetara, kuhara i konobara. Međutim, ni ovdje se ti programi godinama ne provode zbog nedostatka interesa ili prekoračenja rokova za završetak obrazovanja. Iz ovih je podataka vidljivo da postoje mogućnosti za obrazovanje i prekvalifikaciju odraslih osoba, ali da za to ne postoji dovoljan ili čak ikakav interes. U nastavku se donosi popis specijaliziranih učilišta za obrazovanje odraslih. Predškolski je odgoj organiziran na UP-u Požega u vrtićima kojih ima 8, od čega ih je 4 u Požegi te po 1 u Pleternici, Kaptolu, Jakšiću i Velikoj. Broj upisane djece u njima jako varira od jednog do drugog za što će podaci biti dani u nastavku teksta.

a. Osnovne škole:

- U Požegi: Osnovna škola Julija Kempfa, Osnovna škola „Dobriša Cesarić“, Osnovna škola Antuna Kanižlića, Katolička osnovna škola u Požegi, Glazbena škola Požega
- Ostalo: Osnovna škola fra Kaje Adžića u Pleternici, Osnovna škola „Mladost“ u Jakšiću, Osnovna škola Vilima Korajca u Kaptolu, Osnovna škola Ivana Gorana Kovačića u Velikoj, Osnovna škola Dragutina Lermana u Brestovcu

b. Srednje škole:

- u Požegi (jedino): Ekonomska škola, Gimnazija, Katolička gimnazija, Glazbena škola, Obrtnička škola, Poljoprivredno-prehrambena škola, Tehnička škola

c. Visoka učilišta:

- u Požegi (jedino): Fakultet turizma i ruralnog razvoja (do listopada 2022. Veleučilište u Požegi)
-

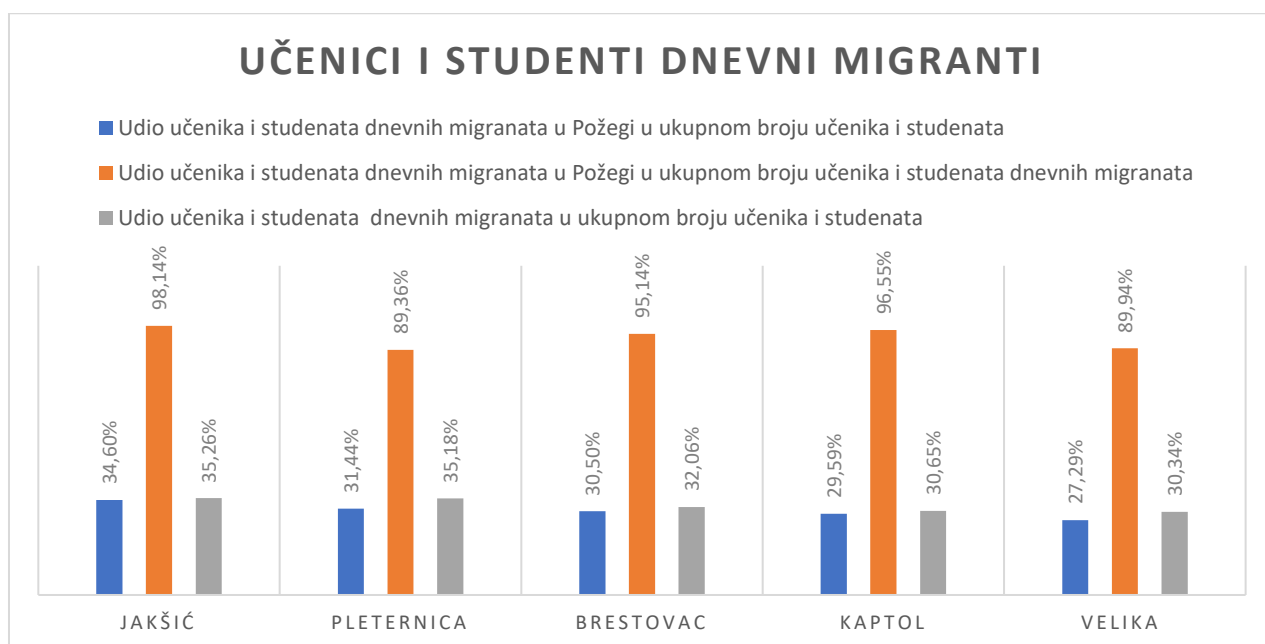
d. Programi strukovnog obrazovanja i osposobljavanja za odrasle/programi cjeloživotnog učenja i obrazovanja:

- Veleučilište u Požegi (od listopada 2022. Fakultet turizma i ruralnog razvoja)
- Pučko otvoreno učilište „Obris“ u Požegi
- Učilište „Link“ u Požegi
- Učilište „Maestro“ u Požegi
- Učilište „Znanje“ u Požegi
- Škola za strane jezike „Praktikum“ u Požegi
- Pučko otvoreno učilište „Artes“ u Pleternici

e. Ustanove predškolskog odgoja (vrtići):

- Dječji vrtić „Sveti Leopold Mandić“ u Požegi (139 upisane djece)
- Dječji vrtić „Radost“ u Požegi (92 upisana djeteta)
- Dječji vrtići Požega (378 upisane djece)
- Dječji vrtić „Šareni svijet“ u Požegi (38 upisane djece)
- Dječji vrtić „Tratinčica“ u Pleternici (203 upisana djeteta)
- Dječji vrtić Jakšić (91 upisano dijete)
- Dječji vrtić „Bambi“ u Kaptolu (49 upisane djece)
- Dječji vrtić Velika (76 upisane djece)

Veća koncentracija obrazovnih institucija vidljiva je u Požegi, a nakon nje slijedi Pleternica. Općine u sastavu UP-a uglavnom su opskrbljene samo primarnom obrazovnom infrastrukturom (osnovne škole). Prema tome, ima između 27% i 35% dnevnih migracija učenika i studenata iz drugih općina i gradova UP-a u Požegu – iz Jakšića 34,6% (264 od 763), a potom slijede ovim redom: Pleternica 31,44% (697 od 2217), Brestovac 30,5% (176 od 577), Kaptol 29,59% (224 od 757) i Velika 27,29% (295 od 1081). **Učenici i studenti dnevni migranti** iz pojedinih gradova i općina (osim Požege) čine udio od 30 do 35% u ukupnom broju učenika i studenata iz tih gradova i općina, a velika većina učenika i studenata dnevnih migranata (uglavnom preko 90%) jesu upravo učenici i studenti dnevni migranti u Požegu te će taj odnosi biti prikazan u sljedećem grafikonu.

Grafikon 11. Učenici i studenti dnevni migranti u Požegi i ukupno, u odnosu na ukupan broj učenika i studenata i ukupan broj učenika i studenata dnevnih migranata; izvor: DZS; obrada autora

Dnevne migracije radi posla jedan su od obaveznih kriterija za uspostavu urbanih područja, a migracije učenika i studenata čine dodatni kriterij. Drugim riječima to znači da mnogo o urbanom području, funkcionalno-teritorijalnoj koncentraciji i mogućnostima policentričnoga razvoja govore svakodnevne migracije radi posla i obrazovanja. Podaci o dnevnim migracijama učenika i studenata u grad Požegu ukazuju da je i u pitanju obrazovanja Požega nedvojbeno središnje mjesto urbanog područja kojemu gravitiraju susjedne općine i gradovi. Ta se koncentracija po pitanju obrazovnih institucija ogleda kasnije i u dnevnim migracijama radi posla ili čak i u iseljavanju iz općina i gradova koji na svom teritoriju ne pružaju te mogućnosti. Obrazovanje kao važna društvena djelatnost na UP-u Požega prati slične probleme kao i u drugim društvenim djelatnostima – odljev stručnih i profesionalnih kadrova dio je šireg problema iseljavanja stanovništva i nepovoljnih demografskih trendova, a obrazovanje učenika i studenata u onoj je mjeri zadovoljeno u kojoj to omogućavaju pripadajući materijalni, ljudskih i tehnološki kapaciteti. Svakako postoji mnogo prostora za poboljšanje i jačanje sadržajne dimenzije kako bi se potrebe za obrazovanjem mogle povezati i s jačanjem ostatka društvene infrastrukture. U konačnici, obrazovanje i prateći sadržaji koje mogu pružiti obrazovne institucije imaju učinak i na druga područja, prvenstveno gospodarska, zbog čega je planiranje razvoja i unaprjeđivanja obrazovanja ujedno i dugoročno planiranje gospodarskog i općeg razvoja područja.

3. Gospodarstvo

Analiza stanja za područje gospodarstva sastoji se od općih gospodarskih podataka, analize tržišta rada, poslovnog okruženja sa svom popratnom poslovnom infrastrukturom i pregledom poduzetništva, obrtništva i poljoprivrede, a poseban je osvrt pridan i podsektorima turizma i kulture kao važnim gospodarskim zamašnjacima. Ovo je poglavlje tako podijeljeno na sljedeće dijelove:

- opća gospodarska kretanja
- tržište rada
- poslovno okruženje
- turizam i kultura
- poljoprivreda

3.1. Opća gospodarska kretanja

Ovaj se odjeljak donosi informacije o osnovnim podacima o stanju gospodarstva poput BDP-a. Svrha je ocijeniti opća kretanja koja karakteriziraju urbano područje u usporedbi s višim razinama. Bruto domaći proizvod mjera je vrijednosti proizvodnje roba i usluga tijekom jedne godine. Što je vrijednost BDP-a veća, gospodarstvo je snažnije.

Prema **indeksu razvijenosti**, Požeško-slavonska se županija svrstava u II. skupinu jedinica područne (regionalne) samouprave gdje se nalaze one županije koje se nalaze u prvoj polovini ispodprosječno rangiranih jedinica područne (regionalne) samouprave. Što se tiče pojedinih gradova i općina UP-a Požega stanje po indeksu razvijenosti za jedinice lokalne samouprave je sljedeće: Grad Požega nalazi se u VI. skupini JLS-ova gdje se nalaze oni čije se vrijednosti indeksa nalaze u trećoj četvrtini iznadprosječno rangiranih JLS-ova; Općina Jakšić nalazi se u IV. skupini JLS-ova (prva četvrtina ispodprosječno rangiranih JLS-ova); Grad Pleternica i Općina Velika nalaze se, po toj klasifikaciji, u III. skupini JLS-ova (druga četvrtina ispodprosječno rangiranih JLS-ova); a Općina Kaptol i Općina Brestovac nalaze se u II. skupini (treća četvrtina ispodprosječno rangiranih JLS-ova). Indeks razvijenosti kreira se u skladu s „Uredbom o indeksu razvijenosti“ koja utvrđuje kriterije i način izračuna indeksa, uzimajući tako u obzir sljedeće pokazatelje: prosječni dohodak po stanovniku, prosječni izvori prihoda po stanovniku, prosječna stopa nezaposlenosti, opće kretanje stanovništva, stupanj obrazovanosti stanovništva te indeks starenja. Prema tome, može se zaključiti da je UP Požega unutar sebe nejednako razvijeno.

BDP po stanovniku na području Požeško-slavonske županije prema podacima DZS-a iz 2019. godine iznosi 60.920 kuna, što je ispod nacionalnog prosjeka. U razdoblju od 2015. do 2019. godine BDP po stanovniku porastao je za 34%, što indicira umjereni gospodarski oporavak i pozitivan daljnji trend, usporen pandemijskom krizom, ali olakšan dugogodišnjom pozitivnijom tendencijom. Te podatke treba uzeti i s promišljanjem o tome da se demografska slika

pogoršala, što jednim dijelom rezultira manjom nezaposlenošću zbog iseljavanja. Hrvatska u odnosu na ostale članice EU, pripada u gospodarski slabije članice i zauzima dvadeset i prvo mjesto te u ukupnom BDP-u EU sudjeluje sa samo 0,4 %. Isto tako, prema podacima o BDP-u iz 2017. godine, gledajući hrvatske županije, gospodarski je najjači Grad Zagreb (125.020 milijuna kuna) dok je u Požeško-slavonskoj županiji iznosio tek 3.463 milijuna kuna, što je 0,9 % u BDP-u Republike Hrvatske, dok je prosječna mjesečna neto plaća 2018. godine po zaposlenom iznosila 4.511 kuna, što je za 7,9 % više nego prethodne godine, ali i 27,7 % niže od prosjeka Republike Hrvatske.

K tome, BDP po glavi stanovnika u Požeško-slavonskoj županiji raste dosta sporije u odnosu na nacionalni prosjek što ukazuje na gospodarsku stagnaciju Županije. U sljedećoj tablici navode se podaci Hrvatske gospodarske komore (HGK).

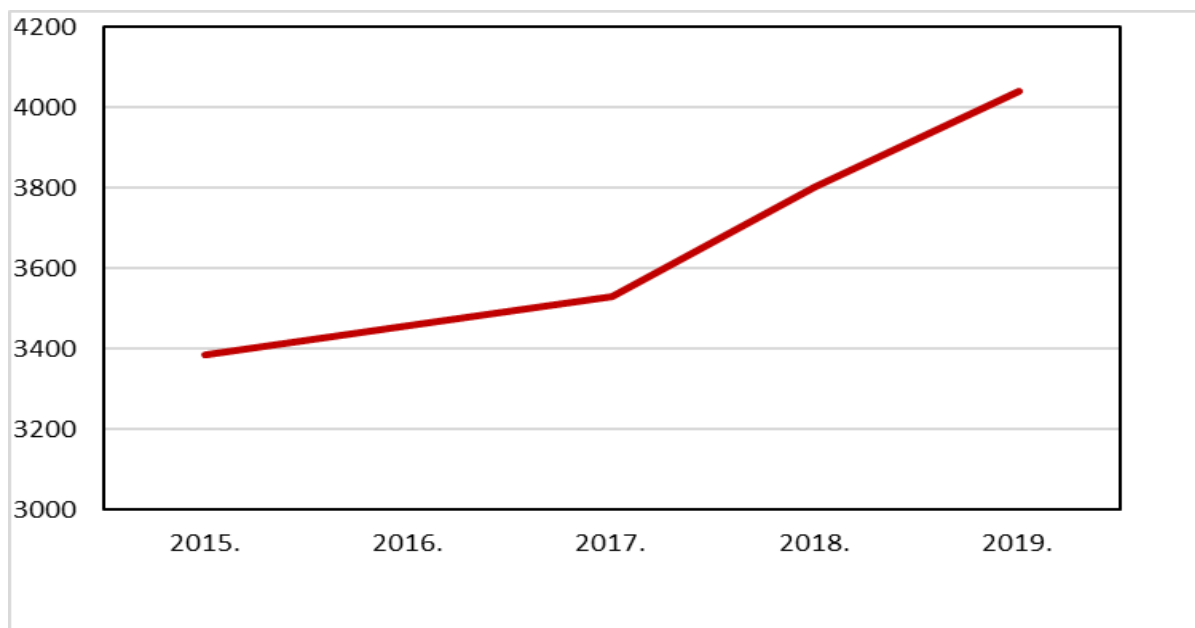
	2015.	2016.	2017.	2018.
Republika Hrvatska	80.972	84.164	88.726	98.240
Požeško-slavonska županija	45.458	47.479	49.604	49.846
Indeks*	56,3	56,4	55,9	50,6

Tablica 6. BDP po glavi stanovnika u Republici Hrvatskoj i PSŽ od 2015. do 2019. godine; izvor: HGK 2020/21.; obrada autora

**Udio BDP-a po glavi stanovnika Županije u odnosu na nacionalni prosjek*

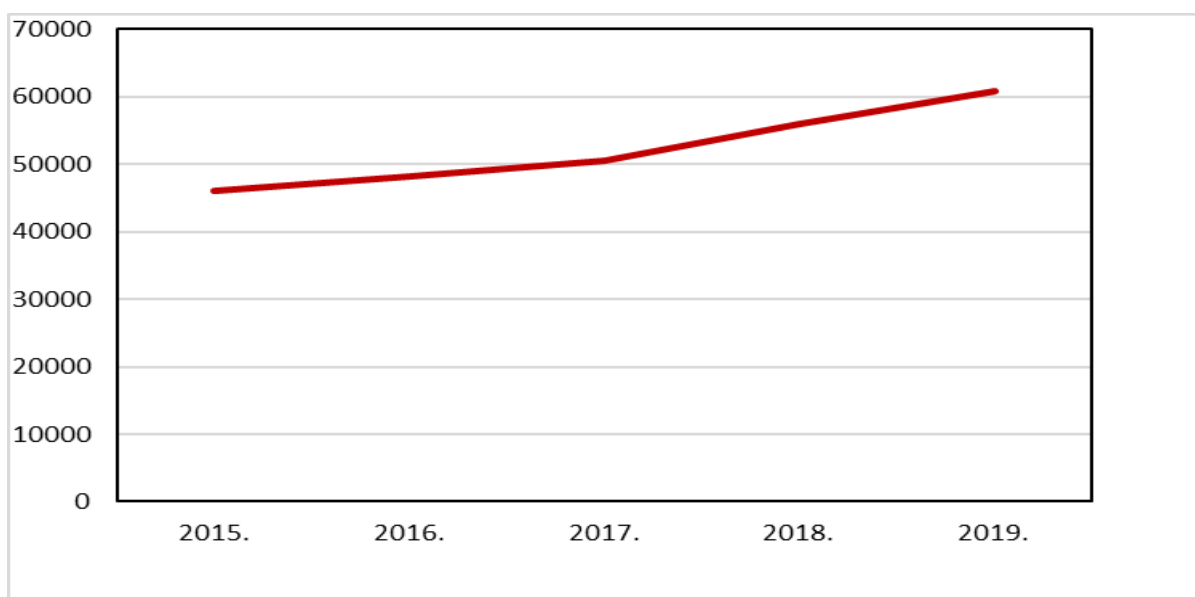
U ukupnoj vanjskotrgovinskoj razmjeni Republike Hrvatske Požeško-slavonska županija ostvaruje niski udio, oko 1% izvoza te oko 0,42% uvoza. Ukupan izvoz u 2019. godini ostvaren je u iznosu 1.127.566.000 kuna i veći je za 11% u odnosu na 2018. godinu. U promatranom razdoblju vrijednost uvoza iznosila je 785.984.000 kuna; te je isti porastao za 4,6 % u odnosu na prethodnu godinu. Trgovinski saldo ostvaren je u iznosu od 341.582.000 kuna. Tijekom 2019. godine inozemni su investitori uložili 6,1 milijun eura i to u proizvodnju nemetalnih mineralnih proizvoda, biljnu i stočarsku proizvodnju, lovstvo i uslužne djelatnosti povezane s njima te proizvodnju električne opreme. Investitori, koji su ulagali, iz Italije su, Slovenije i Luksemburga.

Ukupni BDP 2015. godine bio je 3 milijarde i 385 milijuna kuna, 2016.godine je bio 3 milijarde i 458 milijuna kuna, 2017.godine je bio 3 milijarde i 530 milijuna kuna, 2018.godine je bio 3 milijarde i 804 milijuna kuna, te 2019.godine 4 milijarde i 40 milijuna kuna. U razdoblju od 2015. godine do 2019. godine ukupan BDP je porastao za 19,4%.

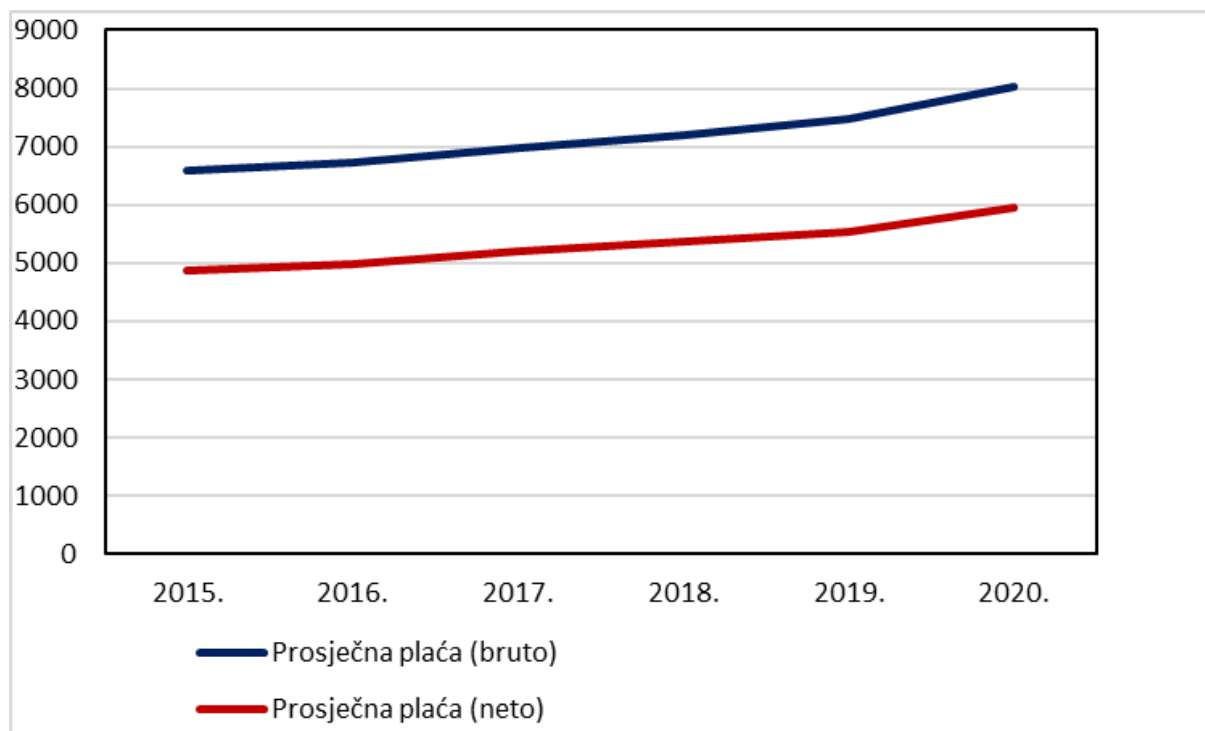
Grafikon 12. Kretanje ukupnog BDP-a Požeško-slavonske županije 2015. – 2019.; izvor: HGK 2020/21.; obrada autora

BDP po stanovniku u razdoblju od 2015. do 2019. godine također je rastao. BDP po stanovniku 2015. godine bio je 45.982 kuna, 2016. godine bio je 48.121 kuna, 2017. godine 50.560 kuna, 2018. godine 56.052 kuna, te 2019. godine 60.920 kuna. U razdoblju od 2015. do 2019. godine BDP po stanovniku porastao je za 32,5%.

Grafikon 13. Kretanje BDP-a po stanovniku Požeško-slavonske županije 2015. – 2019.; izvor: HGK 2020/21.; obrada autora

Prosječna plaća (bruto i neto) u blagom je porastu u Požeško-slavonskoj županiji. Prosječna plaća (bruto) je 2015. godine bila 6.584 kuna, a 2020. godine 8.028 kuna. To je porast od 21,9% u razdoblju od 5 godina. Prosječna plaća (neto) je 2015. godine bila 4.875 kuna, dok je 2020. godine bila 5.941 kuna, što znači porast od 21,9% u 5 godina.

Grafikon 14. Kretanje prosječne bruto i neto plaće u Požeško-slavonskoj županiji 2015. – 2020.; izvor: HGK 2020/21., obrada autora

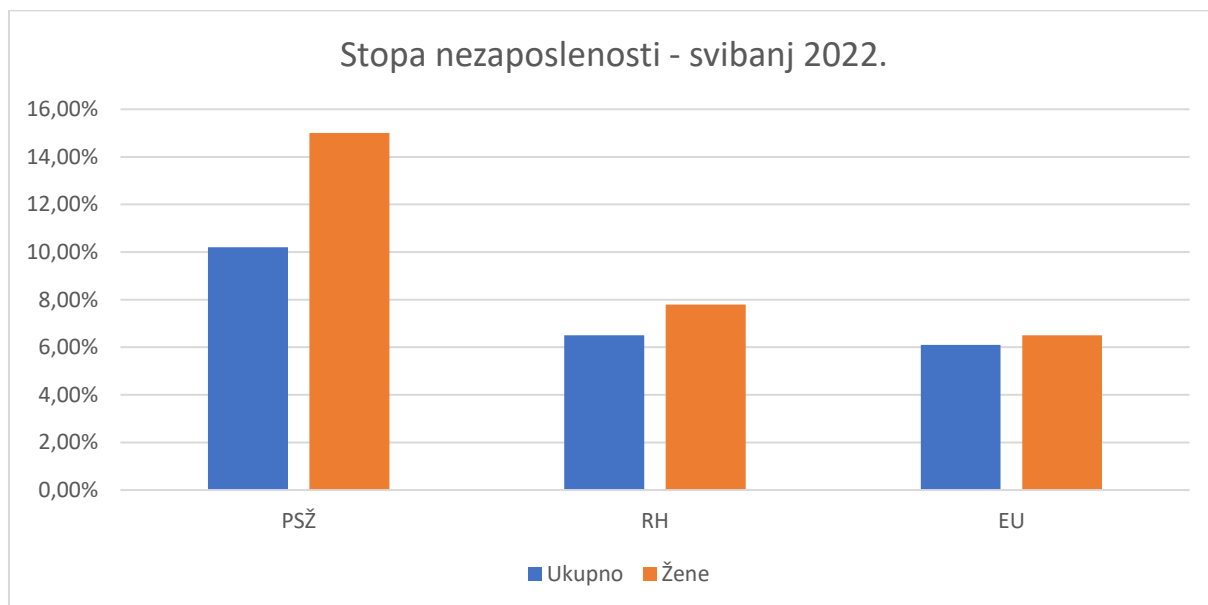
3.2. Tržište rada

Dio o tržištu rada obuhvaća analizu zaposlenog i nezaposlenog stanovništva prema dobno-spolnim kategorijama, zaposlenosti u sektorima, prostornim kretanjima s obzirom na zapošljavanje i poslove (dnevne migracije zaposlenih), promjenama u vremenskom kontinuitetu, a poseban je naglasak stavljen na specifične situacije poput nezaposlenosti mladih, žena i fenomenu dugoročne nezaposlenosti.

Prema podacima redovnog Mjesečnog statističkog biltena Hrvatskog zavoda za zapošljavanje Područni ured Požega, u svibnju 2022. godine registrirano je 2.257 **nezaposlenih osoba**, od čega 1.450 žena i 807 muškaraca. To je pad oko 6% u odnosu na mjesec ranije, a u usporedbi sa svibnjem 2021. godine nezaposlenih je manje za 1,9% (44 osobe). Višegodišnji je trend takav da kontinuirano pada broj nezaposlenih, pri čemu je jedina iznimka sredina 2020. godine kada je došlo do trenutnog porasta nezaposlenih (3.000), da bi se to korigiralo već 2021. kada je dostignuta najmanja nezaposlenost u lipnju. Današnji broj tek je malo viši od prošlogodišnjeg lipnja, s tendencijom daljnjeg smanjivanja. Općenito unutar jedne godine, najmanje je nezaposlenih u vrijeme ljetnih mjeseci, dok taj broj poraste dolaskom zime. Sezonalne promjene zaposlenosti i nezaposlenosti uvjetovane su prestankom sezonskih poslova, odnosno povratkom sezonski zaposlenih radnika.

Kada se usporede brojevi nezaposlenih osoba registriranih u Područnom uredu Požega HZZ-a s nacionalnim prosjekom, može se vidjeti da je pad nezaposlenosti u svibnju 2022. u odnosu na

prijašnji mjesec na nacionalnoj razini bio nešto veći (-7,6%), a u usporedbi sa svibnjem 2021. godine puno veći (-20,4%). Pad nezaposlenosti od 1,9% jest najmanji pad nezaposlenosti na nacionalnoj razini unutar godinu dana. Stopa nezaposlenosti na području Republike Hrvatske u svibnju 2022. iznosi 6,5% (žene 7,8%), što je otprilike unutar prosjeka Europske unije (6,1%, žene 6,5%) a na području Područnog ureda Požega HZZ-a 10,2% (žene oko 15%).

Grafikon 15. Stopa nezaposlenosti u svibnju 2022. – usporedba stope ukupnog broja nezaposlenih i nezaposlenih žena u Požeško-slavonskoj županiji s Republikom Hrvatskom i EU; izvor: HZZ, Eurostat; obrada autora

Od 2.257 nezaposlenih osoba zabilježenih u svibnju 2022. u Područnom uredu Požega HZZ-a, najviše je onih koji imaju zabilježenih 10 do 20 godina radnog staža (376), a nakon njih dolaze oni s radnim stažom od 5 do 10 godina (363). Nezaposlenih bez radnog staža jest 283. Prema dobi, najviše nezaposlenih je između 55 i 59 godina starosti (313), a odmah nakon jest i dob od 50 do 54 godina (272) i 45 do 49 godina (286). Dakle, najviše je nezaposlenih između 45 i 59 godina starosti te je njihovo trajanje nezaposlenosti najčešće godina dana ili manje. Iz toga se može zaključiti da puno nezaposlenih u toj dobnoj skupini uvjetovano pandemijskom krizom koja je uzrokovala i blagi porast nezaposlenosti. Ipak, najveći je broj novo prijavljenih nezaposlenih koji dolaze izravno iz radnog odnosa odnosno onih kojima je istekao ugovor o radu na određeno vrijeme (138).

Znatan je nesrazmjer u svakoj dobnoj skupini, udio nezaposlenih žena u odnosu na muškarce – žene čine preko 60% svih nezaposlenih evidentiranih u Područnom uredu Požega HZZ-a. Na području Općine Jakšić taj je postotak čak 72,3%. Trend je takav da se u odnosu na godinu ranije povećao broj nezaposlenih žena, dok se broj nezaposlenih muškaraca smanjio. Što se tiče kretanja ukupnog broja nezaposlenih, u odnosu na svibanj 2021. pala je nezaposlenost u Pleternici i Požegi, ali se povećala u Velikoj, Kaptolu, Jakšiću i Brestovcu, pri čemu u potonje tri općine i preko 10%. Na nacionalnoj je razini također veći postotak nezaposlenih žena u odnosu na muškarce, ali u Područnom uredu Požega to je iznad tog nacionalnog prosjeka koji

je oko 57% nezaposlenih žena u odnosu na 43% muškaraca. Ovi podaci o padu nezaposlenosti u gradovima te rastu nezaposlenosti u općinama ukazuju na nejednak razvoj unutar UP-a te koncentraciju poslova, ali i prilika i mogućnosti unutar većih dijelova UP-a i Županije. Pad nezaposlenosti, međutim, nije apsolutan broj – unutar njega mogu se nalaziti i drugi problemi, poput spomenutog povećavanja nesrazmjera u nezaposlenosti žena u odnosu na muškarce.

Konkretno, u Požegi je došlo do pada broja nezaposlenih u odnosu na svibanj 2021., ali se povećala razlika u omjeru između nezaposlenih žena i muškaraca, tako da čak 64% nezaposlenih u Požegi čine žene, dok je u svibnju 2021. to bilo 57%. U Pleternici, također unatoč padu broja nezaposlenih, još je nepovoljniji omjer – čak 70% nezaposlenih čine žene. U općinama Jakšić, Brestovac, Kaptol i Velika je sličan omjer između nezaposlenih žena i muškaraca, znatno na štetu žena, a ta je tendencija još pogoršana u odnosu na stanje 2021. godine. Nesrazmjer u nezaposlenosti muškaraca i žena može se objasniti nešto nižim obrazovnim kvalifikacijama žena, preuzimanju kućanskog rada (žena-domaćica) i ukorijenjenim tradicionalnim strukturama u društvu. Primjerice, primjećuje se skoro duplo veća zastupljenost žena među korisnicima novčane naknade u svibnju 2022., prema podacima HZZ-a Područni ured Požega – na 158 muškaraca korisnika dolazi 301 žena korisnica. Neke od nezaposlenih osoba korisnici su mjera aktivnih politika zapošljavanja poput potpora za zapošljavanje, potpora za samozapošljavanje, potpora za očuvanje radnih mjesta, potpora za usavršavanje i obrazovanje nezaposlenih. Ukupno se ne radi o velikom broju, jer je ukupni broj aktivnih korisnika ovih mjera u svibnju 2022. godine svega 491 osoba.

Kada broj nezaposlenih na području Područnog ureda Požega stavimo u veći vremenski kontinuum, primjećuje se da je broj nezaposlenih rastao od sredine devedesetih godina do svog vrhunca 2002. godine, otkad pada do 2008., a onda raste sve do 2014., mada i tada ne dostiže svoj vrhunac iz 2002.. Od 2014. do danas nezaposlenost praktički kontinuirano pada, uz blagi rast 2020. godine, nakon čega se nastavlja trend pada. Danas je broj nezaposlenih manji nego početkom devedesetih godina, no treba uzeti u obzir da je nezanemarivi faktor i kontinuirana tendencija demografskog pada, zbog čega ove podatke ne treba tumačiti isključivo kao pozitivni pokazatelj.

Stopa zaposlenosti promatra se prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO), odnosno prema broju zavedenih osiguranika. U 2019. godini broj osiguranika nastavio je rasti na razini Republike Hrvatske i to po stopi od 2,3%, kao i prethodne godine. U Požeško-slavonskoj županiji zabilježen je rast od 1,4 % (19.441 zaposleni – osiguranici HZMO-a, prosjek godine).

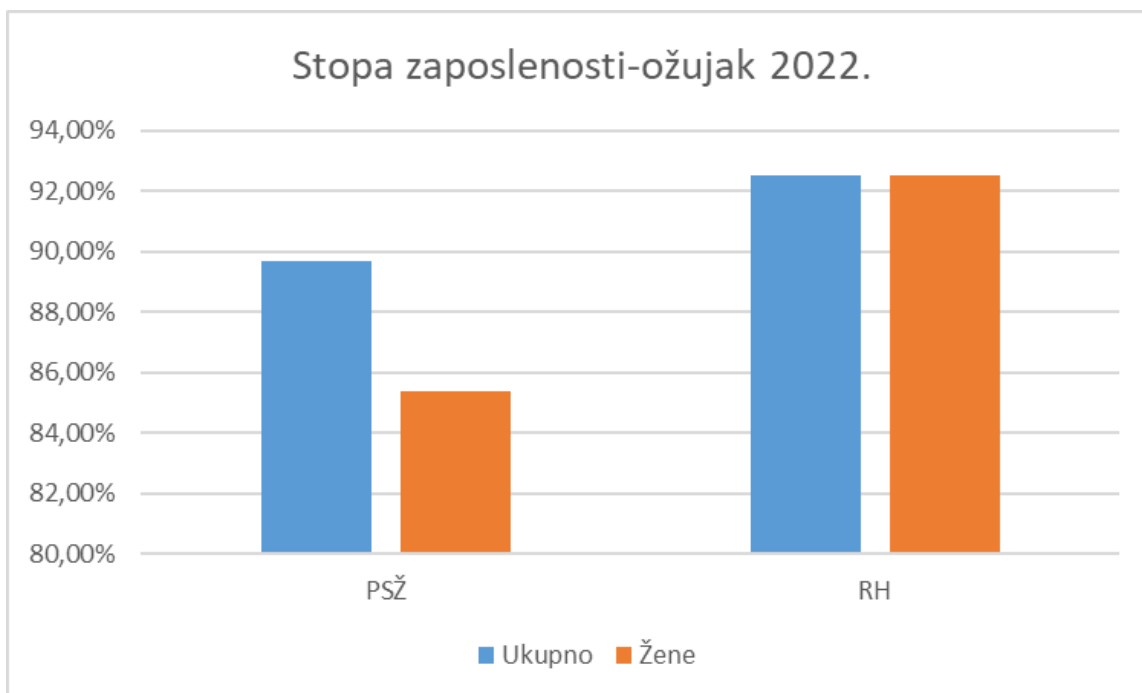
U ožujku 2022. godine u Požeško-slavonskoj županiji, radno aktivno stanovništvo činilo je 24.517 osoba od kojih je 11.080 žena, te je ukupno zaposleno 21.983 osobe, od kojih su 9.462 žene. U Požeško-slavonskoj županiji zaposleno je 85,4% žena u odnosu na aktivno žensko stanovništvo, te 93,2% zaposlenih muškaraca u muškom aktivnom stanovništvu. Stopa

zaposlenosti Požeško-slavonske županije bila je 89,7%, dok je stopa zaposlenosti žena bila 85,4%. Stopa zaposlenosti u Hrvatskoj bila je 92,5%, a zaposlenost žena u Hrvatskoj bila je 91,1% u ožujku 2022. godine.

U gradu Požegi je 2015. godine bilo 10.711 zaposlenih, 2016. godine 10.857 zaposlenih, 2017. godine 11.146 zaposlenih, blagi pad zaposlenih dogodio se 2018. godine s brojem od 10.974 zaposlenih, 2019. godine bio je ponovni rast od 11.184 zaposlenih, 2020. godine 11.091 zaposlenih, 2021. godine 11.059 zaposlenih, 2022. godine 11.180 zaposlenih. U razdoblju od 2015. do 2017. godine zabilježen je rast od 4%, dok je 2018. zabilježen pad od 1,5% zaposlenih. U razdoblju od 2018. i 2019. godine zabilježen je ponovni rast od 1,9%, dok je u sljedećem razdoblju od 2019. do 2021. godine zabilježen pad od 1,1% zaposlenih. U 2022. godini opet imamo rast od 1,1% zaposlenih u gradu Požegi. Osim u dva intervala gdje je zabilježen pad u broju zaposlenih u razdoblju od 5 godina, nema značajnih fluktuacija u broju zaposlenih na području grada Požege.

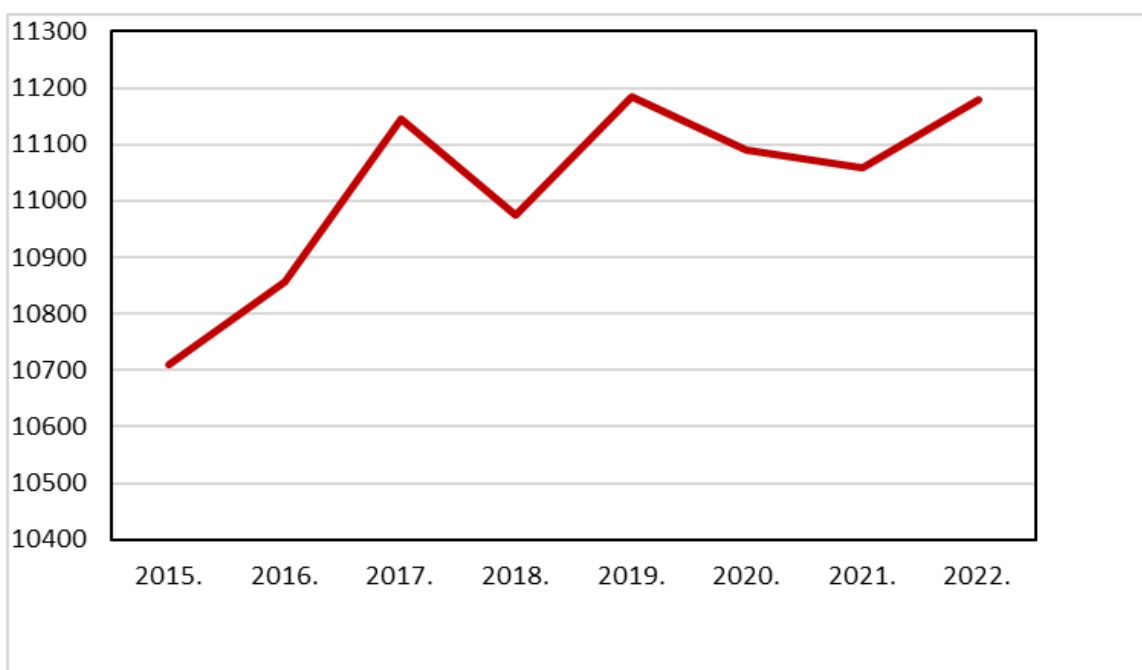

Grafikon 16. Ukupno zaposleni u Požeško-slavonskoj županiji 2011. – 2021.; izvor: *HZMO*; obrada autora

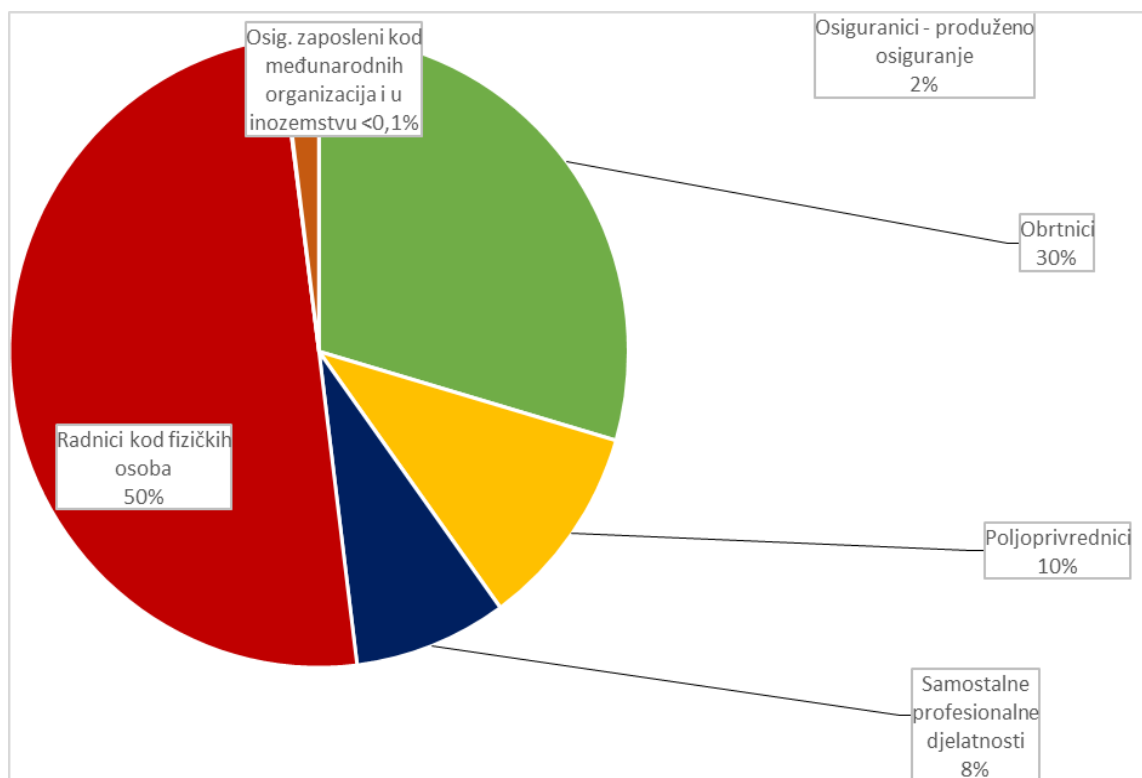

Grafikon 17. Stopa zaposlenosti (ukupno i žene) u Požeško-slavonskoj županiji u usporedbi s RH za ožujak 2022.; izvor: HZMO; obrada autora

Velika većina zaposlenih u gradu Požegi, odnosno njih 85,7% radi kod pravnih osoba, dok su ostale vrste zaposlenja prikazane na grafikonu „Struktura zaposlenih u gradu Požegi“. Najveći broj zaposlenih su radnici kod fizičkih osoba, odnosno sveukupno 799 radnika, te obrtnici, njih 473. Poljoprivrednika ima 168, odnosno 10%, te iza njih slijede samostalne profesionalne djelatnosti na 8%, dok najmanje ima osiguranika sa samo 2% i 0,1% osiguranika zaposlenih kod međunarodne organizacije u inozemstvu.

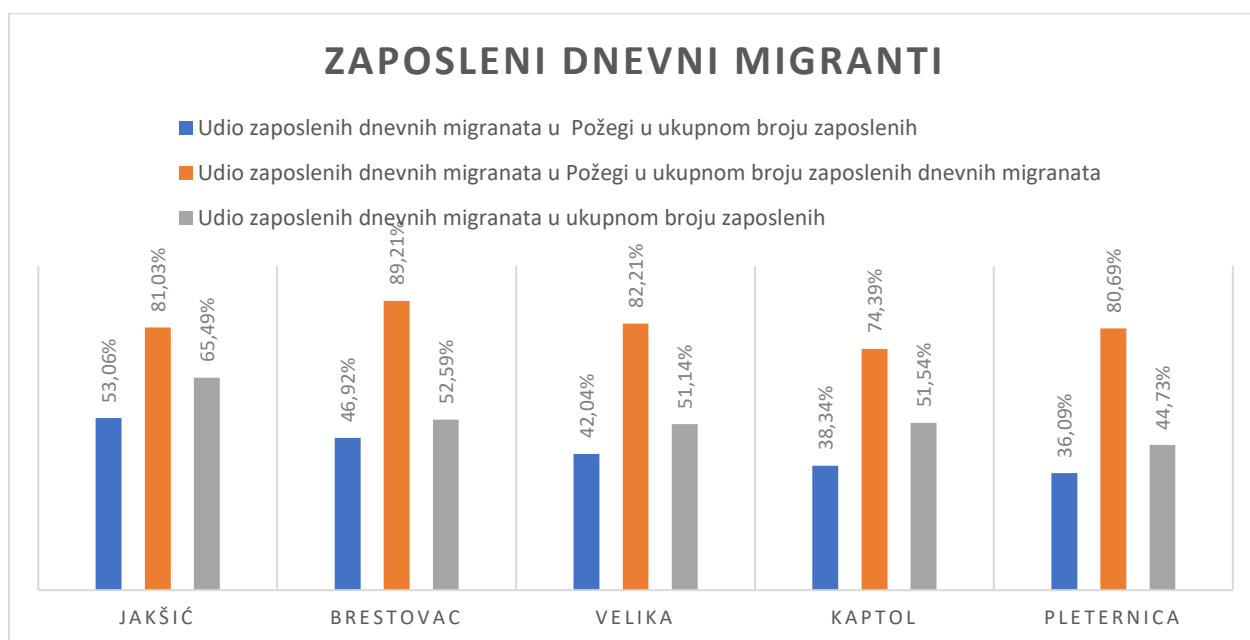

Grafikon 18. Kretanje broja zaposlenih osoba u gradu Požegi (osiguranici u HZMO-u) 2015. – 2022.; izvor: HZMO; obrada autora

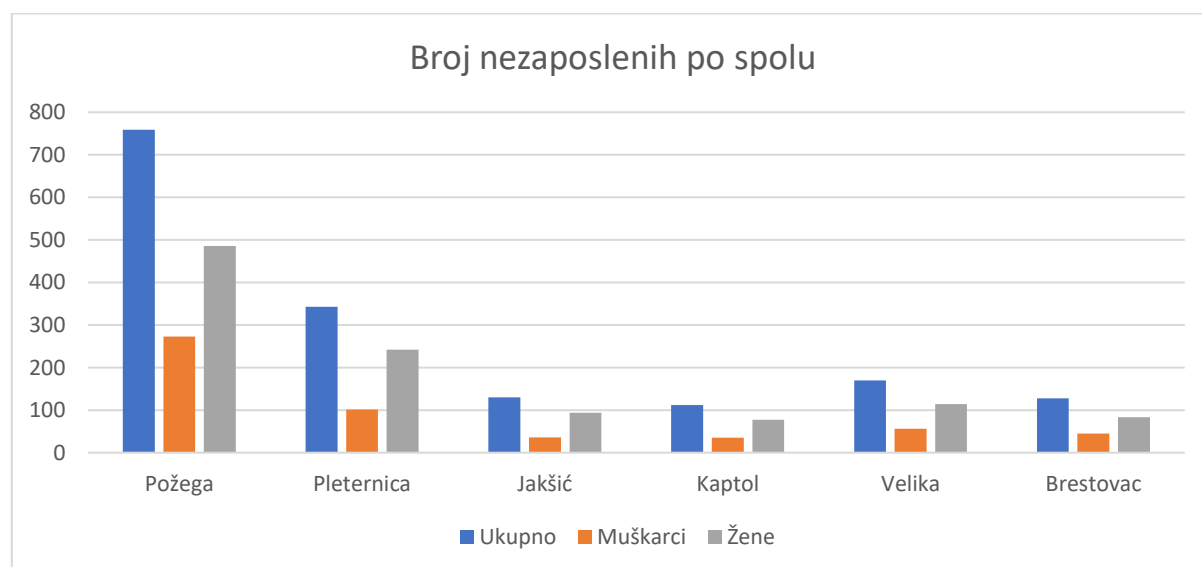
Grafikon 19. Struktura zaposlenih u gradu Požegi koji nisu zaposleni kod pravnih osoba; izvor: HZMO; obrada autora

Unutarnje migracije vezane uz poslove tiču se pojačanog odlaska na posao iz općina u grad Požegu, a nakon Požege dolazi grad Pleternica, što ukazuje na to da su poslovi i radne aktivnosti skoncentrirane primarno u središtu UP-a i sjedištu Županije. Jedan je od osnovnih kriterija za ulazak u urbano područje više od 30% dnevnih migracija zaposlenih u grad središte UP-a. Prema tome, ovdje se prvenstveno promatraju dnevni migranti u grad Požegu. U tome prednjači Jakšić s udjelom od čak 53,06% dnevnih migranata u Požegu (615 od 1.159 ukupno zaposlenih), a za njim slijede ovim redom: Brestovac 46,92% (480 od 1.023 ukupno zaposlena), Velika 42,04% (610 od ukupno 1.451 zaposlenog), Kaptol 38,34% (337 od ukupno 879 zaposlenih) te Pleternica 36,09% (1.024 od ukupno 2.837 zaposlenih). Od ukupnog broja dnevnih migranata iz pojedinačnog grada ili općine najviše ih je upravo u grad Požegu u čemu prednjači Brestovac (89,21%), pa slijede Velika (82,21%), Jakšić (81,03%), Pleternica (80,69%) i Kaptol (74,39%). **Zaposleni dnevni migranti** iz pojedinih gradova i općina (osim Požege) čine veliki udio u zaposlenom stanovništvu tih gradova i općina – Jakšić ima čak 65,49% dnevnih migranata u ukupnom broju zaposlenih, a slijede ga Brestovac, Velika i Kaptol s nešto malo više od 50%, dok Pleternica ima oko 45% dnevnih migranata u ukupnom broju zaposlenih.

Grafikon 20. Zaposleni dnevni migranti u Požegi i ukupno, u odnosu na ukupan broj zaposlenih i ukupan broj dnevnih migranata; izvor: HZMO; obrada autora

Nezaposlenost se može promatrati i prema posebnim kategorijama, npr. razmatrajući samo **mlado stanovništvo** koje tek ulazi na tržište rada. U Područnom uredu Požega HZZ-a zabilježeno je u svibnju 2022. godine da mladi čine oko četvrtine ukupnog broja nezaposlenih. Prema tome, bilježi se 421 nezaposlena mlada osoba, od čega znatno više žena (263) u odnosu na muškarce (158). Taj je omjer u svim općinama i gradovima UP-a Požega uglavnom sličan, bez većih odstupanja, kao i udio nezaposlenih u odnosu na ukupan broj stanovnika pojedine jedinice lokalne samouprave. Trajanje te nezaposlenosti dominantno je do tri mjeseca (147), dok je vrlo mali broj onih koji su nezaposleni više od tri godine (16). Nema nekih odstupanja s obzirom na broj stanovnika JLS-a. Najviše je nezaposlenih mladih sa završenom srednjom školom (316).

Grafikon 21. Broj nezaposlenih po spolu u općinama/gradovima UP-a Požega; izvor: Mjesečni statistički bilten Hrvatskog zavoda za zapošljavanje Područni ured Požega (svibanj 2022.); obrada autora

Podaci dobiveni analizom tržišta rada ukazuju na čitav niz problema koje treba rješavati odgovarajućim intervencijama javne politike. Neki od tih problema već su naznačeni u prethodnom poglavlju koje se odnosilo na demografsko stanje i stanje društvene, zdravstvene i obrazovne infrastrukture. Drugim riječima, nepovoljni demografski trendovi i pojačano iseljavanje odražavaju se u nedovoljno brzom razvoju cijelog kraja i na probleme na tržištu rada koji se manifestiraju natprosječnom stopom nezaposlenosti u odnosu na nacionalni prosjek, jače izraženom nezaposlenošću žena, problemima mlade populacije prilikom prvog zapošljavanja te znatno izraženim dnevnim migracijama prema gradu središtu. Iz toga se može zaključiti da prioriteti javne politike moraju značajno obuhvatiti razvojna, gospodarska pitanja kako bi se, uz pomoć ojačanih javnih usluga i gospodarskih inovacija, mogle amortizirati socijalne posljedice trenutnoga stanja, a time i olakšati posebno osjetljivijim populacijama (mladima, ženama, starijim nezaposlenima) probijanje na tržištu rada, što znači veću ponudu poslova, lakše zapošljavanje, a ponegdje i pozitivnu diskriminaciju.

3.3. Poslovno okruženje

Dio o poslovnom okruženju uključuje podatke o velikim, malim i srednjim poduzećima, analizu trendova, stanje s poduzetništvom i obrtništvom te pregled infrastrukture poslovne potpore (poslovne i gospodarske zone, poduzetnički inkubatori, razvojne agencije, centri izvrsnosti i sl.).

Poduzetništvo

Sukladno podacima Hrvatske gospodarske komore broj poduzetnika obveznika poreza na dobit u 2021. godini bio je 1.031, ukupni prihodi iznosili su 5.381.000.000 kn dok su ukupni rashodi iznosili 5.044.000.000 kuna. U promatranom razdoblju kod poduzetnika obveznika poreza na dobit prosječan broj zaposlenih iznosio je 8.872 dok je prosječna mjesečna neto plaća bila 5.254 kn. Izvoz roba i usluga registriran je u iznosu od 1.414.000.000 kn, dok je uvoz roba i usluga 452.000.000 kn.

Struktura gospodarstva prema učešću u ukupnom prihodu u 2021.:

- Prerađivačka industrija: 30 %
- Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo: 24 %
- Trgovina na veliko i malo: 16 %
- Građevinarstvo: 11 %
- Prijevoz i skladištenje: 9 %
- Opskrba vodom; gospodarenje otpadom: 4 %
- Rudarstvo i vađenje: 2%
- Ostale djelatnosti: 4 %

Veliki poslovni subjekti na UP-u Požega jesu Plamen d.o.o., Zvečevo d.d. i Spin Valis d.d. u Požegi. Najzastupljenija grana gospodarske djelatnosti jest prerađivačka industrija koja čini i trećinu ukupnih prihoda trgovačkih društava, a zapošljava tek nešto manje od pola svih zaposlenih u trgovačkim društvima. Nakon prerađivačke industrije dolazi sektor trgovine i uslužnih djelatnosti, što čini oko četvrtine ukupnih prihoda trgovačkih društava i oko 13% svih zaposlenih. Ostale djelatnosti značajnije zastupljene u gospodarstvu UP Požega čine poljoprivredne, građevinske i prometne djelatnosti. Upravo je tvrtka Spin Valis d.d. okosnica prerađivačke industrije na urbanom području Požega, a značajno sudjeluje i u ukupnom izvozu, pa i prema razvijenim skandinavskim zemljama poput Norveške i Danske.

- **Spin Valis d.d.**

Tvrtka Spin Valis d.d. posluje od 1950. godine, no tek 1978. godine dobiva današnje prepoznatljivo ime. Dotadašnje društveno poduzeće „Lipa” uz promjenu imena u Spin Valis prelazi i u dioničko društvo čime postaje vodeća drvna industrija u proizvodnju namještaja iz masiva. Godine 2002. Spin Valis osniva tvrtku kćer Valis Fagus d.o.o. koja ima 60 zaposlenih prema podacima iz 2019. godine. Spin Valis, prema podacima iz 2019. godine, ima zaposlenih 362 osobe, a zahvaljujući svojoj kvaliteti prepoznati su na inozemnom tržištu gdje plasiraju 85% svojih proizvoda.

- **Plamen d.o.o.**

Plamen d.o.o. tvornica je koja ima dugu tradiciju u proizvodnji lijevano-željeznih proizvoda. Osnovana je 1922. godine, a smještena u Požegi. Ovo je jedna od vodećih i najvećih ljevaonica i proizvođača kućnih grijaćih tijela u Hrvatskoj. Ova tvornica imala je poteškoća 90-ih godina zbog prestrukturiranja kada je proglašen stečaj. Tada je proizvodnja bila minimalna, no nije zaustavljena. Uspješno su prevladane sve nedaće, te se ova tvrtka pretvorila u jednu od najvećih ljevaonica u državi koja zapošljava 373 zaposlenika, proizvodi 20.000 tona lijeva godišnje, te izvozi 70% proizvoda.

- **Zvečevo d.d.**

Zvečevo d.d. je tvornica u Požegi koja se bavi proizvodnjom konditorskih proizvoda i alkoholnih pića. Ova tvornica poznata je u cijelome svijetu zahvaljujući svojim jedinstvenim postignućima poput prve čokolade s rižom na svijetu Mikado. Svoje proizvode distribuira u Sjevernu Ameriku, Australiju, Novi Zeland, te Europske države poput Austrije, Njemačke, Mađarske itd. Zvečevo d.d. dobitnici su mnogih nagrada, priznanja i medalja za kvalitetu proizvoda. Kao dioničko društvo djeluje od 1994. godine. Prema podacima iz 2019. godine zapošljava 263 ljudi, a u 2021. godini ova tvrtka imala je najveći rejting AAA.

<i>Naziv tvrtke</i>	<i>Temeljni kapital (kn)</i>	<i>Ukupni prihodi (2019.god)</i>	<i>Poslovni prihodi (2019.god)</i>	<i>Poslovni prihodi (2020.god)</i>	<i>Poslovni prihodi (2021.god)</i>	<i>Broj zaposlenih (2019.god)</i>	<i>Prosječna mjesečna neto plaća (2019.god/kn)</i>
Spin Valis d.d.	28.910.640	121.038.838	120.764.521	128.270.042	165.598.945	362	4.252,00
Zvečevo d.d.	76.474.000	93.966.837	93.659.030	85.199.611	130.944.948	263	3.984,00
Plamen d.o.o.	103.230.000	177.472.685	176.150.853	171.842.461	279.255.382	373	5.318,00

Tablica 7. Pokazatelji za 3 najveća gospodarska subjekta na UP-u Požega Izvor: InSolve, tehnologija lexperta (<https://www.insolvinfo.hr/>)

Tri najveća gospodarska subjekta na UP-u Požega – Plamen d.o.o., Zvečevo d.d. i Spin Valis d.d. nalaze se u top 10 gospodarskih subjekata u Požeško-slavonskoj županiji po ukupnom prihodu. Velik je ovo značaj za UP Požega s obzirom na to da ukupno ova tri gospodarska subjekta zapošljavaju oko 1.000 ljudi. Sva tri subjekta bilježe rast u poslovnom prihodu zadnjih nekoliko godina. Najveće poslovne prihode, prema posljednjim dostupnim podacima iz 2021. godine bilježi Plamen d.o.o. sa 279.255.382,00 kuna čiji je i rejting za 2021. godinu bio AAA, a rast je iznosio 65,5%. Spin Valis d.d. je s druge strane jedini od ova 3 gospodarska subjekta koji ima uzastopan rast u promatranom razdoblju, te njegov rast za 2021. godinu iznosi 29,1%. Zvečevo d.d. je imalo značajan pad poslovnog prihoda u 2020. godini, no već 2021. godine poslovni prihodi povećali su se za 53,7%.

Budući da je prerađivačka industrija snažno izvezno orijentirana i prisutna na međunarodnim tržištima (Italija, Austrija, Slovenija, Njemačka, Mađarska, Bosna i Hercegovina), strana su ulaganja također izvor rasta i povećanja konkurentnosti. Na tom planu ima još dosta prostora za poboljšanja i za poticanje bolje investicijske klime, što uključuje i brojne inovacije, naročito one koje se odnose na uvođenje pametnih tehnologija (tehnologija IV. industrijske revolucije) i prilagodbe zahtjevima zelene ekonomije (primjerice, primjenjivanje koncepta kružnog gospodarstva, odnosno cirkularne ekonomije, sa što manje štetnih nusprodukata u okoliš).

Okosnicu gospodarstva čine **mali i srednji poduzetnici**. Lokalni su mali proizvođači uglavnom OPG-ovi, među kojima dominiraju proizvođači meda, a nakon njih slijede proizvođači vina, grožđa, šljiva, prirodnih sokova, povrća, ulja i suhomesnatih proizvoda. Osim OPG-ova, tu su vinogradari, voćari i podrumari. O OPG-ovima više u potpoglavlju o poljoprivredi.

Obrtništvo

Što se tiče obrtništva u Požeško-slavonskoj županiji stanje s datumom 30.9.2022. prema podacima Udruženja obrtnika Požega jest takvo da je ukupno 1.238 obrtnika, od kojih je njih

956 osiguranika mirovinskog osiguranja (667 muškaraca, 289 žena). Zaposlenika u obrtima koji su osiguranici mirovinskog osiguranja ima ukupno 1.766, od čega 1.050 muškaraca i 716 žena, što ukupno daje broj od 2.722 osiguranika mirovinskog osiguranja koji su obrtnici ili zaposlenici u nekom obrtu.

Prema djelatnostima (cehovski ustroj) s datumom 30.9.2022. daleko je najviše obrtnika iz sektora usluga (uslužno zanatstvo) – njih 607, a zatim slijede oni iz sektora proizvodnje (proizvodno zanatstvo) 165, ugostiteljstva i turizma 110, trgovine 100, osobnih usluga (frizeri, kozmetičari, fitness-treneri, maseri i slično) 100, prijevoza 84 te poljodjelstva 72.

Županija	Proizvodno zanatstvo	Uslužno zanatstvo	Ugostiteljstvo i turizam	Trgovina	Prijevoz osoba i stvari	Ribarstvo, marikultura, poljodjelstvo	Frizeri, kozmetičari, njege tijela, fitness	Ukupno
	01	02	03	04	05	06	08	
Požeško-slavonska županija	165	607	110	100	84	72	100	1.238

Tablica 8. Cehovski ustroj u aktivnim obrtima u Požeško-slavonskoj županiji (NKD 2007); izvor: Udruženje obrtnika Požega, stanje 30.9.2022.

Županija	Obrtnici - osiguranici MIO			Zaposlenici - osiguranici MIO			Ukupno - osiguranici MIO		
	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno
Požeško-slavonska županija	667	289	956	1.050	716	1.766	1.717	1005	2.722

Tablica 9. Omjer obrtnika osiguranika mirovinskog osiguranja i ukupno zaposlenih osiguranika mirovinskog osiguranja; izvor: Udruženje obrtnika Požega, stanje 30.9.2022.

Povećanje broja obrtnika i aktivnih obrta u odnosu na pandemijsku 2020. godinu ukazuje na pozitivan trend u ovoj važnoj gospodarskoj djelatnosti te pridonosi ideji da mali i srednji poduzetnici, ali i obrtnici budu pokretači lokalnog razvoja, što onda dovodi i do poboljšanja slike na tržištu rada.

Poslovna potpora

Infrastrukturu poslovne potpore čine poslovne i gospodarske zone, poduzetnički inkubatori i centri, razvojne agencije, centri izvrsnosti i slično. Na UP-u Požega ima nekoliko poslovnih i gospodarskih zona, poduzetničkih centara i inkubatora te razvojnih agencija čiji je pregled u nastavku.

Poduzetničke i gospodarske zone:

- Poduzetnička zona u Industrijskoj ulici u Požegi (18 ha zemljišta)
- Poduzetnička zona u Pleternici (62 ha zemljišta)
- Poduzetnička zona u Velikoj
- Poduzetnička zona u Kaptolu (11 ha)
- Gospodarska zona u Jakšiću (17 ha)

U planu je još stavljanje u funkcije dviju zona u Požegi – jedna gospodarska poljoprivredno-poslovne namjene, a druga rekreacijska zona Požega-sjever. U Brestovcu nema poduzetničkih i gospodarskih zona, makar je njihova izgradnja u prostorno-planskoj dokumentaciji, ali zbog blizine i vezanosti uz Požegu ne postoji dovoljan interes od strane poduzetnika. Općine i gradovi poduzetničkim i gospodarskim zonama omogućuju olakšice poput niskog najma prostora, olakšice ili oslobođanje od komunalne naknade, povoljna cijena prodaje i sl.

Osim poduzetničkih i gospodarskih zona, pod infrastrukturu poslovne potpore ubrajaju se i **poduzetnički centri** koji omogućavaju besplatno savjetovanje, informiranje i edukaciju poduzetnika vezano uz poslovne planove, projektne prijedloge, marketinške, posredničke i druge usluge. To su:

- Poduzetnički centar Pleternica s poduzetničkim i e-inkubatorom.
- Poduzetnički inkubator Požega (upravlja LO-RA Požega)

Razvojne agencije također su dio infrastrukture poslovne potpore:

- PANORA d.o.o. (Regionalna razvojna agencija Požeško-slavonske županije)
- LO-RA Požega (Lokalna razvojna agencija Požega)
-

Zadovoljavajuća koncentracija institucija poslovne potpore pokazatelj je da za poduzetništvo i obrtništvo, kao glavne okosnice gospodarskog razvoja, postoji dobri infrastrukturni preduvjeti za razvoj. To znači da je razvijena prostorna, tehnološka i materijalna osnova, ali i da postoji osigurana razina savjetodavne, edukacijske i informativne pomoći kako bi ponajprije novi poduzetnici i obrtnici mogli stasati i uspješno započeti, a kasnije i razvijati svoje poslovanje. Institucije poslovne potpore surađuju i s upravnim tijelima JLS-ova, što znači da je prepoznata važnost ovakvog oblika olakšavanja i ubrzavanja gospodarskog razvoja.

3.4. Poljoprivreda

Kako je UP Požega u velikoj mjeri i poljoprivredni kraj, posebno mjesto u razmatranju stanja gospodarstva ima upravo poljoprivredna djelatnost. Donjom se tablicom prikazuje broj gospodarskih subjekata u poljoprivredi u Požeško-slavonskoj županiji u 2021. godini, a najnoviji podaci pokazuju kako najviše ima obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, njih 3.619 subjekata koji ukupno imaju 2.246 članova, dok je najmanje zadruga, njih je samo 3. Obrta u poljoprivredi ima nešto manje od stotinjak, a još nešto manje trgovačkih društava. Nakon OPG-ova po brojnosti dolaze SOPG-ovi (samoopskrbna poljoprivredna gospodarstva)

koja karakterizira bavljenje poljoprivredom za osobne potrebe. Ukupan broj subjekata na ovom području je 5.115 što je zapravo broj koji se smanjio s obzirom na 2020. godinu gdje je ukupno bilo 5.244 subjekta. Od 2020. godine broj samoopskrbnih poljoprivrednih gospodarstava je značajno porastao, s 401 na 1.323. Kod obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava vidljiv je značajan pad u broju i to s 4.686 na 3.619. Pretpostavka zašto je došlo do značajnog pada broja obiteljskih gospodarstava u korist samoopskrbnih gospodarstava jest pandemijska kriza koja je skratila opskrbe lance i usporila trgovačke i druge razmjenske veze, pa su se poljoprivrednici vjerojatno u većoj mjeri okrenuli samodostatnoj poljoprivredi, s obzirom na vlastite pripadajuće resurse.

	<i>Obiteljsko gospodarstvo</i>	<i>Obrt</i>	<i>Samoopskrbno poljoprivredno gospodarstvo (SOPG)</i>	<i>Trgovačko društvo</i>	<i>Zadruga</i>	<i>Druge pravne osobe</i>	<i>Ukupno</i>
Požeško-slavonska županija 2021.	3.619	98	1.323	67	3	5	5.115
Požeško-slavonska županija 2020.	4.686	85	401	63	5	4	5.244

Tablica 10. Broj gospodarskih subjekata u poljoprivredi u Požeško-slavonskoj županiji 2021. godine u usporedbi s 2020. godinom; izvor: APPRRR - Upisnik poljoprivrednika 2020/21.; obrada autora

Prema najnovijim podacima s Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (APPRRR), vidljivo je kako je u dobnoj strukturi najviše onih starijih od 65 godina koji su nositelji gospodarskih poljoprivrednih subjekata, a nakon njih po broju slijede oni mlađi od 41 godine. Ipak, nositelja gospodarskih subjekata u rasponu od 46 – 60 godina i onih starijih od 65, za usporedbu s 2020. godinom, bilo je znatno manje. Dobna skupina mlađih od 41 godine svake godine broji sve veći broj nositelja gospodarskih poljoprivrednih subjekata, što je jedan od pozitivnih pokazatelja za ovu županiju. Dominacija starog stanovništva koje se bavi djelatnošću poljoprivrede ukazuje, osim na natprosječan udio starog stanovništva uopće, i na to da je s godinama slabio interes za tu djelatnost, ali dostizanje mlađe dobne skupine (ispod 41 godine) može biti pokazatelj da se taj trend mijenja.

	< 41	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	>65	Ukupno
Požeško-slavonska 2021.	938	406	398	582	675	619	1.497	5.115
Požeško-slavonska 2020.	806	374	431	632	702	521	1.778	5.244

Tablica 11. Dobna struktura nositelja gospodarskih subjekata u poljoprivredi u Požeško-slavonskoj županiji 2021. godine u usporedbi s 2020. godinom; izvor: APPRRR – Upisnik poljoprivrednika 2020/21. godina; obrada autora

Zaključno, poljoprivreda predstavlja važnu djelatnost za Požeško-slavonsku županiju, a tako i za UP Požega, a sve veći interes mlađe populacije i brze promjene u ostalim sektorima navode na to da bi poljoprivredu svakako trebalo povezati s drugim gospodarskim granama (npr. turizmom) i novim načinima gospodarenja, pri čemu se primarno misli na primjenu zelenih rješenja, korištenje pametnih tehnologija, prakticiranje kružnog gospodarstva te primjenu drugih inovacija koje mogu poljoprivredu dići na višu razinu i zaokružiti je s ostalim gospodarskim djelatnostima. Pritom bi važnu ulogu mogla imati i akademska zajednica, stručnjaci iz različitih disciplina, tehnolozi i inovatori, što bi sa sobom nosilo i potrebne promjene u tim sektorima.

3.5. Turizam i kultura

Turizam je u *Nacionalnoj razvojnoj strategiji do 2030. godine* prepoznat kao bitan čimbenik u razvoju hrvatskog gospodarstva te su navedenim dokumentom definirane smjernice daljnjeg razvoja s ciljem postizanja visoke razine održivosti, inovativnosti i otpornosti hrvatskog turizma.

Poglavlje Analize stanja urbanog područja grada Požege koje se odnosi na turizam i kulturu sačinjava prikaz turističkog sektora uz analizu lokalnog turističkog tržišta, ugostiteljstva, hotelijerstva, stope noćenja i popunjenosti ovisno o sezoni, podrijetlu turista, popratnoj turističkoj infrastrukturi itd. Uz to, ovo poglavlje obuhvaća pregled kulturne infrastrukture, prikaza kulturne baštine, rekreacijskih sadržaja te kulturnih i kreativnih industrija. Jedna od ideja jest analitički povezati stanje u turizmu i stanje u kulturi.

U *NRS 2030* naveden je niz prioriteta s ciljem ublažavanja sezonalnosti i razvoja turističkih proizvoda više dodane vrijednosti što će se postići razvojem funkcionalne i održive turističke regije specijalizirane u različitim posebnim oblicima pritom stavljajući naglasak na razvoj zdravstvenog turizma te valorizaciju kulturne povijesne i prirodne baštine. To je posebno važno za kontinentalna područja koja se ne mogu toliko osloniti na more i obalu te druge sezonalne aspekte, ali zato mogu iskoristiti širi spektar djelatnosti koje je također moguće uključiti u turističku ponudu, radi razvoja turizma, ali i radi razvoja tih djelatnosti.

Bogatstvo, blizina i raznolikost resursa, njihova očuvanost, značaj atraktivnosti prostora, kao i njegovanje autohtonih (regionalnih) posebnosti prostora te njegovih vrijednosti (prirodni uvjeti, vodotoci, akumulacije, šume, lovišta, graditeljska i kulturno-povijesna baština), uređenje izletničko-rekreacijskih područja (u vidu različitih sportskih i rekreacijskih staza, kuća, domova i skloništa, ribnjaka), kao i jača povezanost turizma s ukupnim gospodarskim razvojem, smjernice su za planirani razvoj kontinentalnog turizma urbanog područja.

Koncept uspješne turističke ponude leži u zadovoljenju načela održivog razvoja i razvoja ruralnog prostora te prepoznavanju potencijala održivog turizma na način da prirodna i kulturna

nematerijalna dobra pretoči u gospodarska dobra, a da pritom ista ne gube svoja prirodna i kulturna obilježja i specifičnosti.

Uzimajući u obzir vjerojatnost kako utjecaj turizma na okoliš i prirodu može biti iznimno negativan, potrebno je definirati prioritete u vidu učinkovitijeg upravljanja otpadom, povećanja energetske učinkovitosti te podizanja stupnja pročišćavanja otpadnih voda.

Turizam urbanog područja trenutno ne predstavlja značajnu djelatnost gospodarstva UP-a Požega, no s obzirom na postojeće potencijale koji omogućuju dostupnost domaćim i stranim turistima nužno ga je razvijati kako bi se navedeni potencijali u potpunosti iskoristili.

Postojanje turističkih tokova s državama u okruženju i razvijenim zapadnoeuropskim i srednjeeuropskim državama ukazuje na velike mogućnosti daljnjeg razvoja turizma temeljenog i na inozemnim turistima. Tome prvenstveno ide u prilog postojanje velikog broja povijesnih objekata i značajne kulturne baštine na ovom području, što predstavlja idealnu ponudu za sve starije stanovništvo navedenih država koje se češće okreće ovakvoj turističkoj ponudi.

Podaci koji su predmet Analize u pojedinim dijelovima nisu potpuni, no na osnovi istih ipak je moguće dobiti uvid u generalnu sliku stanja turizma na UP-u Požega. Uzimajući u obzir činjenicu kako je većina smještajnih objekata koncentrirana u gradu Požegi, nužno je razviti smještajne kapacitete i u ostalim JLS-ovima UP-a, prvenstveno onima u kojima postoji snažniji potencijal za razvoj ruralnog turizma koji poprima sve veću važnost.

Navedene kulturne atrakcije, kulturna i prirodna baština trenutno su nedovoljno valorizirani, dok je provedba konzervatorskih analiza za pojedine kulturno-povijesne cjeline te upravljanje lokalitetima neadekvatna te nije moguće ostvariti puni turistički potencijal.

Kako bi se ostvario željeni učinak nužno je razviti integrirane programe obnove i promocije kulturnih, kao i stvaranje turističkih programa koji će povezivati više komplementarnih turističkih ponuda i proizvoda.

Za **dolaske i noćenja turista** u Požeško-slavonskoj županiji za razdoblje od 2018. do 2022. godine (zaključno s lipnjem) uzimaju se podaci Hrvatske turističke zajednice (HTZ) iz lipnja 2022. Iz navedenih podataka primjetan je pad u prvoj pandemijskoj godini 2020., no oporavak u 2021. i prvoj polovici 2022. godine indicira jasni daljnji trend vraćanja na pretpandemijske godine.

<i>Požeško-slavonska županija</i>	<i>Dolasci</i>	<i>Noćenja</i>
2018.	16.252	36.134
2019.	19.706	41.486
2020.	9.347	21.399
2021.	14.858	37.669
2022. (siječanj-lipanj)	10.455	30.062

Tablica 12. Dolasci i noćenja turista u Požeško-slavonskoj županiji 2018. – 2022.; izvor: HTZ, lipanj 2022.; obrada autora

Potencijali za razvoj i ulaganje u turizam urbanog područja nalaze se u bogatstvu prirodnim resursima i sirovinama, dugogodišnjoj tradiciji poljoprivredne proizvodnje na više od 5.100 OPG-ova i trgovačkih društava, mogućnostima razvoja ruralnog turizma te brendiranja prostora kao vinske destinacije na jednom od najkvalitetnijih hrvatskih vinogorja. Stari gradovi, utvrde i povijesne jezgre u općinama i gradovima urbanog područja također su nedovoljno iskorištene u svrhu razvoja turizma.

Dodatni potencijal urbanog područja su i poduzetničke zone u Pleternici i Požegi gdje je obrtnicima te malim i srednjim poduzetnicima omogućeno poslovanje po nižim troškovima te im je na jednome mjestu omogućeno pronalaženje informacija koje su im potrebne za početak i razvoj poslovanja između ostalog i u turizmu.

Unatoč vidljivom porastu u noćenjima i dolascima od 25%, za urbano područje prisutni su preduvjeti za nastavak razvoja turizma. Udio BDP-a u turizmu, unatoč povoljnom položaju i velikom potencijalu još i dalje je oko 2%. Urbano područje broji 52 pansiona i prenoćišta, 16 agencija ili pružatelja aranžmana i atrakcija, nekoliko imanja i kampova, brojne ugostiteljske objekte, sportske sadržaje i značajne lokalitete prirodne i kulturne baštine. Urbano područje broji i 93 udruge koje aktivno djeluju na ovom prostoru i koje su važan pokretač mnogih aktivnosti bitnih za razvoj turizma. Treba napomenuti i kako je s prostornog aspekta broj dio kulturnih ustanova smješten u gradu Požegi, pri čemu se javlja potreba za razvojem kulturnih ustanova u ostalim JLS-ovima u sastavu UP-a.

Za razvoj turizma potrebna je diverzifikacija ponude, spajanje različitih sektora turizma i povezivanje s gospodarstvom uz „iskorištavanje“ te valorizaciju prirodne i kulturne baštine. Najveći potencijali UP-a Požega jesu Park prirode Papuk, a u neposrednoj se blizini UP-a nalazi i zaštićeni krajobraz Sovskog jezera. Turističke zajednice u općinama i gradovima UP-a Požega trebaju biti nositelji razvoja i poticatelji privatnih inicijativa.

Budući turistički razvoj Županije morao bi se oslanjati prvenstveno na mogućnosti valorizacije prirodnih potencijala kao što su područja zaštićene prirode (Park prirode Papuk, zaštićeni krajobraz Sovskog jezera), bogata šumska područja, brojne vodotoke, vrijedno poljoprivredno zemljište u okruženju ruralnih naselja, kao brojne i vrijedne potencijalne kulturno-povijesne, arheološke i građevine graditeljske baštine, koje pružaju mogućnosti za budući turistički razvitak urbanog područja. U tom se smislu ističu i mogućnosti razvijanja različitih oblika kontinentalnog turizma u skladu s promidžbom prirodnih i prostornih resursa Županije poput lovnog, kulturnog, arheološkog, istraživačkog, izletničkog, zdravstveno–rekreacijskog, rekreativnog, ruralnog, ribolovnog, vinskog, ekološkog turizma, eno-gastronomskog i sl.

Kamp odmorišta također bilježe povećani interes. Cikloturizam u Požeško-slavonskoj županiji kao selektivni oblik turizma s 886 km lokalnih staza i 293 km glavnih staza dobiva sve više na važnosti. Staze za cikloturizam prilagođene su za rekreativne i profesionalne bicikliste. Požeško-slavonska županija izradila je „Operativni plan razvoja cikloturizma u Požeško-slavonskoj županiji 2017. – 2020. god.“ kako bi pokrenula sve dionike na provođenje aktivnosti kojima bi se osigurala cikloturistička infrastruktura.

Vinarstvo je također duga tradicija ovog područja. Ključna su tri vinogorja na kojima su uspostavljene tri vinske ceste: Vinska cesta vinogorja Kutjevo, Vinska cesta vinogorja Požega – Pleternica i Vinska cesta vinogorja Pakrac. Spajanjem i usklađivanjem društvenih, kulturnih i zabavnih događaja kao ukupne turističke ponude, povećao bi se pozitivan učinak turizma na ovom urbanom području.

Unatoč nedostatnoj razvijenosti turizma postoje izrazito povoljni preduvjeti za njegov daljnji razvoj i promociju u nacionalnim i međunarodnim okvirima. Stoga je nužno ulagati u obnovu i rekonstrukciju pojedinih kulturnih dobara te poticati kulturne manifestacije i povezane događaje.

Požeško-slavonska županija, prema podacima iz 2018. godine, ima 55 smještajnih objekata koji su imali na raspolaganju 344 smještajne jedinice, točnije 1.001 postelju što je prosječno po objektu 6 smještajnih jedinica. Kod hotelskih objekata veličina se mjeri brojem smještajnih jedinica koje se ovdje kreću na razini od prosječno 19 soba. U razdoblju od 2016. do 2018. godine izgrađena su ukupno 22 smještajna objekta što čini rast od prosječno 29,1% godišnje. Ovakvo povećanje rezultiralo je povećanjem ukupnog broja soba za 168 jedinica, a samim time i na ukupni broj kreveta čiji je broj povećao za 468 postelja. Na UP-u Požega najvećim brojem objekata raspolaže sama Požega odnosno s 40,1% svih soba, tj. 31,4% svih postelja u županiji. Požega ima ukupno 6 objekata, 50 soba i 129 kreveta, a slijede je Velika s 2 objekta, 40 soba i 108 kreveta, Pleternica sa 6 objekata, 13 soba i 45 kreveta, te Brestovac sa 6 objekata, 6 soba i 33 kreveta. U Požeško-slavonskoj županiji prevladavaju uglavnom nekategoriizirani objekti, a smještajni oblik koji je najmanje zastupljen jesu OPG-ovi, najvećim dijelom zbog stroge zakonske regulative.

Požeško-slavonska	2016.			2017.			2018.		
	Objekti	Sobe	Kreveti	Objekti	Sobe	Kreveti	Objekti	Sobe	Kreveti
Hotel	1	1	20	1	10	19	1	10	19
Pansion	1	18	33	1	18	33	1	18	33
Kamp	0	0	0	1	32	96	2	47	141
Prenoćište	15	102	321	18	126	371	19	138	400
OPG/seljačko domaćinstvo	1	1	6	1	1	6	4	5	21
Objekti u domaćinstvu	10	23	64	14	28	86	19	36	117
Soba za iznajmljivanje	2	10	20	1	5	10	3	15	39
Hostel	0	0	0	0	0	0	1	22	100
Ostalo	3	21	69	5	55	135	5	53	131
UKUPNO	33	176	533	42	275	756	55	344	1.001

Tablica 13. Prikaz smještajnih kapaciteta u Požeško-slavonskoj županiji 2016. – 2018.; izvor: *Marketinški plan turizma Požeško-slavonske županije 2019. – 2025.*

U gornjoj su tablici prikazana su kretanja od 2016. do 2018. godine u broju objekata, soba i kreveta u Požeško-slavonskoj županiji, a prema vrsti smještaja. Vidljivo je kako postoji postupno povećanje kod određenih oblika, dok je kod nekih vidljiva stagnacija, poput hotela i pansiona.

Što se tiče broja noćenja i soba, tj. postelja, prosječna godišnja bruto stopa iskorištenosti za 2018. godinu u ovoj županiji iznosila je 10,2% u svim vrstama smještajnih kapaciteta, dok je bruto iskorištenost smještajne jedinice na razini od 29,6%. Zabrinjavajuće je kako je korištenje smještajnih kapaciteta u promatranom razdoblju do 2018. godine opadalo, što znači da rast smještajnih kapaciteta premašuje rast korištenja istih.

Razvoj turizma na prostoru UP-a Požega mogao bi ići paralelno s radom na valorizaciji kulturno-povijesne baštine, a u oba je područja moguće uključiti specifičnosti kraja – poljoprivrednu djelatnost, prirodne ljepote, jaku enogastronomsku ponudu i drugo.

4. Urbano okruženje

Urbano okruženje predstavlja sektor koji se odnosi na urbani okoliš, komunalnu i drugu primarnu infrastrukturu, te infrastrukturu mobilnosti među gradovima i općinama. U tom smislu, ovo je poglavlje podijeljeno na sljedeće dijelove:

- kvaliteta urbanog okoliša, izloženost ekološkim rizicima i klimatskim opasnostima
- primarna infrastruktura
- infrastruktura za mobilnost i internetsku povezanost
- urbani prijevoz

4.1. Kvaliteta urbanoga okoliša, izloženost ekološkim rizicima i klimatskim opasnostima

Dio o kvaliteti urbanog okoliša uključuje podatke o onečišćenju zraka, vode i tla, o zelenim površinama, zaštićenim područjima, bioraznolikosti, gospodarenju otpadom, izloženosti prirodnim rizicima i klimatskim opasnostima. Također, ovdje se navode i podaci o nekadašnjim vojnim ili industrijskim prostorima u sklopu UP-a (tzv. *brownfield* područja).

Smanjenje negativnog utjecaja na okoliš na UP-u Požega od iznimnog je značaja za održivi i dugoročni razvoj ovog UP-a. Područje grada Požege pokriva oko 15% urbanog područja, broji najviše stanovnika i ima tendenciju spajanja s okolnim naseljima. U tom smislu, kvaliteta okoliša je jako bitan čimbenik daljnjeg razvoja prostora. Isto tako, kad je riječ o ostalim JLS-ovima koji su dio ovog urbanog područja i koji poput Brestovca i Pleternice pokrivaju i veći postotak površine urbanog područja potrebno je staviti naglasak na očuvanje okoliša kroz zaštitu voda, tla, zraka i svih ostalih čimbenika i onečišćenih sastavnica okoliša.

Divlja odlagališta otpada i nerazminirana područja (14,6 km² na području Požeško-slavonske županije) velika su prijetnja očuvanju okoliša, kao i klimatske opasnosti. Prema tim prijetnjama se na prostoru urbanog područja treba voditi znatna briga kako bi se te prijetnje svele na minimum. Dobar primjer su općine Brestovac i Velika na kojima više nema minski sumnjivih površina. Važno je naglasiti da je kvaliteta sastavnica okoliša urbanog područja na visokoj razini, primjerice kvaliteta zraka na području Požeško-slavonske županije jest I. kategorije. Područje nema velikih nepokretnih izvora emisija u zrak, a moguća područja s manjom kvalitetom zraka jesu područja uz prometnice i blizina industrijskih objekata. No, treba naglasiti da zbog nedostatka većih industrijskih središta, ne postoje veća kontinuirana mjerenja emisija u zrak, i za očekivati je da dok je tako, da će razina kvalitete zraka ostati u I. kategoriji.

Pokazatelji o onečišćenju voda temelje se na procjeni onečišćenja od stanovništva priključenog na sustave javne odvodnje i onečišćenja od gospodarskih subjekata koji svoje otpadne vode ispuštaju u sustave javne odvodnje ili direktno u okoliš. Onečišćenje iz raspršenih izvora procijenjeno je vrlo grubo iz bilance onečišćujućih tvari u površinskim vodama, na temelju

rezultata monitoringa kakvoće voda. Analiza je provedena samo za onečišćenje hranjivim tvarima i sljedeće grupe raspršenih **izvora onečišćenja**:

- stanovništvo bez priključka na sustav javne odvodnje,
- stočne farme
- poljoprivredne površine (primjena gnojiva, sredstava za zaštitu bilja).

Na području Požeško-slavonske županije svi gradovi imaju izgrađen sustav javne odvodnje određenog opsega. Općenito, svi postojeći sustavi odvodnje uglavnom pokrivaju centralne dijelove naselja i gradova, te imaju više pojedinačnih ispusta u vodotoke. Kod većine manjih naselja odvodnja otpadnih voda je riješena putem sabirnih jama ili individualnih septičkih jama uz ispušt otpadnih voda u obližnje vodotoke. Na urbanom području izgradnja kanalizacijskih sustava i uređaja za pročišćavanje daleko zaostaje za izgradnjom vodoopskrbnih sustava. Odvodnja otpadnih i oborinskih voda riješena je djelomično u gradovima Požega i Pleternica te općinskim središtima Velika, Kaptol i Jakšić. Kod većine perifernih naselja odvodnja otpadnih voda riješena je putem sabirnih i septičkih jama iz kojih se otpadne vode prelijevaju u vodotoke i dreniraju u podzemlje. U Požegi su izgrađeni centralni uređaji za pročišćavanje otpadnih voda i to 1. stupanj – mehanički stupanj. Analiza kakvoće voda koja se provodi u Požeško-slavonskoj županiji pokazuje da je voda lošije kakvoće, što se pogotovo očituje nizvodno od gradova. Prema dosadašnjim podacima na UP-u Požega nisu evidentirana značajnija zagađenja tla i zemljišta. Planirana izgradnja regionalnog centra za gospodarenje otpadom Šagulje u svrhu **održivog gospodarenja otpadom**, trebalo bi riješiti dio problema divljih deponija i problema sa zbrinjavanjem otpada koje dovodi do zagađenja okoliša. Na prostoru UP-a Požega za zbrinjavanje otpada nadležno je komunalno poduzeće Komunalac Požega d.o.o. Otpad se prikuplja iz kućanstava i od gospodarskih subjekata, u reciklažnim dvorištima i manjim dijelom na zelenim otocima. Otpad s urbanog područja odlaže se na odlagalište „Vinogradine“. Za evidentiranje i sanaciju divljih odlagališta zaduženi su JLS-ovi. Požeško-slavonska županija zajedno je sa Sisačko-moslavačkom i Brodsko-posavskom županijom potpisala društveni ugovor kojim je započela realizacija projekta Regionalnog centra za gospodarenje otpadom Šagulje. Cilj Regionalnog centra za gospodarenje otpadom Šagulje uspostava je cjelovitog sustava gospodarenja otpadom na području navedenih triju županija. Očekuje se da će centar zaživjeti i u probni rad krenuti najkasnije 2023. godine. Do uspostave centra otpad se prikuplja na postojećim odlagalištima. Klimatske promjene nedostatno su adresirane u prostornoplanskim dokumentima u Republici Hrvatskoj. Međutim, ovaj prostor je prepoznat kao prioritetna regija za razvoj i primjenu politika borbe protiv klimatskih promjena jer je uočen značajan trend povećanja srednje godišnje temperature, smanjenje broja hladnih dana te pojava ekstremnih vremenskih uvjeta (poplave i suše, elementarne nepogode) te je stoga obuhvaćena i projektom pripreme hrvatske strategije prilagodbe ekstremnim vremenskim uvjetima. Kao i kod ostalih sastavnica okoliša, potrebno je daljnje pomno praćenje stanja i pravovremena provedba odgovarajućih mjera za suočavanje s posljedicama klimatskih promjena. Zaštićena područja UP-a svojom raznolikošću, ljepotom i prirodnim bogatstvom predstavljaju temeljnu vrijednost i jedno od najznačajnijih dobara koje ovaj prostor ima. Na

UP-u se nalaze zaštićena područja koji se odgovornim upravljanjem trebaju sačuvati ali i brendirati i valorizirati kako bi pridonijeli daljnjem razvoju turizma.

Zaštićena područja na prostoru UP-a jesu:

- Općina Brestovac: suhe livade kod Sinlija, Orljavica, Orljavac, Nurkovac, Potoci oko Papuka u koje spada gornji tok rijeke Orljave
- Grad Požega: Donji Emovci
- Općina Velika: potoci oko Papuka u koje spadaju Veličanka i Stražemanka
- Grad Pleternica: Orljava i šume na Dilj gori.

Poljoprivredno obradiva površina na razini Požeško-slavonske županije iznosi oko 76.000 ha, od koje se trenutno ukupno obrađuje 45.000 ha. Šume pokrivaju 45% Požeško-slavonske županije i prostiru se na 82.000 ha. Važno je naglasiti da postoji problem usitnjenog zemljišta koji je ograničavajući faktor za razvoj. Budući da urbano područje obiluje zelenim površinama, postoje potencijali koje bi se mogli razviti za različite svrhe, a i takve prirodne datosti pridonose atraktivnosti prostora i kvaliteti života.

4.2. Primarna infrastruktura

Primarna infrastruktura podrazumijeva opskrbu i potrošnju vode, kanalizaciju, sustav grijanja, proizvodnju, potrošnju i distribuciju plina i električne energije te alternativne izvore energije, njihovu iskorištenost, učinkovitost i uklapanje s postojećom infrastrukturom.

Vodoopskrba

Prema podacima dostupnima u *Županijskoj razvojnoj strategiji Požeško-slavonske županije za razdoblje do kraja 2020. i Planu razvoja Požeško-slavonske županije za razdoblje 2021. – 2027. godine*, na UP-u Požega postoji **vodoopskrbni sustav** Požege koji pokriva sve gradove i općine UP-a te Grad Kutjevo i Općinu Čaglin izvan UP-a. Veliki dio naselja unutar tih općina i gradova pokriveno je tom vodoopskrbnom mrežom. To je distributivno područje komunalnog poduzeća Tekija d.o.o. Požega. Oko 94% stanovništva u dometu ovog vodoopskrbnog sustava opskrbljuje se vodom iz njega, dok preostala petina stanovništva koristi vodu iz individualnih izvora ili manjih lokalnih vodovoda. U tu se svrhu u nastavku iznose podaci Tekije d.o.o..

Prema podacima Tekije d.o.o. javna vodoopskrba kao osnovna djelatnost pokriva 8 jedinica lokalne samouprave Požeško-slavonske županije, od čega svakog JLS-a na UP-u Požega. Ukupno na dan 31.12.2021. ima 18.792 potrošača, od toga 15.417 potrošača domaćinstva, 1.405 gospodarstva i 1.970 potrošača u stambenim zgradama. U 2021. godini izrađeno je 257 priključka dok je u 2020. izrađeno 373 nova priključaka. Prosječna mjesečna potrošnja vode za domaćinstva u 2021. godini iznosila je 8,5 m³ mjesečno, a za gospodarstvo 29,8 m³ mjesečno.

Sljedeće tablice donose detaljne podatke Tekije d.o.o. zaključno s 31.12.2021. o korisnicima usluge javne vodoopskrbe i prodanoj količini vode u 2021., po JLS-ovima u obuhvatu UP-a, domaćinstvima, gospodarstvima i stambenim zgradama, pri čemu su izneseni i podaci za 2020. godinu radi usporedbe. Veće promjene po pitanju korisnika nije bilo – došlo je do blagog povećanja ukupnog broja korisnika, i to ponajviše onih u domaćinstvu, dok je vrlo blago pao broj onih u gospodarstvu što se može tumačiti općim padom gospodarske aktivnosti u pandemijskim godinama, što je dovelo do (privremenog ili trajnog) zatvaranja ponekih gospodarskih jedinica.

Grad/općina	Domaćinstva		Gospodarstvo		Stambene zgrade		Ukupno		Industrija
	2020.	2021.	2020.	2021.	2020.	2021.	2020.	2021.	2021/2020.
Požega	7.184	7.263	870	820	1.742	1.742	9.796	9.825	100,30
Brestovac	907	917	48	50	10	10	965	977	101,24
Čaglin	557	562	43	42	30	30	630	634	100,63
Jakšić	662	702	33	34	4	4	699	740	105,87
Kaptol	691	700	37	34	7	7	735	741	100,82
Kutjevo	1.499	1.528	124	131	93	93	1.716	1.752	102,10
Pleternica	1.972	2.017	177	180	69	69	2.218	2.266	102,16
Velika	1.712	1.728	112	114	15	15	1.839	1.857	100,98
UKUPNO	15.184	15.417	1.444	1.405	1.970	1.970	18.598	18.792	101,04

Tablica 14. Pregled korisnika usluge javne vodoopskrbe na dan 31.12.2021.; izvor: Tekija d.o.o.

Grad/općina	Domaćinstva		Gospodarstvo		Ukupno		Industrija
	m ³	m ³	m ³	m ³	m ³	m ³	
	2020.	2021.	2020.	2021.	2020.	2021.	
Požega	961.744	968.553	341.357	371.401	1.303.101	1.339.954	102,83
Brestovac	79.770	80.929	3.006	3.311	82.776	84.240	101,77
Čaglin	46.615	48.753	20.549	20.330	67.164	69.083	102,86
Jakšić	67.096	64.267	2.861	3.625	69.957	67.892	97,05
Kaptol	66.687	68.436	5.214	4.936	71.901	73.372	102,05
Kutjevo	152.525	152.664	38.174	38.083	190.699	190.747	100,03
Pleternica	211.932	204.155	27.329	31.357	239.261	235.512	98,43
Velika	175.744	181.335	25.895	28.941	201.639	210.276	104,28
UKUPNO	1.762.113	1.769.092	464.386	501.984	2.226.499	2.271.076	102,00

Tablica 15. Pregled prodane količine vode u 2021.; izvor: Tekija d.o.o.

Potrošnja vode po stanovniku na dan procjenjuje se na od 150 do 170 litara, pri čemu je na području Grada Požege iznadprosječna (200 l/st./dan), a na području općina Kaptol i Jakšić ispodprosječna (100 l/st./dan). Kada se iz toga izuzmu poslovni subjekti i gledaju samo privatna kućanstva, prosječna je potrošnja vode po stanovniku na dan oko 120 litara. Kvaliteta vode ocjenjuje se zadovoljavajućom, ali s obzirom na rastuće potrebe stanovništva dugoročno bi problem mogli biti kapaciteti glavnih izvorišta i crpilišta te razvijenost magistralnih i spojnih cjevovoda. Taj zaključak proizlazi iz podatka da cijela Požeško-slavonska županija ima nešto ispodprosječnu ukupnu duljinu vodovodnih cijevi u odnosu na broj stanovnika – 1.263 km vodovodnih cijevi, što je otprilike 62 stanovnika na km vodovoda. Voda je kvalitetna za piće, ali treba poboljšati sustav pročišćavanja.

Prema broju stanovnika riješenu vodoopskrbu iz javnog vodovoda ima cca 94% stanovništva (Grad Požega 98,5%), što je daleko iznad prosjeka RH. Krajnji je cilj dovesti vodu svim korisnicima te tako postupiti po Direktivi 98/83 EZ o kakvoći vode namijenjenoj za ljudsku potrošnju.

Međutim, javna vodoopskrba na prostoru UP-a Požega dugoročno se suočava s nekoliko osnovnih problema:

- nedovoljno raspoloživa količina vode, potrebna za širenje sustava i posebno za izvanredne okolnosti (onečišćenje, suša i sl)
- nedovoljna zaštita od slučajnih onečišćenja te mogućnost pojave povremenog i stalnog onečišćenja
- dotrajalost dijela cjevovoda, vodozahvata, objekata i opreme i potreba za stalnom obnovom i modernizacijom
- gubici u vodoopskrbnoj mreži
- mali broj priključaka na novoizgrađenim vodovodima
- specifičnosti malih lokalnih vodovoda.

Vodoopskrbni sustav Požeštine kombiniranog je tipa, gravitacijsko-tlačni. Čine ga tri crpilišta (Zapadno polje Požega, Luka Požega i Dubočanka Velika), dva preljevna zahvata – izvorišta (Veličanka i Stražemanka), jedan površinski zahvat (Kutjevačka Rika) te niz manjih lokalnih kaptaža izvora (Sovski Dol, Paka, Djedina Rijeka, Brđani, Migalovci) ukupnog kapaciteta 200 l/s do 340 l/s ovisno o dobu godine. Nadalje, vodoopskrbni sustav čini i vodoopskrbna mreža transportnih i distributivnih cjevovoda u dužini od 710 km, 20 precrpnih stanica, 10 vodosprema sa 175 km priključaka. Kao i u svim naprednim sustavima vodoopskrbe tako se i sustavom vodoopskrbe Tekije d.o.o. upravlja i nadzire iz jednog mjesta putem komunikacijskih kanala i računala (nadzorno-upravljački sustav – NUS).

Posebno se ističe završetak projekta zoniranja sustava vodoopskrbe (DMA zone) i ugradnja opreme za nadzor i upravljanje protocima i tlakovima u sustavu u cilju što bržeg detektiranja

nekontroliranog curenja u sustavu vodoopskrbe. Završena je izgradnja vodovodne mreže naselja Tominovac. Započeta je izgradnja vodovodne mreže u naseljima Cerovac i Granje u Jakšiću. U investicijsko održavanje uloženo je oko 4.000.000 kn. Započela je rekonstrukcija magistralnih vodovoda Požega-Pleternica i u naselju Brestovac. Posebno se posvećuje pažnja modernizaciji sustava mjerenja potrošnje vode ugradnjom mjerača protoka s daljinskim očitavanjem što omogućuje brže i efikasnije očitavanja i fakturiranje potrošene količine vode. Isto tako, Tekija d.o.o. je pratila rekonstrukcije prometnica koje su prvodile JLS. Izvršenje plana ovisi i o stalnim izmjenama do kojih dolazi zbog rekonstrukcija prometnica, novih zahtjeva JLS, čime se remeti ostvarenje početnog plana.

Nastavljeni su radovi na projektiranju crpilišta Striježevica, vodospreme Sažije i spojnog cjevovoda za uključanje u sustav javne vodoopskrbe. Ističe se problematika rješavanja imovinsko-pravnih poslova.

Nastavljeni su radovi na povezivanju GIS-a (geografski informacijski sustav) s PIS-om (poslovni informacijski sustav) čime će se u cjelosti osigurati kvalitetni alati za pregled, planiranje i obradu podataka o sustavu i potrošačima. Ovo je posebno značajno i zbog potreba raznih izvješćivanja prema tijelima javne vlasti i drugim državnim institucijama.

Odvodnja

Stanje s **kanalizacijom i odvodnjom vode** nešto je lošije, kanalizacijska infrastruktura zaostaje za vodoopskrbnom infrastrukturom. U Požegi, Pleternici, Velikoj, Kaptolu i Jakšiću kanalizacija je djelomično riješena. Općina Brestovac po ovom pitanju zaostaje za ostalim gradovima i općinama. Velika je razlika unutar svakog grada i općine između centralnih i perifernih dijelova. Periferna naselja u sklopu gradova i općina imaju u manjem opsegu riješeno kanalizacijsko pitanje, pa se odvodnja otpadnih voda rješava putem sabirnih i septičkih jama iz čega se onda otpadne vode prelijevaju u vodotoke i dreniraju u podzemlje. Ukupno na razini Požeško-slavonske županije priključenost je stanovništva na kanalizacijski sustav oko 55%, što je slično prosjeku Republike Hrvatske. Komunalno poduzeće Tekija d.o.o. zaduženo je za sustav odvodnje na UP-u Požega.

Prema podacima Tekije d.o.o. javna odvodnja pokriva 7 jedinica lokalne samouprave Požeško-slavonske županije. Ukupno na dan 31.12.2021. ima 13.027 potrošača, od toga 10.054 potrošača domaćinstva, 1.903 potrošača u stambenim zgradama i 1.070 gospodarstva. 2021. godine izrađeno je 277 novih priključaka dok je 2020. izrađeno 276 novih priključaka odvodnje. Prosječna mjesečna potrošnja odvodnje za domaćinstva u 2021. godini iznosila je 8,9 m³ mjesečno, a za gospodarstvo 32,3 m³ mjesečno. Potrebno je istaknuti da Tekija d.o.o. kontinuirano provodi projekte i ulaganja u unaprjeđenje i modernizaciju javne vodoopskrbe i javne odvodnje.

Djelatnost javne odvodnje obavlja se na cijelom području Požeštine za sve gradove i općine putem vodnih građevina odvodnje, odnosno sustavima odvodnje koji ne čine jedinstvenu cjelinu nego su građene prema preliminarnim aglomeracijama. Cilj i svrha javne odvodnje je da se otpadna voda skupi i sustavom cjevovoda dovede do uređaja za pročišćavanje, pročišćavanje i izravno ili neizravno ispuštanje u površinske vode, i obrada mulja.

Prema broju stanovnika riješenu odvodnju ima preko 50% UP-a Požega (grad Požega oko 92%), što ne zadovoljava i sve više pažnje se posvećuje ovom segmentu djelatnosti a naročito pročišćavanju otpadnih voda izgradnjom uređaja za pročišćavanje prema Direktivi 91/271 EZ o pročišćavanja komunalnih otpadnih voda.

Javna odvodnja dugoročno se suočava s nekoliko osnovnih problema:

- starost pojedinih dionica sustava (pogotovo u gradu Požegi)
- propusnost cjevovoda što ima loš utjecaj na okoliš
- neizgrađeni uređaji za pročišćavanje otpadnih voda
- neadekvatna tehnologija pročišćavanja kod starijih uređaja (biodiskovi)
- utjecaj oborinskih voda zbog neizgrađenosti sustava odvodnje oborinskih voda
- nepostojanje cjelovitog geografsko-informacijskog sustava odvodnje koji je u izradi.

Javnu odvodnju čini preko 350 km kanalizacijske mreže i kolektora. Nadalje, na sustavu odvodnje izgrađeno je 56 crpnih stanica te 9 uređaja za pročišćavanje različitih tipova i veličina. Potrebno je istaći probleme s održavanjem starijih uređaja za pročišćavanje u Eminovcima i Kaptolu za koje će u budućnosti biti potrebno zamijeniti tehnološki dio uređaja. Upravljanje i nadzor nad radom dijela sustava odvodnje vrši se, slično kao u vodoopskrbi, putem nadzorno-upravljačkog sustava odvodnje iz jednog centra, što znatno smanjuje troškove i vrijeme intervencije.

Završena je izgradnja kanalizacijskih mreža za naselja Marindvor, Kunovci, Bankovci, Trenkovo i Trnovac. Isto tako, završene su rekonstrukcije kanalizacijskih mreža u Aglomeraciji Požega na području grada Požege. Nastavljena je izgradnja kanalizacijske mreže Jagodnjak u Požegi ugovorena 2019. godine. Posebno treba istaknuti početak izgradnje Centralnog uređaja za pročišćavanje otpadnih voda Požega II. i III. stupnjem pročišćavanja. U skupljanju otpadne vode te količini pročišćene otpadne vode svake su godine sve bolji trendovi, što ukazuje na kontinuirano poboljšavanje ovoga sustava.

Sljedeće tablice donose detaljne podatke Tekije d.o.o. zaključno s 31.12.2021. o potrošačima javne odvodnje, skupljenoj otpadnoj vodi u 2021. i pročišćenoj količini otpadne vode u 2021., po JLS-ovima u obuhvatu UP-a, domaćinstvima, gospodarstvima i stambenim zgradama, pri čemu su izneseni i podaci za 2020. godinu radi usporedbe.

Grad/općina	Domaćinstva		Gospodarstvo		Stambene zgrade		Ukupno		Industrija
	2020.	2021.	2020.	2021.	2020.	2021.	2020.	2021.	2021/2020.
Požega	6.414	6.565	819	763	1.728	1.728	8.961	9.056	101,06
Brestovac	258	269	14	17	0	0	272	286	105,15
Čaglin	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jakšić	750	792	30	32	4	4	784	828	105,61
Kaptol	324	365	20	20	7	7	351	392	111,68
Kutjevo	740	750	75	81	87	87	902	918	101,77
Pleternica	915	927	113	114	69	69	1.097	1.110	101,19
Velika	379	386	37	43	8	8	424	437	103,07
UKUPNO	9.780	10.054	1.108	1.070	1.903	1.903	12.791	13.027	101,85

Tablica 16. Pregled potrošača javne odvodnje na dan 31.12.2021.; izvor: Tekija d.o.o.

	Domaćinstva		Gospodarstvo		Ukupno		Industrija
Grad/općina	m ³ 2020.	m ³ 2021.	m ³ 2020.	m ³ 2021.	m ³ 2020.	m ³ 2021.	2021./2020.
Požega	887.255	896.592	317402	339.909	1.204.657	1.236.501	102,64
Brestovac	31.766	33.084	1.715	1.715	33.481	34.799	103,94
Čaglin	0	0	0	0	0	0	0,00
Jakšić	76.751	72.892	3.122	3.577	79.873	76.469	95,74
Kaptol	35.676	40.879	2.108	2.575	37.784	43.454	115,01
Kutjevo	92.764	91.986	26.567	30.895	119.331	122.880	102,97
Pleternica	96.696	92.786	20.785	22.847	117.481	115.633	98,43
Velika	43.982	45.150	4.474	13.179	48.456	58.329	120,38
Ukupno	1.264.890	1.273.369	376.173	414.696	1.641.063	1.688.065	102,86

Tablica 17. Pregled skupljene otpadne vode u 2021.; izvor: Tekija d.o.o.

	Domaćinstva		Gospodarstvo		Ukupno		Inudstrija
Grad/općina	m ³ 2020.	m ³ 2021.	m ³ 2020.	m ³ 2021.	m ³ 2020.	m ³ 2021.	2021./2020.
Požega	887.258	896.896	317.402	339.190	1.204.660	1.235.786	102,58
Jakšić	76.751	72.892	3.122	3577	79.873	76.469	95,74
Kaptol	35.676	40.879	2.108	2.575	37.784	43.455	115,01
Brestovac	31.766	33.084	1.715	1.715	33.481	34.799	103,94
Kutjevo	1.902	12.234	45	668	1.947	12.902	662,66
Ukupno	1.031.451	1.055.686	324.347	347.725	1.355.798	1.403.410	103,51

Tablica 18. Pregled pročišćene količine otpadne vode u 2021.; izvor: Tekija d.o.o.

Plinoopskrba, elektroopskrba i drugi izvori energije

Opskrba plinom osigurana je na području Požege, Pleternice, Jakšića i Brestovca, a na području Kaptola i Velike u tijeku su aktivnosti oko izgradnje plinske mreže. Distribucijsko poduzeće PLINACRO d.o.o. iz Zagreba nadležno je za magistralni, regionalni, spojni i odvojni plinovod na području cijele Požeško-slavonske županije, a nad lokalnim plinovodima nadležna su sljedeća distribucijska poduzeća: HEP Plin d.o.o., Pogon distribucije plina Požega za grad Požegu te općine Velika, Kaptol, Jakšić i Brestovac, te dio grada Pleternice (Kuzmica) i Montcogim Plinara d.o.o. za veći dio područja grada Pleternice. Ukupno je lokalni plinovod na UP-u Požega dug 418,25 km. Glavna je karakteristika mreže plinske opskrbe velika razlika između nekih općinskih središta i gradova, pa tako dijelovi općina Brestovac, Velika i Kaptol uopće nisu plinificirani.

Što se tiče infrastrukture za **proizvodnju i distribuciju električne energije**, cijela Požeško-slavonska županije nema vlastita proizvodna postrojenja, ali ima distributera DP Elektra Požega koja pokriva veliku većinu Požeško-slavonske županije i cijelo UP Požega. Distribucija se električne energije odvija preko mreže nižih naponskih razina (35 kV, 20 kV, 10 kV i 0,4 kV). **Obnovljivi i drugi alternativni izvori energije** tek su u potencijalu – voda, vjetar, sunce, geotermalni izvori, biomasa, otpad itd. Zbog mnogo vodenih površina poseban je naglasak na izgradnji malih hidroelektrana na rijeci Orljavi, kao i na vodotocima Veličanki, Bistri i Stražemanki. Osim vode, postoji poseban potencijal i za korištenje biomase otpada iz šuma i poljoprivredne djelatnosti.

Uzimajući u obzir navedene podatke o stanju vodoopskrbe i odvodnje, plinoopskrbe, elektroopskrbe i korištenja drugih izvora energije (obnovljivih, alternativnih), može se zaključiti da valja održavati u umjerenoj ulaznoj putanji trenutno stanje, dok treba značajno poraditi na potencijalima – obnovljivim i drugim alternativnim izvorima energije, što je jedan i od prioriteta održivog razvoja na nacionalnoj i europskoj razini. Zbog sve većih klimatskih i

drugih okolišnih izazova, prijelaz na takve izvore energije svakako je potreba, a ona se još lakše može realizirati ako za to postoje i takvi potencijali, a njih ima na prostoru UP-a Požega – bogat i očuvan prirodni okoliš, mnogo šuma, voda i drugih prirodnih bogatstava, kao i postojanje interesa za preradu postojećih proizvodnih nusprodukata u sklopu inovacija u gospodarskim aktivnostima. U tom bi se smislu mogle povezati potrebe za podizanjem kvalitete života te zelenim i pametnim gospodarskim razvojem s općim okolišnim stanjem koje uključuje potrebe za zaštitom prirodnih resursa i njihovim održivim iskorištavanjem. Time bi se dobio odgovor na mnoga razvojna pitanja, ponajviše na ono kako razviti postojeće i nove gospodarske djelatnosti, a ujedno zadržati čisti okoliš na povezanom i međuovisnom prostoru. Upravo je urbano područje funkcionalna i teritorijalna jedinica koja daje prilično povoljan okvir za planiranje takvih ciljeva.

4.3. Infrastruktura za mobilnost i internetsku povezanost

Infrastruktura za mobilnost i internetsku povezanost odnosi se na duljinu, gustoću i kvalitetu cestovne i željezničke mreže, podatke o duljini putovanja i međusobnoj povezanosti među gradovima i općinama te drugim oblicima prometne infrastrukture kao npr. zračna i pomorska ako takva postoji. Također, ovdje se navode i podaci o pristupu internetu i pokrivenosti širokopojasnom internetskom infrastrukturom.

Cestovna mreža predstavlja glavnu infrastrukturu za mobilnost stanovništva, a na UP Požega ne nalazi se prometnih koridora od posebnog državnog ili europskog značaja. Podaci za Požeško-slavonsku županiju govore da njome prolazi 8 državnih, 28 županijskih i 75 lokalnih cestovnih pravaca. Ukupna cestovna mreža na području Požeško-slavonske županije iznosi 512,55 km, od čega otprilike petina nije asfaltirana. Na UP-u Požega to je ukupno 293,78 km, što je nešto više od polovice ukupne cestovne mreže u Požeško-slavonske županiji. Po općinama i gradovima UP-a to iznosi ovoliko: u Požegi 66,65 km, u Pleternici 85 km, u Jakšiću 18,6 km, u Kaptolu 28,19 km, u Velikoj 68,64 km te u Brestovcu 26,7 km. Cestovna mreža nije zadovoljavajuće kvalitetna, često prolazi kroz građevinska naselja, preklapa se s lokalnim i tranzitnim prometom, a nije ni razvijena infrastruktura za druge oblike prometa osim osobnog automobilskeg (poput npr. potpunog odsustva biciklističkih staza).

Željeznička infrastruktura prilično je nerazvijena – niti je međunarodno značajna, niti ijedna ima dva kolosijeka. Za lokalni su promet značajne pruge Nova Kapela – Našice te Pleternica – Velika.

Na UP-u Požega ne postoji infrastruktura za zračni promet, ne računajući uzletišta za poljoprivredne i sportsko-rekreacijske svrhe.

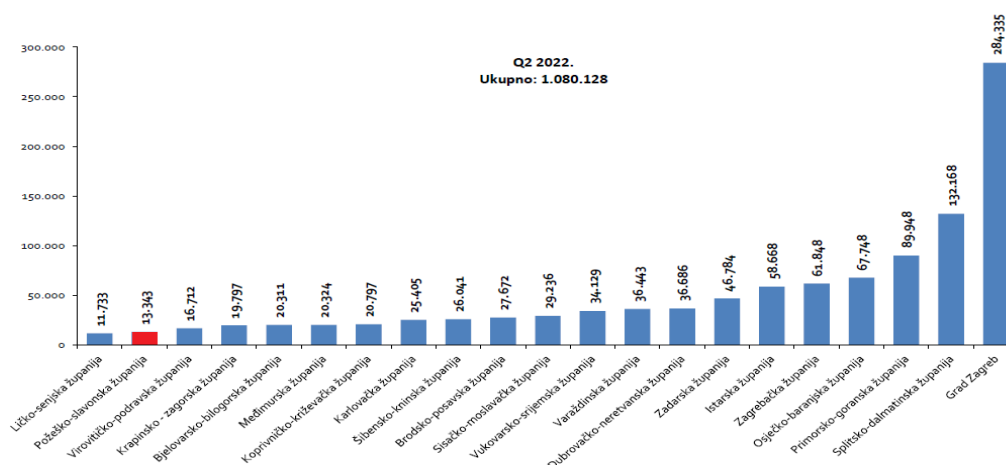
Pokrivenost **širokopojasnom internetskom infrastrukturom** nije zadovoljavajuća prema strateškim dokumentima EK i Republike Hrvatske. Izgrađena je osnovna struktura, ali postoji

još puno prostora za poboljšanje i nadogradnju. Najviše su zastupljene brzine korištenja 4 do 10 Mbit/s te 20 do 30 Mbit/s, što ostavlja puno prostora za poboljšanje. Cijela je Požeško-slavonska županija daleko ispod nacionalnog prosjeka pokrivenosti širokopojasnim internetom – tek 44,6%, a nacionalni je prosjek 67,9%. UP Požega stoji nešto bolje od ostatka Požeško-slavonske županije, s obzirom na to da područja u potpunosti nepokrivena širokopojasnom mrežom obuhvaćaju dijelove Lipika, Pakraca i Čaglina, koji nisu dio UP-a Požega. Otprilike je i toliki postotak kućanstva (44,6%) u Požeško-slavonske županije koja koriste širokopojasni internet.

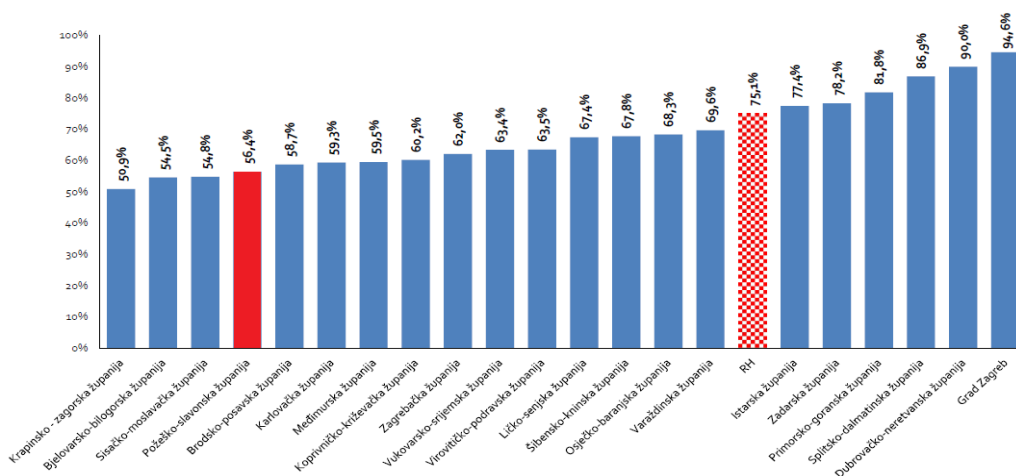
Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti (*HAKOM*) objavila je podatke o broju korisnika širokopojasnog interneta putem nepokretne mreže po županijama u II. kvartalu 2022. godine gdje je vidljivo kako je Požeško-slavonska županija na predzadnjem mjestu s 13.343 korisnika. Ovi podaci u skladu su s ranije iznesenim podacima vezanim za nedovoljnu pokrivenost širokopojasnim internetom na ovom području.

Broj korisnika ŠPI putem nepokretne mreže po županijama RH u 2. kvartalu 2022.

Grafikon 22. Broj korisnika širokopojasnog interneta po županijama Republike Hrvatske u II. kvartalu 2022.; izvor: *HAKOM*

Grafikon 23. Gustoća korisnika širokopojasnog interneta po županijama Republike Hrvatske u II. kvartalu 2022.; izvor: HAKOM

Iako na dostupnim grafovima HAKOM-a nije vidljivo pojedinačno područje, točnije UP Požega, zanimljivo je vidjeti podatke koji ukazuju na gustoću korisnika širokopojasnog interneta putem nepokretne mreže po županijama RH u II. kvartalu 2022. godine. Požeško-slavonska županija zaostaje i za prosjekom Republike Hrvatske po gustoći korisnika širokopojasnog interneta, a sa 56,4% pripada među županije koje imaju najmanju gustoću korisnika.

Konačno, pitanje povezanosti područja, kako na razini prometne infrastrukture, tako i na razini digitalnih veza, predstavlja jednu od većih slabosti UP-a Požega, što se vidjelo i prilikom analize drugih sektora – primjerice, slabija povezanost utječe na kvalitetu života, naročito na pružanje zdravstvenih i socijalnih usluga te dostupnost odgojno-obrazovnih, kulturnih, sportskih i drugih sadržaja. Također, problemi s povezanošću utječu i na gospodarstvo jer se usporava protok ljudi, roba i informacija, turistički je područje slabije dostupno i na prvi pogled neprivačno, a više je izloženo i okolišnim opasnostima jer se uslijed lošije povezanosti smanjuju mogućnosti službi koje se bave zaštitom, spašavanjem i sigurnošću. Osim toga, opći položaj Požeško-slavonske županije u sredini Panonske Hrvatske, a onda i UP-a Požega u sredini te županije, gdje ne prolaze prometni putovi od međunarodnog, pa ni šireg nacionalnog značaja, nikako ne pridonosi pristupačnosti i „jednostavnosti“ prostora.

Prema svemu tome, kako bi se amortizirale posljedice lošijeg geoprometnog položaja, povećala prvenstveno povezanost UP-a, a onda i UP-a s ostatkom županije i susjednih županija te omogućilo lakše odvijanje svakodnevnih djelatnosti, potrebno je na visoko mjesto političkih prioriteta staviti pitanje povezanosti. To podrazumijeva brigu i ulaganje u prometnu infrastrukturu (prije svega cestovnu, ali i željezničku) te u širenje internetske povezanosti, naročito širokopojasnog interneta, s obzirom na to da u današnjim uvjetima digitalna povezanost znači jednako toliko, ako ne i više od fizičke povezanosti.

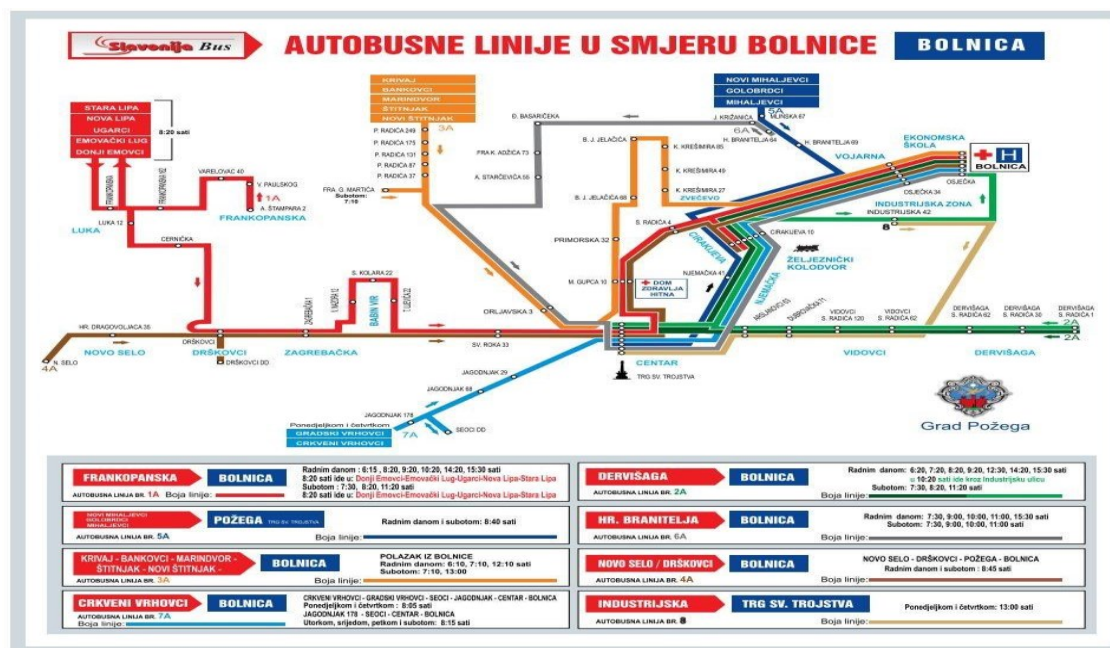
4.4. Urbani prijevoz

Odjeljak o urbanom prijevozu odnosi se na analizu oblika gradskog prijevoza koji postoje u gradu središtu UP-a, a tako i na cijelom UP-u, što uključuje i pregled pružatelja usluga gradskog prijevoza, podatke o raspoloživom voznom parku, linijama presjedanja te dostupnosti prometnog sustava za osobe s invaliditetom.

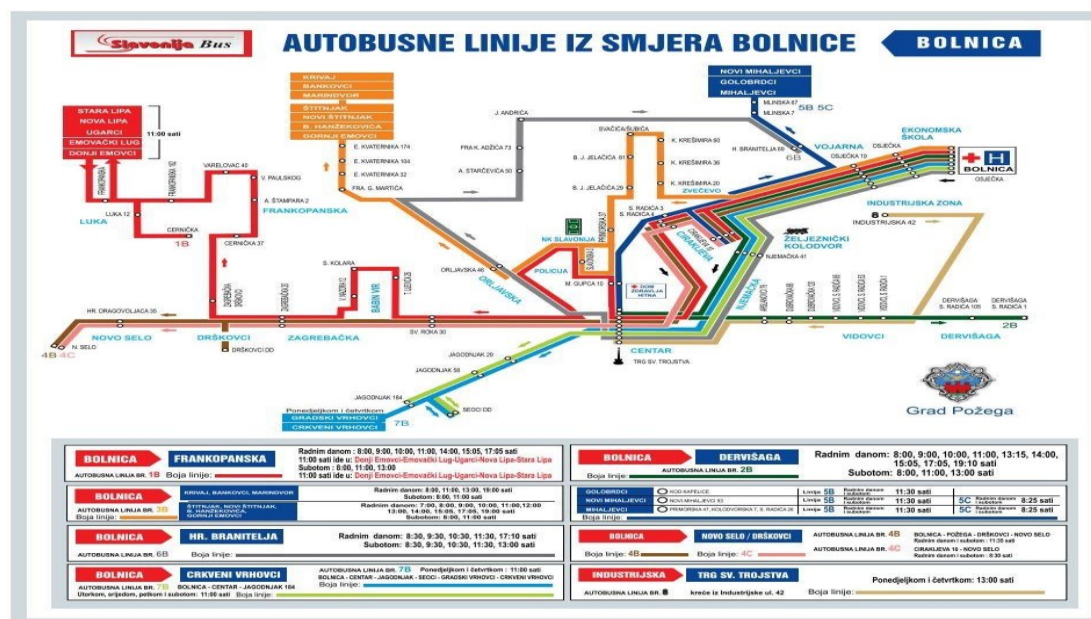
Urbani prijevoz na UP-u Požega analiziran je i opisan kroz prikaz stanja svih postojećih sustava javnog prijevoza. Analizirani su tipovi javnog prijevoza, njihova učinkovitost i postojeći kapaciteti.

Na UP-u Požega od tipova **lokalnog javnog prijevoza** u funkciji je autobusni prijevoz kojeg vrši tvrtka Slavonija bus d.d. Stanovništvo urbanog područja koristi i postojeće međuzupanijske linije željezničkog prijevoza na relacijama Pleternica – Jakšić – Požega – Velika, ali te linije nisu organizirane kao lokalni javni prijevoz, već se koriste kao usputne linije međuzupanijskog prijevoza, gdje se koriste postojeći željeznički punktovi i postojeća stajališta. Linija obuhvaća željezničku postaju Blacko-Jakšić, koja se nalazi na granici općine Jakšić i grada Pleternice. Važno je naglasiti da se željeznički prijevoz koristi i u svrhu dnevnih migracija učenika od mjesta stalnog boravka do škole. Međusobna povezanost JLS-ova koji ulaze u sastav urbanog područja u smislu javnog lokalnog prijevoza ne postoji, osim jedne autobusne linije dnevno na relaciji Kaptol-Velika, osim već navedenog javnog lokalnog prijevoza na području grada Požege.

Međuzupanijske i međugradske linije se koriste za određena naselja kroz koja prolaze, ali te linije nisu organizirane kao lokalni javni prijevoz. Ostali oblici javnog prijevoza ne postoje, također ne postoji ni intermodalni sustavi javnog prijevoza. Javni prijevoz putnika urbanog područja i samog gradskog područja nije dovoljno razvijen. Postojeći kapaciteti vozila javnog lokalnog prijevoza u upotrebi ne zadovoljavaju kriterije energetske učinkovitosti i nisu u potpunosti prilagođeni osobama s invaliditetom. Razlog zbog kojeg javni prijevoz nije dovoljno razvijen može se opravdati nerentabilnošću učestalijih linija zbog neprofitabilnosti i manjeg broja putnika koji bi koristili te linije. Unatoč tome što je cestovni promet jedini postojeći oblik javnog lokalnog prijevoza, infrastruktura kojom se odvija taj prijevoz nedovoljno je razvijena.

Slika 1. Autobusne linije na području grada Požege 2022. godine; izvor: Slavonija Bus

Slika 2. Autobusne linije na području grada Požege 2022. godine; izvor: Slavonija Bus

Postoji potreba za modernizacijom i unaprjeđenjem prometne infrastrukture na državnim, županijskim i lokalnim prometnim pravcima. Prostorno-razvojna obilježja prometne infrastrukture iziskuju poboljšanje sustava javnog prijevoza jer on nije dovoljno dobra alternativa korištenju osobnih automobila. Također, potrebno je poboljšati stanje cestovne infrastrukture na cijelom UP-u i potrebno je razviti kvalitetniju mrežu biciklističkih staza. Vodeći se načelima prijelaza na čisti i pametni, održivi gradski promet, u nekoj bi perspektivi trebalo biti i uvođenje intermodalnih sustava javnoga prijevoza.

5. Okvir upravljanja razvojem

Javni, privatni i civilni sektor sudjeluju u upravljanju razvojem na UP-u Požega. Oni su podijeljeni u tri sektorske skupine – društvo, gospodarstvo i urbano okruženje. Vodeću ulogu u upravljanju i planiranju razvoja UP-a imaju upravna tijela jedinica lokalne samouprave koje sačinjavaju UP organizirani u Koordinacijsko vijeće; predstavnici svih dionika u javnom, privatnom i civilnom sektoru organizirani u Partnersko vijeće; te ustanove na prostoru UP-a zadužene za prostorni, regionalni, gospodarski i infrastrukturni razvoj poput Lokalne razvojne agencije Požega LO-RA.

S obzirom na to da razvojni potencijali i popratni problemi na UP-u nadilaze okvire pojedinačnih JLS-ova, nužno je partnerstvo, sinergija i potraga za zajedničkim što ujedinjuje sve JLS-ove koji čine UP. U tom je smislu potrebna i usklađenost s drugim strateškim razvojnim dokumentima, na razinama gradova i općina, županijskoj, nacionalnoj te europskoj razini, kao i specifični ciljevi ITP-a (Integrirani teritorijalni program) za pripadno financijsko razdoblje.

6. SWOT analiza

SWOT analiza jest analitičko-metodološki mehanizam pomoću kojega se razmatra zatečena situacija predmetnog područja u okviru pozitivnih i negativnih čimbenika koji dolaze bilo iz unutarnjeg, bilo iz vanjskog okruženja. Prema tome, SWOT je engleska skraćenica od *Strengths* (snage), *Weaknesses* (slabosti), *Opportunities* (prilike) i *Threats* (prijetnje), pri čemu snage i prilike predstavljaju pozitivne čimbenike, slabosti i prijetnje negativne čimbenike; snage i slabosti čimbenike koji dolaze iz unutarnjeg okruženja, a prilike i prijetnje čimbenike koji dolaze iz vanjskog okruženja. SWOT je sažeti opis u ovim četirima terminima opsežne analize stanja predmetnog područja te predstavlja važnu analitičku podlogu za prepoznavanje razvojnih potreba i potencijala te definiranje strateškog okvira, što je razloženo u SRUP-u.

SWOT analiza za UP Požega provedena je, kao i analiza stanja, po sektorima društva, gospodarstva i urbanog okruženja te jedna opća SWOT analiza koja supsumira nalaze po pojedinačnim sektorima. Izrađena je na participativnim sastancima Partnerskog vijeća za urbano područje, na kojima su sudjelovali svi relevantni predstavnici javnog, privatnog i civilnog sektora.

U nastavku slijede tablični prikazi SWOT analize – opće, te pojedinačno za društvo, gospodarstvo i urbano okruženje UP-a Požega.

OPĆA SWOT ANALIZA

SNAGE (<i>STRENGTHS</i>)	SLABOSTI (<i>WEAKNESSES</i>)
Očuvana priroda i prirodna bogatstva	Negativni demografski trendovi
Potencijal za „zelenu ekonomiju“	Nedostatak radne snage i stručnog/profesionalnog kadra
Tradicija i kontinuitet u različitim gospodarskim djelatnostima: - drvena industrija - prehrambena industrija - metaloprerađivačka industrija - gastronomija - enologija	Loša prometna infrastruktura (ceste i željeznica)
Razvijena radna etika domaćeg stanovništva	Slaba kooperacija i nedostatan protok informacija među dionicima
Kompaktnost prostora	Slabo razvijena ekološka svijest
	Nedovoljno razvijena infrastruktura za razvrstavanje i iskoristivost otpada

PRILIKE (<i>OPPORTUNITIES</i>)	PRIJETNJE (<i>THREATS</i>)
EU fondovi (sredstva i popratni mehanizmi)	Pravna i regulatorna nesigurnost
Dostupnost tržišta (nacionalnog, europskog i svjetskog)	Administrativna kompleksnost
Pretpostavke za razvoj posebnih oblika turizma: - cikloturizam - gastroturizam - enoturizam - ruralni turizam - održivi turizam	Mogući bijeg gospodarskih subjekata
Razvoj „pametnih tehnologija“ i drugih potencijala IV. industrijske revolucije	Izloženost razvijenijim tržištima (nedovoljno dobra konkurentnost)
	Mogući nastanak divljih odlagališta i posljedično onečišćenje okoliša
	Pretjerano korištenje prirodnih resursa
	Prirodne nepogode

Tablica 19. Opća SWOT analiza UP-a Požega; izrada autora

SWOT ANALIZA - DRUŠTVO

SNAGE (STRENGTHS)	SLABOSTI (WEAKNESSES)
Kvalitetni ljudski potencijali	Nedostatak stručnog/profesionalnog kadra
Motivirani djelatnici i otvoreni prema stjecanju znanja i novih iskustava	Nedostatak volontera
Bogatstvo tradicije: - kulturna baština - sport - umjetnost	Nedostatna ukupna društvena infrastruktura za obrazovne, socijalne, zdravstvene i sportske potrebe
Iskustvo u provođenju socijalnih i zdravstvenih usluga	Nedovoljno mjesta u gradskim vrtićima
Iskustvo u provođenju projekata	Nedovoljna valorizacija kulturnih i turističkih potencijala
Postojanje adekvatne sportske i obrazovne infrastrukture	Negativni demografski trendovi (prirodni pad, negativan migracijski saldo) i starenje stanovništva
Osnivanje Fakulteta turizma i ruralnog razvoja (posebno pokretanje sveučilišnog preddiplomskog studija Turizam)	Životni standard ispod nacionalnog (i pogotovo EU) prosjeka
	Nedostatak financijskih sredstava
	Nedovoljno korištenje digitalnih tehnologija
	Nedovoljni kapaciteti u stacionarnom sustavu, gerijatriji i palijativnoj skrbi

PRILIKE (OPPORTUNITIES)	PRIJETNJE (THREATS)
EU fondovi	Ekonomska kriza – inflacija, prijetnja recesije, cijene energenata i slabljenje kupovne moći stanovništva
Erasmus projekti	Pandemija COVID-19
Razvoj urbanog područja kao sveučilišnog centra	Pravna nestabilnost (česte promjene zakona)
Nacionalni natječaji	Neizvjesnost financiranja aktivnosti u nadolazećem razdoblju
Podrška lokalne i područne samouprave	Nova reforma zdravstva
Razvoj posebnih oblika turizma	
Potencijali za otvaranje gerijatrijskih odjela	
Suradnja i otvorenost institucija izvan RH za suradnju	

Tablica 20. SWOT analiza – društvo UP-a Požega; izrada autora

SWOT ANALIZA - GOSPODARSTVO

SNAGE (<i>STRENGTHS</i>)	SLABOSTI (<i>WEAKNESSES</i>)
Tradicija i kontinuitet u posebnim industrijskim granama: - drvena industrija - metaloprerađivačka industrija - poljoprivredno-prehrambena industrija	Negativni demografski i gospodarski trendovi
Korištenje rudnih potencijala	Nedostatak kvalificirane radne snage
Turistički potencijali: - Park prirode Papuk i raznolikost krajobraza - kulturna i povijesna tradicija - gastronomija i enologija	Plaće ispod nacionalnog prosjeka
Postojanje poduzetničke potporne infrastrukture	Nedovoljno poticajno okruženje za strana ulaganja
Proizvodnja „zelenih proizvoda na zeleni način“	Nepovezanost obrazovnog i gospodarskog sektora
	Nedostatni kapaciteti poduzetničkih potpornih institucija – nepostojanje nekih specijaliziranih poduzetničkih zona (npr. za ICT)
	Nedovoljno korištenje obnovljivih izvora energije
	Neobrađenost i usitnjenost poljoprivrednog zemljišta

PRILIKE (<i>OPPORTUNITIES</i>)	PRIJETNJE (<i>THREATS</i>)
Pristup globalnom tržištu	Zatvaranje ili preseljenje tvrtki zbog nedostatka kvalitetne radne snage
Privlačenje direktnih stranih investicija	Daljnji odljev radne snage
Razvoj „pametnih industrija“ uz korištenje tehnologija IV. industrijske revolucije	Izloženost drugim (razvijenijim) tržištima – slaba konkurentnost
EU fondovi	Pravna nesigurnost (zakonodavni okvir)
Potencijali za izgradnju solarnih elektrana i održivu energetiku u kontekstu „zelene transformacije“ (iz obnovljivih izvora energije)	Klimatske promjene
Komercijalizacija inovacija	Nestašica sirovina

Tablica 21. SWOT analiza – gospodarstvo UP-a Požega; izrada autora

SWOT ANALIZA – URBANO OKRUŽENJE

SNAGE (<i>STRENGTHS</i>)	SLABOSTI (<i>WEAKNESSES</i>)
Očuvana priroda	Loša prometna povezanost
Bogata kulturno-povijesna baština	Loša prometna infrastruktura: - ceste - željeznica - biciklističke staze
Prirodna bogatstva: - šume - geotermalni izvori - poljoprivredna zemljišta - Park prirode Papuk	Necjelovite i nedovoljne mjere za revitalizaciju ruralnog prostora
Iskustvo u provođenju infrastrukturnih projekata	Nedovoljno razvijen sustav obrade građevinskog otpada i biootpada
Postojanje odlagališta za komunalni i građevinski otpad	Nedovoljno razvijena infrastruktura za razvrstavanje otpada
Izrađena prostorno-planska dokumentacija za mnoge projekte	Nedovoljno razvijena ekološka svijest i stvaranje divljih odlagališta
	Nedovoljan broj parkirnih mjesta
	Nedovoljni kapaciteti za upravljanje kriznim situacijama

PRILIKE (<i>OPPORTUNITIES</i>)	PRIJETNJE (<i>THREATS</i>)
EU fondovi	Pravna i regulatorna nesigurnost
Zajednička (integrirana) ulaganja na lokalnoj razini	Gospodarski poremećaji na široj razini
Razvoj turizma	Neriješeni imovinsko-pravni odnosi (zemljišne knjige i katastar)
Mogućnost izgradnje vodovodne i kanalizacijske mreže za manja naselja	Odljev mladih i školovanih ljudi
Razvoj infrastrukture za razvrstavanje otpada	Rast cijena energenata
Razvoj urbane infrastrukture (trgovi, parkirališta, pješačke i biciklističke staze)	Nastavak prekomjernog korištenja prirodnih resursa
Povećanje sigurnosti prometnica izgradnjom pješačkih staza	Vremenske neprilike
Revitalizacija neiskorištene vojne infrastrukture	

Tablica 22. SWOT analiza – urbano okruženje UP-a Požege; izrada autora

7. Popis grafikona, tablica i slika

- **Grafikon 1.** Promjene broja stanovnika – *Popis 2011. i Popis 2021.*; izvor: *DZS*; obrada autora.....4
- **Grafikon 2.** Pad broja stanovnika u postocima 2011. – 2021.; izvor: *DZS*; obrada autora.....4
- **Grafikon 3.** Udio stanovništva pojedinih gradova/općina u UP-u; izvor: *DZS*; obrada autora.....5
- **Grafikon 4.** Dobno-spolna piramida; izvor: *DZS, Popis stanovništva 2021.*; obrada autora.....7
- **Grafikon 5.** Udio živorođenih i umrlih u stanovništvu; izvor: *DZS*; obrada autora8
- **Grafikon 6.** Doseljeni i odseljeni u periodu od 2011. do 2020.; izvor: *DZS*; obrada autora.....9
- **Grafikon 7.** Obrazovna struktura stanovništva Požeško-slavonske županije; izvor: *DZS, Popis stanovništva 2021.*; obrada autora.....19
- **Grafikon 8.** Obrazovna struktura stanovništva grada Požege; izvor: *DZS, Popis stanovništva 2021.*; obrada autora.....19
- **Grafikon 9.** Kretanje broja upisanih učenika i studenata u Požeško-slavonskoj županiji od 2015. do 2021.; izvor: *DZS*; obrada autora.....20
- **Grafikon 10.** Kretanje broja upisanih učenika i studenata u gradu Požegi od 2015. do 2021.; izvor: *DZS*; obrada autora.....21
- **Grafikon 11.** Učenici i studenti dnevni migranti u Požegi i ukupno, u odnosu na ukupan broj učenika i studenata i ukupan broj učenika i studenata dnevnih migranata; izvor: *DZS*; obrada autora.....24
- **Grafikon 12.** Kretanje ukupnog BDP-a Požeško-slavonske županije 2015. – 2019.; izvor: *HGK 2020/21.*; obrada autora.....27
- **Grafikon 13.** Kretanje BDP-a po stanovniku Požeško-slavonske županije 2015. – 2019.; izvor: *HGK 2020/21.*; obrada autora.....27
- **Grafikon 14.** Kretanje prosječne bruto i neto plaće u Požeško-slavonskoj županiji 2015. – 2020.; izvor: *HGK 2020/21.*; obrada autora.....28
- **Grafikon 15.** Stopa nezaposlenosti u svibnju 2022. – usporedba stope ukupnog broja nezaposlenih i nezaposlenih žena u Požeško-slavonskoj županiji s Republikom Hrvatskom i EU; izvor: *HZZ, Eurostat*; obrada autora.....29
- **Grafikon 16.** Ukupno zaposleni u Požeško-slavonskoj županiji 2011. – 2021.; izvor: *HZMO*; obrada autora.....31
- **Grafikon 17.** Stopa zaposlenosti (ukupno i žene) u Požeško-slavonskoj županiji u usporedbi s RH za ožujak 2022.; izvor: *HZMO*; obrada autora.....32
- **Grafikon 18.** Kretanje broja zaposlenih osoba u gradu Požegi (osiguranici u HZMO-u) 2015. – 2022.; izvor: *HZMO*; obrada autora.....32
- **Grafikon 19.** Struktura zaposlenih u gradu Požegi koji nisu zaposleni kod pravnih osoba; izvor: *HZMO*; obrada autora.....33
- **Grafikon 20.** Zaposleni dnevni migranti u Požegi i ukupno, u odnosu na ukupan broj zaposlenih i ukupan broj dnevnih migranata; izvor: *HZMO*; obrada autora.....34
- **Grafikon 21.** Broj nezaposlenih po spolu u općinama/gradovima UP-a Požega; izvor: *Mjesečni statistički bilten Hrvatskog zavoda za zapošljavanje Područni ured Požega (svibanj 2022.)*; obrada autora.....34
- **Grafikon 22.** Broj korisnika širokopojsnog interneta po županijama Republike Hrvatske u II. kvartalu 2022.; izvor: *HAKOM*.....56
- **Grafikon 23.** Gustoća korisnika širokopojsnog interneta po županijama Republike Hrvatske u II. kvartalu 2022.; izvor: *HAKOM*.....57

• Tablica 1. Dobno-spolna struktura stanovništva; izvor: <i>DZS, Popis stanovništva 2021.</i> , obrada autora.....	6
• Tablica 2. Etnička struktura stanovništva UP-a Požega; izvor: <i>DZS, Popis stanovništva 2021.</i> , obrada autora.....	11
• Tablica 3. Broj mjesnih i društvenih domova te dobrovoljnih vatrogasnih društava na UP-u Požega po JLS-ovima i ukupno; obrada autora.....	14
• Tablica 4. Broj upisanih učenika u Požeško-slavonskoj županiji od 2015. do 2021.; obrada autora.....	20
• Tablica 5. Broj upisanih učenika u gradu Požegi od 2015. do 2021.; obrada autora...	21
• Tablica 6. BDP po glavi stanovnika u Republici Hrvatskoj i PSŽ od 2015. do 2019. godine; izvor: <i>HGK 2020/21.</i> ; obrada autora.....	26
• Tablica 7. Pokazatelji za 3 najveća gospodarska subjekta na UP-u Požega; izvor: <i>InSolve</i>	37
• Tablica 8. Cehovski ustroj u aktivnim obrtima u Požeško-slavonskoj županiji (NKD 2007); izvor: Udruženje obrtnika Požega.....	38
• Tablica 9. Omjer obrtnika osiguranika mirovinskog osiguranja i ukupno zaposlenih osiguranika mirovinskog osiguranja; izvor: Udruženje obrtnika Požega.....	38
• Tablica 10. Broj gospodarskih subjekata u poljoprivredi u Požeško-slavonskoj županiji 2021. godine u usporedbi s 2020. godinom; izvor: <i>APPRRR - Upisnik poljoprivrednika 2020/21.</i> ; obrada autora.....	40
• Tablica 11. Dobna struktura nositelja gospodarskih subjekata u poljoprivredi u Požeško-slavonskoj županiji 2021. godine u usporedbi s 2020. godinom; izvor: <i>APPRRR – Upisnik poljoprivrednika 2020/21. godina</i> ; obrada autora.....	40
• Tablica 12. Dolasci i noćenja turista u Požeško-slavonskoj županiji 2018. – 2022.; izvor: <i>HTZ</i> , lipanj 2022.; obrada autora.....	43
• Tablica 13. Prikaz smještajnih kapaciteta u Požeško-slavonskoj županiji 2016. – 2018.; izvor: <i>Marketinški plan turizma Požeško-slavonske županije 2019. – 2025.</i>	45
• Tablica 14. Pregled korisnika usluge javne vodoopskrbe na dan 31.12.2021.; izvor: Tekija d.o.o.....	49
• Tablica 15. Pregled prodane količine vode u 2021.; izvor: Tekija d.o.o.....	49
• Tablica 16. Pregled potrošača javne odvodnje na dan 31.12.2021.; izvor: Tekija d.o.o.....	53
• Tablica 17. Pregled skupljene otpadne vode u 2021.; izvor: Tekija d.o.o.....	53
• Tablica 18. Pregled pročišćene količine otpadne vode u 2021.; izvor: Tekija d.o.o...	54
• Tablica 19. Opća SWOT analiza UP-a Požega; izrada autora.....	62
• Tablica 20. SWOT analiza – društvo UP-a Požega; izrada autora.....	63
• Tablica 21. SWOT analiza – gospodarstvo UP-a Požega; izrada autora.....	64
• Tablica 22. SWOT analiza – urbano okruženje UP-a Požega; izrada autora.....	65
• Slika 1. Autobusne linije na području grada Požege 2022. godine; izvor: <i>Slavonija Bus</i>	49
• Slika 2. Autobusne linije na području grada Požege 2022. godine; izvor: <i>Slavonija Bus</i>	49